

THE POST IS MIGHTIER THAN THE SWORD

Deplatformen van politici op sociale mediaplatforms

Illustratie gegenereerd door DALL-E op 29 april 2024.

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Gabriel Labella

Masterscriptie Informatierecht

28 juni 2024

18.308 woorden

Begeleid door dr. T. McGonagle

Abstract

Het weren van Amerikaans president Donald Trump en Nederlandse politici zoals Geert Wilders en Wybren van Haga van belangrijke platforms zoals X, LinkedIn en Facebook heeft discussies aangewakkerd over het ‘deplatformen’ van politici op sociale media. Platforms vormen tegenwoordig namelijk cruciale podia voor politieke communicatie. Sociale mediabedrijven modereren hun platforms via algemene gebruikersvoorwaarden, waarmee ze de traditioneel ruime uitingsvrijheid van politici eigenhandig kunnen beperken. Platforms hebben daartegenover vrijheid van ondernemerschap en recht op eigendom om hun platforms naar eigen voorkeur te organiseren, met inachtneming van hun maatschappelijke verantwoordelijkheden. Bovendien speelt het recht op vrije informatiegaring en vrije verkiezingen van andere platformgebruikers een rol wanneer volksvertegenwoordigers geweerd worden van dergelijke moderne fora. Deze scriptie onderzoekt de verhouding tussen het EU-reguleringskader en Europese grondrechten in het kader van deplatformen van politici op sociale media. Het stelt vast in hoeverre het huidige reguleringskader, met een focus op de Digital Services Act als centraal wetgevingsinstrument, de relevante grondrechten van uiteenlopende actoren voldoende waarborgt. Het onderzoek vangt aan met een conceptuele analyse van het deplatformen van politici in de context van sociale media, en plaatst dit fenomeen binnen het huidige medialandschap. Vervolgens biedt een uiteenzetting van de relevante Europese grondrechten via verdragsbepalingen en jurisprudentie een grondrechtelijk kader waar reguleringsinstrumenten aan moeten voldoen. Dit vormt een normatief kader om het uiteengezette EU-reguleringskader, bestaande uit de audiovisuele mediadienstenrichtlijn, de verordening mediavrijheid, uiteenlopende zelf- en co-reguleringsinitiatieven, en hoofdzakelijk de Digital Services Act, te toetsen. De resultaten tonen dat sectorspecifieke wetgeving op het gebied van grondrechtenwaarborging hevig op de DSA leunt als vangnet. Deze verordening zet duidelijke stappen vooruit binnen digitale contentregulering, maar voor effectievere waarborging zijn meerdere tekortkomingen aangestipt die verbetering behoeven. Deze tekortkomingen leiden namelijk tot preventieve verwijdering van controversiële maar legale content en een inconsistent moderatiebeleid. Het onderzoek beveelt transparantieverbetering in algoritmische besluitvorming en een onafhankelijke beoordelings- en toezichtinstantie aan om ongerechtvaardigd deplatformen te voorkomen, vooral tijdens verkiezingscampagnes. Alhoewel het huidige reguleringskader de onderzochte grondrechten niet pertinent schendt en platforms door de uitvoerige zorgvuldigheidsverplichtingen van de DSA niet zomaar zullen weggomen met het onterecht deplatformen van politici die conform de wet handelen, is preventie wenselijker dan correctie.

Inhoudsopgave

Afkortingenlijst	6
Begrippenlijst	7
1. Inleiding	9
1.1 Introductie	9
1.2 Relevantie en probleemstelling.....	10
1.3 Vraagstelling	12
1.4 Onderzoeksmethode.....	13
1.5 Leeswijzer	14
2. Conceptualisering	15
2.1 Definities.....	15
2.2 Geschiedenis	15
2.3 Sociale media.....	16
2.3.1 Politici op sociale media.....	17
2.3.2 Contentmoderatie.....	18
2.4 Praktijkvoorbeelden	20
2.5 Werkbegrip.....	22
2.6 Tussenconclusie	22
3. Grondrechtelijk kader	23
3.1 Grondrechten politici	23
3.1.1 Recht op vrijheid van meningsuiting.....	23
3.1.2 Hate speech.....	26
3.1.3 Uitingsvrijheid politici	26
3.1.4 Online-uitingsvrijheid.....	28
3.1.5 Online-uitingen politici.....	30
3.2 Sociale mediagebruikers	31
3.2.1 Recht op vrije informatiegaring.....	31
3.2.2 Recht op vrije verkiezingen.....	32
3.3 Sociale mediaplatforms.....	33
3.3.1 Verantwoordelijkheden platforms.....	33
3.3.2 Ondernemersvrijheid en eigendomsrecht	34
3.4 Rechtspraakpraktijk	36
3.4.1 Conflicterende rechten.....	36
3.4.2 Horizontale verhouding	36
3.5 Tussenconclusie	38
4. EU-reguleringskader	39
4.1 Richtlijn elektronische handel	39
4.2 Digital Services Act	41
4.2.1 Aansprakelijkheid	42
4.2.2 Zorgvuldigheidsverplichtingen.....	43
4.2.3 Risicobeheersing.....	46
4.2.4 Handhaving en toezicht	47
4.3 Overige reguleringsinstrumenten.....	48
4.3.1 AVMD-richtlijn.....	49

4.3.2 Verordening mediavrijheid	50
4.3.3 Zelf- en co-reguleringsinitiatieven	51
4.4 Tussenconclusie	53
5. Verhouding EU-reguleringskader en grondrechtelijk kader.....	54
5.1 Normatieve toets sectorspecifieke wetgeving.....	54
5.2 Toets aansprakelijkheidskader	55
5.2.1 Notice-and-action	58
5.3 Toets zorgvuldigheidsverplichtingen	59
5.3.1 Algemene voorwaarden	59
5.3.2 Transparantie	61
5.4 Toets risicobeheersing en ‘zelf’-regulering	62
5.5 Politieke uitingen	65
5.6 Tussenconclusie	66
6. Conclusie.....	69
Bibliografie	71
Literatuur	71
Regelgeving	76
Raad van Europa.....	76
Europese Unie.....	76
Nationaal.....	77
Rechtspraak.....	77
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	77
Hof van Justitie van de Europese Unie.....	78
Rechtbank	79
Beleidsdocumenten.....	79
Raad van Europa.....	79
Europese Unie.....	79
Nationaal.....	80
Zelf- en co-regulering	80
Rapporten.....	80
Online bronnen	81
Bijlagen	84
Bijlage 1.....	84
Bijlage 2.....	85
Bijlage 3.....	85
Bijlage 4.....	86
Bijlage 5.....	86
Bijlage 6.....	87
Bijlage 7.....	88

“Without the tweets, I wouldn’t be here ... I have over 100 million followers between Facebook, Twitter [and] Instagram. Over 100 million. I don’t have to go to the fake media.”¹

Donald J. Trump
Toenmalig president van de Verenigde Staten van Amerika

¹ Barber, Sevastopulo & Tett 2017.

Afkortingenlijst

Afkorting	Definitie
AI	Artificiële intelligentie
AVMD-richtlijn	Richtlijn audiovisuele mediadiensten
Commissie	Europese Commissie
DSA	Digital Services Act (digitaledienstenverordening)
EAP	Eerste Aanvullende Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EMFA	European Media Freedom Act (verordening mediavrijheid)
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
Handvest	Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie
HvJEU	Hof van Justitie van de Europese Unie
REH	Richtlijn elektronische handel
UGC	User-generated content (door gebruikers gegenereerde inhoud), ook dikwijls in deze scriptie kortstondiger naar verwezen als content
VLOP	Very Large Online Platform (zeer groot onlineplatform)
VN	Verenigde Naties

Begrippenlijst

Begrip

Algemene voorwaarden

Definitie

Door een (sociaal media)platform opgestelde richtlijnen en regels waaraan gebruikers moeten voldoen om toegang tot het platform te krijgen en behouden. Deze voorwaarden bevatten bepalingen over toelaatbaar platformgebruik en verbieden dikwijls onder meer *hate speech*, seksueel grafische content, gewelddadige retoriek, intimidatie en auteursrechtelijk beschermd materiaal. De voorwaarden vormen de contractuele basis tussen platforms en gebruikers en bieden de grondslag voor platforms om actie te ondernemen tegen gebruikers die hun voorwaarden schenden. In deze scriptie wordt ook naar dit begrip verwezen als platformvoorwaarden, platformregels, gebruikersvoorwaarden of gewoonweg voorwaarden. De regels worden ten slotte veelal in gebruikersvriendelijke taal uitgeschreven in *community-guidelines*.

Contentmoderatie

Door onlinediensten uitgevoerde activiteiten die gericht zijn op het opsporen, identificeren en aanpakken van door dienstgebruikers verstrekte illegale inhoud of inhoud die niet verenigbaar is met de algemene voorwaarden van de dienst. In deze scriptie wordt hier ook naar verwezen als inhoudsmoderatie.

Deplatformen van politici op sociale media

Het proces waarbij politici het gebruik van een sociaal mediaplatform als communicatiemiddel ontzegd wordt aan de hand van moderatiebesluiten door sociale mediaplatforms, specifiek accountverwijdering of -schorsing, op basis van geschonden platformvoorwaarden.

Hate speech

Uitlatingen/handelingen die bijvoorbeeld racisme, xenofobie, antisemitisme, Holocaust-ontkenning/bagatellisering en/of (neo)nazisme bevatten en niet beschermd worden door de vrijheid van

meningsuiting en andere grondrechten onder het EVRM omdat ze de letter en geest van het Verdrag ondermijnen. De term is nooit officieel gedefinieerd door het EHRM en staat niet specifiek uitgeschreven in het EVRM.

Sociaal mediaplatform

Een digitaal netwerk dat gebruikers in staat stelt inhoud te creëren, uit te wisselen en te delen, bestaande uit tekst, afbeeldingen en video's. Deze platforms faciliteren interactie en communicatie tussen gebruikers en stellen hen in staat netwerken of gemeenschappen te vormen op basis van gedeelde interesses, activiteiten of persoonlijke connecties. Sociale mediaplatforms gebruiken algemene voorwaarden die het gedrag van gebruikers reguleren. In deze scriptie wordt ook naar dergelijke platforms verwezen als onlineplatforms, UGC-platforms, internetplatforms, of simpelweg platforms, afhankelijk van de (juridische) context.

User-generated content (UGC)

Door gebruikers van online digitale systemen gegenereerde inhoud, die door gebruikers zelf wordt gepubliceerd en verspreid op onafhankelijke kanalen, zoals sociale mediaplatforms.

Videoplatformdienst

Een dienst met als hoofddoel of een daarvan losstaand gedeelte, of waarvan een essentiële functie van de dienst bestaat in het aanbieden van programma's, door gebruikers gegenereerde video's, of beide, aan het publiek via elektronische netwerken, waarvoor de aanbieder geen redactionele verantwoordelijkheid draagt maar wel organisatorische controle, onder meer via geautomatiseerde middelen of algoritmes in de zin van de AVMD-richtlijn.

VLOP

Een onlineplatform met minstens 45 miljoen maandelijks actieve gebruikers binnen de EU op grond van de DSA.

1. Inleiding

1.1 Introductie

In januari 2021 besloten meerdere sociale mediaplatforms waaronder Facebook en (toenmalig) Twitter (hierna: X)² om respectievelijk tijdelijk en permanent het account van Amerikaans president Donald Trump te schorsen, vanwege zijn rol in het aanzetten van de Capitoolbestorming. Deze moderatiebesluiten hebben discussies over ‘deplatformen’ van politici op sociale media in een stroomversnelling gebracht. Sociale mediaplatforms vormen met hun buitengewone bereik cruciale podia voor politici om hun boodschap te verkondigen. ‘Deplatformen’, een vorm van digitale contentmoderatie die het schorsen en beëindigen van sociale media-accounts omvat, raakt aan de vrijheid van meningsuiting van een sleutelgroep binnen democratische samenlevingen: politici.³

Dit fenomeen treft ook Nederlandse politici. Het X-account van PVV-fractievoorzitter Geert Wilders is meermaals geschorst vanwege tweets die het platform als haatdragend bestempelde.⁴ Daarnaast leidde COVID-19-desinformatie tot verwijdering van content van Forum voor Democratie op YouTube en een schorsing van Kamerlid Wybren van Haga op LinkedIn. Deze onlineplatforms achtten hun gebruikersvoorwaarden geschonden, waartegen de politici gerechtelijke stappen ondernamen.⁵ De daaropvolgende rechtszaken hebben interessante vraagstukken opgeleverd over de horizontale doorwerking van grondrechten zoals vrijheid van meningsuiting binnen privaatrechtelijke relaties tussen burgers en onlineplatforms.⁶

Het soort politicus dat hierdoor veelal getroffen wordt is kenmerkend: rechts(-extremistische) populist met oppositiegezinde standpunten, gepaard met een actieve aanwezigheid op sociale media en de neiging zich als martelaar van het vrije woord te presenteren. Deplatformen van (extreem)rechtse groeperingen op sociale media wakkert überhaupt discussies aan over de ‘liberale vooringenomenheid’ van Amerikaanse technologiebedrijven.⁷ Echter, deskundigen bekritisieren moderatiebesluiten jegens politici eveneens, omdat zij vrezen dat de politieke uitingsvrijheid onrechtmatig beperkt wordt. De ernst is duidelijk wanneer politici van evident andere smaken zich uitspreken, zoals Angela Merkels reactie op Trumps onlineblokkades:

² Twitter is in 2023 vernoemd naar ‘X’.

³ Brouwer 2022, p. 170.

⁴ NOS 2019. NOS 2022.

⁵ Rb. Amsterdam (vzr.) 15 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5117 (*Forum voor Democratie/YouTube*). Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*).

⁶ Brouwer 2022, p. 170.

⁷ Rogers 2020, p. 214.

“problematisch”, alleen rechters en regeringen moeten volgens de Duitse ex-bondskanselier dergelijke beslissingen nemen, “niet het management van sociale mediaplatforms”.⁸

Sociale mediaplatforms functioneren immers steeds meer als primaire nieuwsbronnen, waardoor burgers sterk van deze platforms afhankelijk zijn voor het ontvangen van politieke informatie en meningen.⁹ Dit onderstreept het publieke belang om politici direct te volgen op sociale media.

1.2 Relevantie en probleemstelling

In het hedendaagse medialandschap zijn politici niet meer van sociale media weg te denken. In tegenstelling tot vroeger, toen traditionele media het primaire podium boden, bereiken politici kiezers tegenwoordig veelal via *user-generated content*-platforms (hierna: UGC-platforms).¹⁰ Hierdoor kunnen politici *rechtstreeks*, zonder tussenkomst van kritische publieke waakhonden van traditionele media-kanalen, communiceren met het electoraat. Deze verschuiving heeft een sterke impact op politieke communicatie, verkiezingsstrategieën en algemene informatieverspreiding. Hierdoor verplaatst het politieke discours zich van klassieke politieke arena's naar het internet.

Platforms hebben via zelf opgestelde gebruikersvoorwaarden ongebreidelde controle over de toelaatbaarheid van content op hun platforms.¹¹ Zij kunnen de (politieke) uitingsvrijheid online beperken door content te modereren die hun gebruikersvoorwaarden schendt, zoals geweldsopruiming, *hate speech*, schadelijke desinformatie, maar ook naaktfoto's en auteursrechtelijk beschermd materiaal.¹² Deze 'huisregels' zijn vaak breed opgezet en veel content is vatbaar. Platforms hanteren bovendien uiteenlopende normen en geautomatiseerde moderatiesystemen, waardoor de grenzen van acceptabele content onvoorspelbaar kunnen zijn. Dit leidt tot vragen over hoe deze complexe gebruikersrichtlijnen gereguleerd moeten worden.

Politici zijn *gebruikers* van sociale mediadiensten van private bedrijven – ook zij zijn onderworpen aan platformregels. De vrijheid van het politieke discours wordt echter mogelijk

⁸ Houthuijs 2021. Fahy, Möller & Bellanova 2021.

⁹ Bhagat & Kim 2023, p. 1194.

¹⁰ UGC is door gebruikers van online digitale systemen gegenereerde inhoud, die zij publiceren en verspreiden op onafhankelijke kanalen, zoals sociale mediaplatforms. Dos Santos 2022, p. 108.

¹¹ Fahy, Möller & Bellanova 2021.

¹² York & Zuckerman 2019, p. 137.

geschonden wanneer politici onevenredig beperkt worden.¹³ Dat zelfs de (reeds niet-herkozen) zittende Amerikaanse president hedendaagse cruciale communicatiefora ontnomen wordt, onderstreept de invloedrijke maar omstreden rol van sociale mediaplatforms. Politici genieten namelijk traditioneel een ruime uitingsvrijheid vanwege hun doorslaggevende rol in het politieke debat. Standpunten van volksvertegenwoordigers en verkiesbare kandidaten en hun functie binnen democratische besluitvorming funderen het politieke debat. De essentie van een democratie wordt geraakt als de uitingsvrijheid hieromtrent wordt beknot.¹⁴

Dit roept diverse grondrechtelijke kwesties op. Met de toenemende invloed van sociale media als fora voor politiek discours en nieuwsverspreiding, rijst de vraag naar verantwoordelijkheden van platforms, en de reikwijdte van de uitingsvrijheid van politici wanneer deze botst met ondernemersvrijheid en eigendomsrechten van technologiebedrijven. Bovendien speelt het grondrecht op vrije verkiezingen, dat vervlochten is met de informatievrijheid van platformgebruikers, een rol wanneer politici in de verkiezingsperiode van sociale media geweerd worden.

Platformvoorwaarden en contentmoderatie worden gereguleerd door de Digital Services Act (hierna: DSA),¹⁵ een EU-verordening die sinds afgelopen zomer voor *Very Large Online Platforms*¹⁶ en sinds februari 2024 voor alle digitale diensten toepasselijk is. De DSA introduceert zorgvuldigheidsverplichtingen en onderhoudt een aansprakelijkheidsregime voor onrechtmatige content uit de Richtlijn elektronische handel (hierna: REH).¹⁷ Met de DSA streeft de EU naar evenwichtige online-regulering, waarbij zowel beleidsvrijheid van platforms als gebruikersrechten centraal staan. Dergelijke wetgeving, ingebed in het EU-reguleringskader voor online-inhoudsmoderatie, roept wederom kritische vragen op over grondrechtelijke verhoudingen en risico's op private censuur. De DSA bevindt zich in de beginfase van haar toepassing, waardoor een grondrechtelijke analyse niet alleen waardevol kan blijken voor academici, maar ook voor beleidsmakers bij de ontwikkeling van digitale regelgeving.

Dit onderzoek beoogt een bijdrage te leveren aan academische discussies over de grondrechtelijke impact van digitale contentmoderatie. Het poogt een lacune te vullen door

¹³ Raad van Europa 2022, p. 9.

¹⁴ Raad van Europa 2022, p. 2.

¹⁵ Verordening (EU) 2022/2065 (hierna: DSA).

¹⁶ Onlineplatforms met minstens 45 miljoen maandelijkse actieve EU-gebruikers. Art. 33(1) DSA.

¹⁷ Richtlijn 2000/31/EG (hierna: REH).

specifiek te focussen op bijzondere maatschappelijke figuren als politici. Bestaande literatuur over digitale contentmoderatie in een politieke context richt zich hoofdzakelijk op verkiezingsmanipulatie, filterbubbels, verspreiding van des- en misinformatie, en negatieve implicaties voor vrije meningsvorming.¹⁸ Er ligt hierbij een overwegend accent op de (grondrechtelijke) impact op gemiddelde gebruikers. Hoewel incidenten rondom accountschorsingen van prominente politici zoals Trump belangstelling krijgen,¹⁹ ontbreekt een diepgaande grondrechtelijke analyse van hun verreikende uitingsvrijheid.

Dit onderzoek verkent complexe juridische vraagstukken rond de macht van sociale mediaplatforms, interactie met EU-wetgeving, en het evenwicht tussen platformautonomie en grondrechtenbescherming van politici. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van het platform- en informatierecht.

1.3 Vraagstelling

Deze scriptie onderzoekt de verhouding tussen het EU-reguleringskader voor deplatformen op sociale media en daaraan gerelateerde grondrechten. Hoofdzakelijk wordt de volgende onderzoeksvraag beantwoord: *Waarborgt het EU-reguleringskader dat ‘deplatformen’ van politici op sociale media reguleert de Europese grondrechten in voldoende mate of zijn verbeteringen wenselijk?*

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, worden de onderstaande deelvragen onderzocht:

1. *Wat is de definitie van ‘deplatformen’ van politici in de context van sociale media?*
2. *Welke Europese grondrechten zijn relevant bij deplatformen van politici op sociale mediaplatforms?*
3. *Welk EU-reguleringskader is van toepassing op deplatformen van politici door sociale mediaplatforms?*
4. *Hoe verhoudt dit EU-reguleringskader zich tot de toepasselijke grondrechten en welke aanbevelingen zijn mogelijk?*

De eerste descriptieve deelvraag biedt een bruikbaar werkbegrip voor ‘deplatformen’ van politici op sociale media en verheldert het concept door contextuele achtergrond te verschaffen. De tweede descriptieve deelvraag identificeert het gehanteerde normatieve toetsingskader en

¹⁸ Zie Trapman 2023; De Cock Buning 2018; Napoli 2019; Jørgensen 2019.

¹⁹ Strijbos 2021, p. 1.

zoomt in op relevante grondrechten: vrijheid van meningsuiting,²⁰ vrijheid van ondernemerschap,²¹ recht op eigendom²² en recht op vrije verkiezingen.²³ De derde descriptieve deelvraag illustreert het EU-raamwerk dat digitaal deplatformen reguleert, met bijzondere aandacht voor de DSA. De laatste evaluerende en adviserende deelvraag onderwerpt dit raamwerk aan een normatieve grondrechtelijke toets, waar bij eventuele tekortkomingen verbeterpunten worden voorgesteld. Ten slotte verschaft de conclusie een eindevaluatie over het resultaat van de toets: of dit EU-reguleringskader de betrokken grondrechten afdoende waarborgt.

1.4 Onderzoeksmethode

Deze scriptie beoogt deplatformen van politici op sociale mediaplatforms binnen de Europese juridische context te evalueren, door relevante reguleringsinstrumenten te verkennen en deze kritisch te toetsen op hun vermogen om betrokken grondrechten adequaat te waarborgen.

De gehanteerde methode is een rechts-evaluerend perspectief op digitale inhoudsmoderatie-regulering. Hierbij wordt een normatieve analyse uitgevoerd die het EU-reguleringskader voor inhoudsmoderatie grondrechtelijk toetst. Deze toetsing bevindt zich binnen een intern perspectief en is gebaseerd op juridische literatuur, richtinggevende jurisprudentie en bepalingen van het Europees verdragenrecht. Deze scriptie ziet op juridisch-doctrinair onderzoek, omdat verdieping van wetenschappelijke kennis omtrent het Europees rechtssysteem voor deplatformen van politici op sociale mediaplatforms nagestreefd wordt. Deze methode biedt de mogelijkheid om relevante juridische elementen tot een coherent rechtssysteem te synthetiseren, en deze vervolgens te beschrijven, van binnenuit te toetsen en verbeterpunten aan te kaarten.²⁴

Deze scriptie concentreert zich op deplatformen als specifieke vorm van inhoudsmoderatie die wordt geïnitieerd op basis van gebruikersvoorwaarden. Dit onderscheidt zich van wettelijk vereiste inhoudsmoderatie, waarbij platforms geacht worden hun externe wettelijke verplichtingen te volgen. Aangezien dit de beoordelingsruimte van platforms overstijgt, is dit

²⁰ Art. 10 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM). Art. 11 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (hierna: Handvest).

²¹ Art. 16 Handvest.

²² Art. 17 Handvest. Art. 1 Eerste Aanvullende Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EAP).

²³ Art. 3 EAP.

²⁴ Smits 2016, p. 29-31 en 34-35.

in beginsel gerechtvaardigd en bestaat er minder ruimte voor kritiek. Dit onderzoek focust op de verhouding tussen eigendomsrechten en ondernemersvrijheid en andere grondrechten, waardoor de nadruk ligt op platformvoorwaarden als afgebakende moderatiebasis.

Vanwege de onderzoeksomvang wordt een Europese invalshoek genomen. Hierbij worden grondrechten uit Europese verdragen in relatie tot EU-regulering geanalyseerd. Hoewel breder onderzoek ook Amerikaanse grondrechten en wetgeving zou omvatten, gezien de Amerikaanse afkomst van vele grote sociale mediabedrijven en prominente gedeplatformde politici, beperkt dit onderzoek zich tot het Europese perspectief.

1.5 Leeswijzer

Het eerste hoofdstuk conceptualiseert het onderzoeksonderwerp via juridische en communicatiewetenschappelijke literatuur. Het verkent de (historische) context om de impact te illustreren en een afgebakend werkbegrip te formuleren voor daaropvolgende analyse. Het tweede hoofdstuk identificeert de toepasselijke grondrechten van de onderzochte actoren, met een primaire focus op de uitingsvrijheid. Dit hoofdstuk creëert het normatieve toetsingskader voor de evaluatie van het EU-reguleringskader. Het derde hoofdstuk verschaft een afgebakend EU-reguleringskader van alle relevante reguleringsinstrumenten, met een focus op de DSA als overkoepelend wetgevingsinstrument, en plaatst digitale contentmoderatie in een juridische context. Het laatste hoofdstuk toetst het uiteengezette EU-reguleringskader aan het normatieve grondrechtelijke kader. Dit illustreert hoe het reguleringskader zich verhoudt tot toepasselijke grondrechten. Bij tekortkomingen luidt inhoudelijk advies. Afsluitend geeft de conclusie genuanceerd antwoord op de hoofdvraag en identificeert mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

2. Conceptualisering

2.1 Definities

‘Deplatforming’ is een Engelse term die Cambridge Dictionary definieert als: “to refuse someone an opportunity to make their ideas or beliefs known publicly, because you think these beliefs are dangerous or unacceptable.”²⁵ Deze definitie benadrukt het afkeuren van overtuigingen als voorwaarde voor het ontnemen van iemands publieke uitingsmogelijkheid.

Merriam-Webster onderstreept het belang van een communicatiemedium: “to prevent from having or providing a platform to communicate”, en verfijnt dit met een tweede definitie die een online-dimensie adresseert: “to remove and ban (a registered user) from a mass communication medium (such as a social networking or blogging website)”.²⁶ Zulke definities erkennen platforms als spreekbuis, maar ‘deplatforming’ wordt in de literatuur ook benaderd vanuit het perspectief van dienstverlening: “to exclude content, individuals, or businesses from critical services”.²⁷ Dit behelst het ontnemen van algemene dienstverleners zoals nutsvoorzieningen en infrastructuur, waar sociale mediaplatforms vaak aan verwant geacht worden vanwege hun publieke toegankelijkheid.²⁸ Echter, gezien de politiek-maatschappelijke insteek van dit onderzoek verkrijgt een conceptualisering met een nadruk op platforms als spreekbuis de voorkeur.

2.2 Geschiedenis

Met de opkomst van onlineplatforms heeft deplatforming een sterke digitale connotatie ontwikkeld, hoewel deze praktijk al ver voor het internettijdperk voorkwam. Historische voorbeelden zijn vaak herleidbaar tot een academische context. Al in 1903 cancelde UC Berkeley de gastcolleges van droogleggingsactiviste Carrie Nation, vanwege onrust veroorzaakt door haar alcoholverbod-pleidooi.²⁹ Daarnaast hanteerden UC-universiteiten voorheen een expliciet sprekersverbod voor socialisten, communisten en religieuze minderheden. Deze praktijk raakte ook politici. In 1947 werd Amerikaans ex-vicepresident Henry Wallace het spreken ontzegd op UCLA, vanwege zijn kritiek op het Koude Oorlogsbeleid.³⁰

²⁵ ‘Deplatform’, dictionary.cambridge.org.

²⁶ ‘Deplatform’, [merriam-webster.com](https://www.merriam-webster.com).

²⁷ Sitaraman 2023, p. 502.

²⁸ Ibid., p. 503 en 557-558.

²⁹ Whittington 2018, p. 1-2.

³⁰ Freeman 2000.

Ook binnen traditionele media vond deplatformen plaats voor de consolidatie van sociale media. Een treffend voorbeeld is de behandeling van politieke partij Vlaams Blok rond de Vlaamse verkiezingen van 2004. Vlaamse media zetten deze extreemrechtse partij doorgaans in negatief daglicht. Er zijn indicaties dat de media nauwelijks aandacht schonken aan hun politieke activiteiten en partijleden zelden uitnodigden voor debatten of televisie-interviews. De richtlijnen van Vlaamse publieke omroep VRT luidden zelfs expliciet dat de uitgangspunten van deze partij niet overeenkwamen met haar missie.³¹

2.3 Sociale media

In de huidige samenleving zijn sociale mediaplatforms uitgegroeid tot centrale fora voor politieke discussies. Dergelijke platforms faciliteren het plaatsen van UGC, waardoor gebruikers politiek-gerelateerde content kunnen delen, variërend van tekst, foto's en video's tot *memes*.³² Sociale mediagebruikers zijn hierdoor actief betrokken bij de verspreiding van politiek nieuws en informatie. In de verkiezingscontext posten gebruikers om te socialiseren, informeren en tegenovergestelde meningen te bekritisieren.³³ Niet alle (politieke) content voldoet aan platformregels. Hierin ligt de uitdaging voor (de meeste)³⁴ sociale mediabedrijven: enerzijds moeten ze een constante UGC-stroom faciliteren om rendabel te blijven; anderzijds willen zij niet hun gebruikerspubliek weggagen omdat aanstootgevend materiaal circuleert.³⁵

UGC-platforms boden oorspronkelijk een ruimte voor individuele expressie, maar met de tijd richtten platforms zich meer op het bevorderen van sociale interactie en gemeenschapsvorming. Dit markeert de geboorte van sociale media. Halverwege de jaren 2000 kwamen alom bekende platforms zoals YouTube, Facebook en X op. Gebruikersrichtlijnen werden noodzakelijk om de onbeperkte deelmogelijkheden te reguleren, waardoor platforms volledige discretie kregen om content en accounts via toetredingsovereenkomsten – gebruikers hebben geen zeggenschap over gebruikersvoorwaarden – te modereren. Aanvankelijk lag de focus van sociale mediabedrijven op groeiende advertentie-inkomsten en gebruikersaantallen, met beperkte aandacht voor contentmoderatie. Naarmate hun invloed op het publieke debat toenam volgden strengere moderatiebesluiten. Overtredingen van gebruikersvoorwaarden worden

³¹ Voorhoof 2004, p. 35.

³² *Memes* bestaan uit humoristische content.

³³ Kim, Jones-Jang & Kenski 2021, p. 1123-1124.

³⁴ Extremistische platforms zoals BitChute prioriteren juist aanstootgevende content en steunen voor financieringen op abonnementsinkomsten boven advertentie-inkomsten. Siapera 2023, p. 452.

³⁵ York & Zuckerman 2019, p. 137.

tegenwoordig steviger en nauwlettender bestraft, variërend van contentverwijdering tot accountopschorting of -verwijdering, afhankelijk van de ernst en het aantal overtredingen.³⁶

De opkomst van platforms als arena's voor publieke discussies heeft hen een sleutelrol in de maatschappij gegeven. Moderatiebesluiten hebben ingrijpende gevolgen voor sociale status, informatietoegang, discussiemogelijkheden, en zelfs professionele kansen.³⁷ Dit ontmoedigt het verspreiden van aanstootgevende content, wat de machtspositie van platforms binnen het online-discours onderstreept.³⁸

2.3.1 Politici op sociale media

Wereldwijd verspreiden politici informatie via sociale mediaplatforms. Ze communiceren ook interactief met het publiek via platforms, wat de afstand tot het electoraat kan verkleinen. Onderzoek toont dat interactieve communicatie via sociale media de publieke perceptie en sociale zichtbaarheid van politici, en politieke burgerparticipatie bevordert. Dit resulteert vaak in betere verkiezingsresultaten. Desalniettemin gebruiken politici sociale media primair voor informatie-uitwisseling en extra naamsbekendheid.³⁹

Terwijl traditionele nieuwsmedia aangewezen zijn op journalisten en beperkte middelen, ondervinden sociale media zulke beperkingen niet. Trumps presidentsverkiezing van 2016 bevangt de kracht van sociale media in verkiezingscampagnes. Trump en Clinton voerden met miljoenen X-volgers online-campagne vanwege het toegenomen gebruik van onlineplatforms als nieuwsbronnen.⁴⁰ Onderzoek toont dat campagneberichten over beide presidentskandidaten op X even sterke weerklank vonden bij kiezers als campagneverslaggeving in de prominente krant USA Today.⁴¹

Sociale media zijn vooral effectieve middelen voor non-traditionele politici zoals Trump. Hij benadrukt het belang van X voor zijn politiek succes: "Without the tweets, I wouldn't be here".⁴² Onlineplatforms zijn bijzonder waardevol voor oppositieleiden, politieke underdogs en extremisten, omdat traditionele media vaak hun aandacht richten op invloedrijke politici van regeringspartijen. Politici die ideologisch afwijken van grote nieuwsmedia – denk aan Vlaams

³⁶ York & Zuckerman 2019, p. 143-144.

³⁷ Denk aan LinkedIn, een belangrijk platform voor online carrière-netwerken.

³⁸ Ibid., p. 139 en 144.

³⁹ Kelm 2020, p. 12.

⁴⁰ Enli 2017, p. 52-54.

⁴¹ Morris 2018, p. 466.

⁴² Barber, Sevastopulo & Tett 2017.

Blok - kunnen op sociale media ongehinderd hun boodschap verspreiden, vrij van journalistieke kritiek.⁴³ Trump is een kernvoorbeeld van een politicus die traditionele media⁴⁴ omzeilt met ongefilterde toegang tot miljoenen X-gebruikers.

2.3.2 Contentmoderatie

Platforms gebruiken een verscheidenheid aan moderatietechnieken om hun gebruikersvoorwaarden te handhaven, variërend van contentverwijdering tot subtielere zichtbaarheidsaanpassingen. Het verschil tussen contentverwijdering en accountschorsing of -verwijdering is aanzienlijk; het laatste is ingrijpender omdat het gebruikers effectief het platform ontzegt. Ook contentverwijdering is echter een bescheiden vorm van deplatformen, aangezien iemand vooralsnog een (enkelvoudige) uitingsmogelijkheid ontnomen wordt.

Een verfijnde moderatietechniek is *shadowbanning*, waarbij content of gebruikersaccounts verborgen worden zonder kennisgeving en dus zonder directe confrontatie. Bij controversiële content implementeren platforms daarnaast vaak waarschuwingslabels en links naar *factcheck*-sites, schakelen gebruikersreacties uit of verwijderen geloofwaardigheidsbadges. Een andere gangbare praktijk is demonetisatie, wat platformgebruikers belet inkomsten te genereren uit platformactiviteiten.⁴⁵

Platforms hanteren deze diverse moderatiebesluiten om een balans te vinden tussen het faciliteren van open debatten en bescherming van hun gebruikersgemeenschap tegen schadelijke of ongewenste inhoud. De onderstaande tabel van Goldman toont de talrijke moderatie-opties:

Content Regulation	Account Regulation	Visibility Reductions (by acct or item)	Monetary (by acct or item)	Other
<ul style="list-style-type: none"> Remove content Suspend content Relocate content Edit/redact content Interstitial warning Add warning legend Add counterspeech Disable comments 	<ul style="list-style-type: none"> Terminate account Suspend account Suspend posting rights Remove credibility badges Reduced service levels (data, speed, etc.) Shaming 	<ul style="list-style-type: none"> Shadowban Remove from external search index Nofollow authors' links Remove from internal search index Downgrade internal search visibility No auto-suggest No/reduced internal promotion No/reduced navigation links Reduced virality Age-gate Display only to logged-in readers 	<ul style="list-style-type: none"> Forfeit accrued earnings Terminate future earning (by item or account) Suspend future earning (by item or account) Fine author/impose liquidated damages 	<ul style="list-style-type: none"> Educate users Assign strikes/warnings Outing/unmasking Report to law enforcement Put user/content on blocklist Community service "Restorative justice"/apology

Figuur 1: Overzichtelijke tabel met mogelijke moderatiebesluiten.⁴⁶

⁴³ Hong, Choi & Kyu Kim 2019, p. 319

⁴⁴ Die hij veelal ter rechtvaardiging van zijn werkwijze als *fake news* of *dishonest media* wegzet.

⁴⁵ Goldman 2021, p. 26-29, 31 en 36.

⁴⁶ Ibid., p. 24.

Platforms bepalen via algoritmische aanbevelingssystemen waar gebruikersaandacht naartoe gaat en wat toegestaan is via (wederom vaak algoritmische) contentmoderatie. In *community-guidelines* worden gebruikersvoorwaarden dikwijls in gebruikersvriendelijke taal uiteengezet. Het verschilt per platform, maar doorgaans is haatzaaien, seksueel grafische content, steun aan gewelddadig extremisme, intimidatie, en auteursrechtinbreuk verboden.⁴⁷

Platforms zijn wettelijk verplicht om illegale content te verwijderen. Daarnaast verwijderen ze op basis van hun gebruikersvoorwaarden legale content die als onwenselijk of schadelijk wordt beschouwd. Door de grootschalige blootstelling die sociale mediaplatforms faciliteren spelen zij een grote rol in de verspreiding van potentieel schadelijke desinformatie. De Europese Commissie betreft onlineplatforms daarom bij co- en zelfreguleringsinitiatieven en houdt aangesloten platforms hierbij nauwlettend in de gaten. Platforms zijn dus niet juridisch verplicht om volgens gebruiksvoorwaarden te modereren, maar voeren deels EU-beleid uit. In de analyse van het EU-reguleringskader wordt hier dieper op ingegaan, maar hierdoor is alvast enige nuance in hun censurerende rol op zijn plaats.⁴⁸ Dit illustreert de complexe rol van sociale mediaplatforms in het huidige medialandschap, waarbij zij moeten balanceren tussen maatschappelijke verantwoordelijkheid en (commercieel) eigenbelang.

Binnen online-contentmoderatie worden hybride-actoren voorgesteld - zoals onafhankelijke ‘*Social Media Councils*’ door de Speciaal Rapporteur van de VN op suggestie van ARTICLE 19⁴⁹ - die beogen maatschappelijke input te integreren met een mate van onafhankelijkheid van lidstaten en bedrijven. Een voorbeeld is de *Facebook Oversight Board*, specifiek opgezet om controversiële moderatiebesluiten zoals de Trump-schorsing te beoordelen. De *Board* heeft geadviseerd over Facebooks (sanctie)beleid en de rol van haar algoritmen en ontwerpkeuzes binnen Amerikaanse polarisatie en de Capitoolbestorming. Desalniettemin heeft zij Trumps schorsing uiteindelijk gehandhaafd.⁵⁰

Platforms erkennen dikwijls een speciale status voor politici, waarbij overtredingen van gebruikersvoorwaarden getolereerd worden, meestal voorzien van waarschuwingslabels. Facebook verleent politici een uitzondering op de regel vanwege hun nieuwswaarde en publieke

⁴⁷ York & Zuckerman 2019, p. 144.

⁴⁸ Brouwer 2022, p. 171-172.

⁴⁹ Kaye 2018, ov. 58-59, 63 en 72. ARTICLE 19 2018, p. 20-21.

⁵⁰ Fertmann & Kettmann 2021, p. 8. Oversight Board 2021.

belang. Zo heeft Facebook voorheen afgezien van feitencontrole van berichten van Duitse politici om zich niet te mengen in politieke discussies. X bevoortrecht volksvertegenwoordigers eveneens vanwege hun bijdrage aan het publieke debat.⁵¹ X benadrukt echter dat politici geen *carte blanche* hebben om te tweeten wat zij willen; het weegt het potentiële risico en de ernst van schade af tegen het publieke belang van de uiting.⁵²

2.4 Praktijkvoorbeelden

Ter illustratie volgt hieronder een tabel met enkele praktijkvoorbeelden van politici die schorsingen ondervonden vanwege schendingen van platformvoorwaarden:

Politicus	Functie	Platform	Reden schorsing	Duur schorsing
Donald Trump	President VS	X, Facebook, Instagram	Geweldsaansporing, ondermijning verkiezingsresultaten	Permanent (X), onbepaalde tijd (Facebook/Instagram)
Ron Johnson	Senator VS	YouTube	Misinformatie behandeling COVID-19	7 dagen
Marjorie Taylor Greene	Afgevaardigde VS	X, Facebook	Misinformatie COVID-19 en vaccinaties	Meerdere schorsingen: 12 uur en permanent (X), 24 uur (Facebook)
Barry Moore	Afgevaardigde VS	X	Ongegronde beweringen omtrent verkiezingsfraude	Tijdelijk
Jim Banks	Afgevaardigde VS	X	Doelbewust derde met verkeerde geslacht aanspreken	14 dagen
Steve Daines	Senator VS	X	Plaatsen jachtfoto	< 1 dag
Geert Wilders	Fractievoorzitter PVV	X	Haatdragende uitingen	Meerdere schorsingen: 3 dagen en aantal uur
Wybren van Haga	Tweede Kamerlid	LinkedIn	Berichten in strijd met richtlijnen gezondheidsorganisaties en overheid omtrent COVID-19	Meerdere schorsingen: tijdelijk en permanent

Figuur 2: op sociale media geschorste politici⁵³

⁵¹ Fertmann & Kettemann 2021, p. 8-9.

⁵² 'About public-interest exceptions on X', help.twitter.com.

⁵³ Zie de bijlagen voor informatie per schorsing.

Deze praktijkvoorbeelden illustreren de rol van platforms in het beschermen van de volksgezondheid en veiligheid, het waarborgen van verkiezingsintegriteit en het handhaven van een inclusieve online-omgeving. Het roept ook vragen op over (in)consistentie en transparantie.

Het valt op dat voornamelijk (extreem)rechtse politici door dergelijke moderatiebesluiten getroffen worden. Dit veroorzaakt claims van censuur door (extreem)rechtste politici, die beweren dat sociale mediabedrijven hun dominante positie misbruiken om de uitingsvrijheid te ondermijnen.⁵⁴ Deze trend kan daarentegen evengoed reflecteren op de aard van overtredingen die plaatsvinden binnen deze politieke groepering, veeleer dan een inherente vooringenomenheid van platforms. Om gemeenschapsnormen te handhaven en dergelijke beschuldigingen te weerleggen, is een transparant en consistent moderatiebeleid dus uiterst belangrijk.

⁵⁴ Majó-Vázquez e.a. 2021, p. 1.

2.5 Werkbegrip

Op grond van de conceptuele analyse hanteert deze scriptie het volgende afgebakende werkbegrip:

Deplatformen

Het proces waarbij het gebruik van een platform als communicatiemiddel wordt ontzegd.

van politici

Personen die direct betrokken zijn bij politieke besluitvorming, publieke vertegenwoordiging en het publieke debat. Dit omvat verkozen⁵⁵ regerings- en parlementsleden en -kandidaten. Regeringsleden kunnen zich immers ondanks hun formele titel onafhankelijk uiten in een politieke context. Parlementsleden – zowel bewindslieden als *burgers* zonder huidige politieke functie – funderen daarnaast het democratisch verkiezingsproces. Ambtenaren met een officiële functie in besluitvorming zijn uitgesloten, omdat zij doorgaans overheidsbeleid uitvoeren en een beperkte rol in het publieke debat hebben.

op sociale media

Sociale mediaplatforms vormen het onderzochte communicatiemiddel. Deplatformen ziet in deze context op het toepassen van moderatiebesluiten door platforms, met een nadere interesse voor accountverwijdering of -schorsing als de meest ingrijpende vorm van deplatformen omdat het politici volledig van platformparticipatie uitsluit. Dit vertegenwoordigt een fundamentele inperking van de uitingsvrijheid en biedt daarom een scherper beeld van de impact dan (individuele) contentverwijderingen. Het gaat daarnaast om deplatformen op basis van platformvoorwaarden, niet wettelijke verplichtingen.

2.6 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is 'deplatformen' geconceptualiseerd. Het blijkt historisch geworteld en vertoont door het veranderde medialandschap nieuwe uitdagingen. Sociale mediaplatforms zijn tegenwoordig essentieel voor politieke communicatie en hanteren moderatiebesluiten die de deze communicatie ingrijpend beïnvloeden. Deze impact illustreert de platformmacht over het digitale politieke discours. Het werkbegrip biedt een conceptueel kader voor de hiernavolgende analyse.

⁵⁵ Hoewel directe verkiezing van politici gebruikelijk is, kunnen bijvoorbeeld in Nederland ook niet-verkozen personen minister worden, waaronder de minister-president. 'Benoemingsprocedure bewindslieden', parlement.com.

3. Grondrechtelijk kader

Bij het deplatformen van politici op sociale media spelen uiteenlopende grondrechten van politici, sociale mediagebruikers en sociale mediabedrijven. Dit hoofdstuk zet deze grondrechten uiteen en schetst een normatief kader waaraan relevante EU-regulering moet voldoen.

Het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (hierna: Handvest) en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM) dienen als hoekstenen voor het Europees fundamenteel recht. Het Handvest is toepasselijk wanneer EU-lidstaten en EU-instellingen Unierecht uitvoeren.⁵⁶ Het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: HvJEU) is bevoegd om het Handvest te interpreteren. Het EVRM is opgesteld door de Raad van Europa en geldt voor haar lidstaten, inclusief alle EU-lidstaten. Indien alle nationale gerechtelijke procedures zijn doorlopen, is het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) bevoegd om EVRM-schendingen te beoordelen.⁵⁷

3.1 Grondrechten politici

3.1.1 Recht op vrijheid van meningsuiting

In de context van dit onderzoek komt het recht op vrijheid van meningsuiting naar voren als meest relevante grondrecht, daar het meerdere actoren raakt. Dit grondrecht is opgenomen in artikel 11 Handvest en kan gerechtvaardigd worden beperkt via de beperkingsclausule in artikel 52(1); beperkingen moeten wettelijk voorzienbaar zijn, de wezenlijke inhoud van grondrechten eerbiedigen, noodzakelijk zijn, en beantwoorden aan erkende doelstellingen van algemeen belang of ter bescherming van andermans grondrechten.

Om Europese juridische consistentie te waarborgen, moeten mensenrechtenstandaarden van de Raad van Europa en de EU in hoofdlijnen overeenkomen. Op grond van artikel 52(3) Handvest hebben door het Handvest beschermde grondrechten dezelfde inhoud en reikwijdte als EVRM-grondrechten, waaronder de uitingsvrijheid opgenomen in artikel 10 EVRM. Dit betekent dat beperkingen vanuit het Handvest niet verder mogen strekken dan artikel 10(2) EVRM voorziet. Alhoewel artikel 11 Handvest bondiger is geformuleerd, moet het HvJEU relevante EHRM-jurisprudentie dus navolgen.⁵⁸ Gezien de grote hoeveelheid EHRM-jurisprudentie die de uitingsvrijheid uitwerkt, focust deze analyse zich primair op het EVRM.

⁵⁶ Art. 51(1) Handvest.

⁵⁷ Art. 35(1) EVRM.

⁵⁸ McGonagle 2020, p. 483-484.

Artikel 10 EVRM vormt het middelpunt van Europese bescherming van het recht op vrijheid van meningsuiting. Het eerste lid omschrijft de uitingsvrijheid als samengesteld uit drie vrijheidselementen: om meningen te koesteren, en om informatie en ideeën te ontvangen, en verstrekken.⁵⁹

Artikel 10(2) veronderstelt dat beperkingen van de uitingsvrijheid gerechtvaardigd zijn indien voldaan aan een drie-stappen-toets: beperkingen moeten bij wet zijn voorzien, een uitpuutend opgesomd legitiem doel nastreven, en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving.⁶⁰ Beperkingen vereisen strikte interpretatie vanwege het grote belang van de uitingsvrijheid binnen democratische samenlevingen. Het EHRM beoordeelt of inperkingen proportioneel zijn aan het nagestreefde doel en of aangevoerde redenen toereikend zijn door de zaak als geheel te bekijken.⁶¹ Inmenging is slechts noodzakelijk wanneer deze overeenkomt met een dringende maatschappelijke behoefte. Bij de vaststelling hiervan hebben staten een *margin of appreciation*, gezien hun zicht op de sociale realiteit. Deze beoordelingsmarge is echter niet onbegrensd, omdat deze onder EHRM-toezicht wordt toegepast en afhangt van Europese consensus over het onderwerp.⁶² De context is van belang, die verderop nader wordt toegelicht voor politieke aangelegenheden.

Het EHRM heeft geoordeeld dat uitingsvrijheid een essentieel fundament en een basisvoorwaarde voor de vooruitgang van een samenleving en menselijke ontwikkeling vormt. Het beschermt niet alleen “informatie” of “ideeën” die gunstig ontvangen worden of als onschadelijk of onverschillig worden beschouwd, maar ook uitingen die beledigen, schokken of verontrusten. Dit zijn immers eisen van pluralisme, tolerantie en ruimdenkendheid binnen een “democratische samenleving”.⁶³ Uitingen zijn onderhevig aan algemene plichten en verantwoordelijkheden, die specifiek uitgewerkt zijn voor bepaalde groepen en beroepen. Het EHRM beschermt burgers primair tegen overheidsinmenging via negatieve verplichtingen om iets niet te doen of te dulden. De staat kan ook positieve verplichtingen hebben om de uitingsvrijheid te garanderen in horizontale relaties tussen burgers onderling, omdat niet-

⁵⁹ McGonagle 2013, p. 8-9.

⁶⁰ Benedek & Kettemann 2013, p. 47.

⁶¹ EHRM 10 december 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:1210JUD006969801 (*Stoll*), r.o. 101.

⁶² EHRM 16 december 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:1216JUD002406104 (*Ovchinnikov*), r.o. 46. EHRM (GK) 22 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0422JUD004887608 (*Animal Defenders International*), r.o. 123. Benedek & Kettemann 2013, p. 49.

⁶³ EHRM 7 december 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372 (*Handyside*), r.o. 49. EHRM 26 november 1991, ECLI:CE:ECHR:1991:1126JUD001358588 (*Observer and Guardian*), r.o. 59.

inmenging vaak onvoldoende is. Dit leidt tot indirecte horizontale werking.⁶⁴ EHRM-jurisprudentie kent een sterk casuïstisch karakter toe aan deze plichten en verantwoordelijkheden.⁶⁵

Staten hebben de positieve verplichting een effectief mechanisme te bewerkstelligen dat auteurs en journalisten beschermt om een gunstige omgeving te creëren voor het publieke debat. Iedereen moet meningen en ideeën angstloos kunnen uiten, ook als deze afwijken van overheidsstandpunten of de publieke opinie, of irriterend of choquerend zijn.⁶⁶ Positieve verplichtingen worden vastgesteld door een *fair balance* tussen het publiek en individueel belang te vinden, zonder overheden te overbelasten.⁶⁷ Dit hangt af van het soort uiting, de bijdrage aan het publieke debat, de omvang en aard van de inbreuk op de uitingsvrijheid, mogelijke alternatieve uitingsvormen en de afweging van conflicterende rechten.⁶⁸

Het EHRM onderscheidt bovendien feitelijke uitlatingen van waardeoordelen. Waardeoordelen zoals meningen zijn niet vatbaar voor waarheidsvinding, in tegenstelling tot feitelijke uitlatingen die een bepaalde bewijsstandaard moeten halen.⁶⁹ Waardeoordelen bewijzen gaat tegen de meningsvrijheid op zichzelf in.⁷⁰ Hierbij is de context wederom relevant, waardoor politieke waardeoordelen ruimere bescherming krijgen.⁷¹ Waardeoordelen vereisen niettemin enige feitelijke grondslag, en worden niet beschermd als ze nodeloos beledigend zijn en geen bijdrage leveren aan het publieke debat. Dit komt binnen EHRM-jurisprudentie vooral voor in een religieuze context, waar nodeloos beledigende aanvallen aan religieuze figuren – die ondanks voldoende feitelijke basis gelovigen beperken in hun geloofsvrijheid – niet beschermd worden.⁷² Nodeloze persoonlijke aanvallen krijgen doorgaans weinig bescherming, afhankelijk van de onderliggende feitelijke basis.⁷³

⁶⁴ McGonagle 2015, p. 14. EHRM 17 september 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0919JUD001393602 (*Manole*).

⁶⁵ McGonagle 2013, p. 8-10.

⁶⁶ EHRM 14 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0914JUD000266807 (*Dink*), r.o. 137.

⁶⁷ EHRM 16 maart 2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0316JUD002314493 (*Gündem*), r.o. 43.

⁶⁸ Harris e.a. 2018, p. 596.

⁶⁹ EHRM 24 februari 1997, ECLI:CE:ECHR:1997:0224JUD001998392 (*De Haes en Gijssels*), r.o. 47.

⁷⁰ EHRM 8 juli 1986, ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582 (*Lingens*), r.o. 46. Harris e.a. 2018, p. 674.

⁷¹ EHRM 13 november 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:1113JUD003939498 (*Scharsach en News Verlagsgesellschaft*), r.o. 38.

⁷² EHRM 20 september 1994, ECLI:CE:ECHR:1994:0920JUD001347087 (*Otto-Preminger-Institut*), r.o. 49.

EHRM 13 september 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:0913JUD004257198 (*I.A.*), r.o. 29.

⁷³ EHRM 5 juni 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:0605JUD001297904 (*Gorelishvili*), r.o. 40.

Het EVRM beschermt daarnaast de uitingsvorm.⁷⁴ Het staat personen vrij om een (elektronisch) middel te kiezen om een zo breed mogelijk publiek te bereiken.⁷⁵ Dat artikel 10 EVRM niet verwijst naar specifieke media impliceert dat geen mediavorm is uitgesloten, inclusief sociale media.⁷⁶ Via de ‘*living instrument*’-doctrine interpreteert het EHRM de uitingsvrijheid in het licht van hedendaagse omstandigheden, en sociale media hebben sterke invloed op hedendaagse communicatie.⁷⁷

Vrijheid van meningsuiting geniet dus krachtens artikel 10 EVRM een zeer ruime reikwijdte, zowel met betrekking tot uitgedrukte ideeën en informatie als de uitdrukkingsvorm.⁷⁸

3.1.2 Hate speech

De term ‘*hate speech*’ staat niet in het EVRM en is nooit gedefinieerd door het EHRM. Het valt veelal onder artikel 17 EVRM – de ‘guillotine’-bepaling ter voorkoming van misbruik van EVRM-rechten. Deze bepaling sluit handelingen gericht op het vernietigen van EVRM-rechten of die deze verder dan voorzien beperken uit. Dit vormt een veiligheidsnet om bescherming te ontzeggen aan uitlatingen die het EVRM ondermijnen en daarom leiden tot niet-ontvankelijkheid voor het Hof. Het EHRM heeft dit toegepast bij racistische, xenofobische en antisemitische uitspraken, Holocaust-ontkenning of -bagatellisering, en (neo-)nazisme. Desondanks is het EHRM inconsequent en gebruikt het soms uit voorzichtigheid de beperkingsclausule van artikel 10(2), wat leidt tot uiteenlopende jurisprudentie en onduidelijkheid over het gebruik van artikel 17.⁷⁹

3.1.3 Uitingsvrijheid politici

Bij het beoordelen van beperkingen en het gerechtvaardigde evenwicht tussen betrokken belangen, zijn de aard van uitingen, het gediende publieke belang, en de proportionaliteit van maatregelen relevant. Bij de aard wordt consequent een hoog beschermingsniveau toegekend aan politieke uitingen die bijdragen aan het publieke debat.⁸⁰ De vrijheid van het politieke debat vormt immers de kern van democratieën.⁸¹

⁷⁴ EHRM (GK) 23 september 1994, ECLI:CE:ECHR:1994:0923JUD001589089 (*Jersild*), r.o. 31.

⁷⁵ Harris e.a. 2018, p. 594.

⁷⁶ EHRM 18 december 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:1218JUD000311110 (*Yildirim*). Woods 2021, p. 346.

⁷⁷ Benedek & Kettemann 2013, p. 24. EHRM 25 april 1978, ECLI:CE:ECHR:1978:0425JUD00585672 (*Tyrer*), r.o. 31.

⁷⁸ EHRM Registry 2023, p. 11.

⁷⁹ McGonagle 2020, p. 472-474.

⁸⁰ Leerssen 2015, p. 102.

⁸¹ EHRM 8 juli 1986, ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582 (*Lingens*), r.o. 42.

Artikel 10 EVRM verleent verreikende bescherming aan bepaalde individuen in een democratische samenleving, waaronder aan de rol van “publieke waakhonden”. Daarnaast is de uitingenvrijheid cruciaal voor volksvertegenwoordigers, die burgers vertegenwoordigen en hun belangen behartigen. Uitingen van politici zijn politieke uitingen *par excellence*.⁸² Daarom dienen inmengingen met de uitingenvrijheid van parlementsleden – vooral oppositieleden – bijzonder kritisch onderzocht te worden.⁸³ Politici genieten dus een verhoogd beschermingsniveau bij hun uitingenvrijheid.

Om politieke uitingen te beschermen hanteert het EHRM de ‘*chilling effect*’- en ‘*least restrictive means*’-doctrines. Bescheiden maatregelen tegen politici zoals geringe schadevergoedingen kunnen al een afschrikwekkend effect op hun politieke uitingenvrijheid hebben en behoeven strenge toetsing op hun noodzakelijkheid.⁸⁴ Zelfs politieke uitingen die mogelijk risico’s vormen voor nationale veiligheid, openbare orde of territoriale integriteit kunnen vatbaar zijn voor de afweging of genomen maatregelen het minst ingrijpend zijn.⁸⁵

Parlementaire uitspraken verkrijgen een verhoogd beschermingsniveau via de parlementaire immuniteit.⁸⁶ Dit beoogt de uitingenvrijheid van volksvertegenwoordigers te waarborgen zonder conflict tussen partijbelangen en parlementaire functies, omwille van bescherming van parlementaire vrijheid, oppositiebelangen en wetgevingsautonomie.⁸⁷ Het EHRM benadrukt echter dat deze immuniteit ten dienste staat van het parlement, en geen persoonlijk voorrecht is voor parlementsleden; het geldt niet buiten het parlamentsgebouw, waardoor sociale media-activiteit hierbuiten valt.⁸⁸

Politici genieten een beschermde status maar moeten haatdragende en intolerante uitingen vermijden, omdat de strijd tegen intolerantie een integraal onderdeel vormt van mensenrechtenbescherming.⁸⁹ Aangezien politici zichzelf bewust blootstellen aan kritiek op hun woorden en daden moeten zij een grotere mate van tolerantie tonen.⁹⁰ Zo heeft het EHRM

⁸² EHRM (GK) 17 mei 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0517JUD00424613 en 4435713 (*Karácsony*), r.o. 137.

⁸³ EHRM 23 april 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0423JUD001179885 (*Castells*). Bevestigd in diverse uitspraken.

⁸⁴ EHRM 24 april 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:0424JUD00733306 (*Lombardo*), r.o. 53.

⁸⁵ EHRM 9 juni 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0609JUD002267893 (*Incal*), r.o. 49. Harris e.a. 2018, p. 609.

⁸⁶ EHRM (GK) 17 mei 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0517JUD00424613 en 4435713 (*Karácsony*), r.o. 138.

⁸⁷ EHRM 3 december 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:1203JUD00891705 (*Kart*), r.o. 90. Raad van Europa 2022, p. 3.

⁸⁸ EHRM 17 december 2002, ECLI:CE:ECHR:2002:1217JUD003537397 (*A.*), r.o. 85.

⁸⁹ EHRM 6 juli 2006, ECLI:CE:ECHR:2006:0706JUD005940500 (*Erbakan*), r.o. 64.

⁹⁰ EHRM 8 juli 1986, ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582 (*Lingens*), r.o. 42.

geoordeeld dat politici de plicht hebben zich te weerhouden van gebruik van of pleiten voor racisme.⁹¹ Politici moeten bij de uitoefening van hun uitingsvrijheid, ook in het parlamentsgebouw, EVRM-plichten respecteren. Dit gaat niet samen met *hate speech* die geweld tegen bepaalde (groepen) mensen goedkeurt of oproepen tot gewelddadige omverwerping van democratische instellingen. Politici hebben vanwege hun hoge zichtbaarheid een grotere verantwoordelijkheid om zich te onthouden van dergelijk misbruik van EVRM-rechten.⁹² Het EHRM beschermt daarentegen “vreedzaam” of “democratisch” discours, zelfs bij pleidooien voor veranderingen in de staatsorganisatie of grondwet.⁹³

Beschermde politieke uitingen kunnen ook gerechtvaardigd beperkt worden via artikel 10(2) EVRM. Hoewel het EHRM consistent oordeelt dat hiervoor weinig ruimte is,⁹⁴ kan het in een democratische samenleving noodzakelijk zijn om intolerante en haatdragende uitingen te sanctioneren of voorkomen, mits proportioneel aan een nagestreefd legitiem doel.⁹⁵

3.1.4 Online-uitingsvrijheid

UGC-platforms bieden een ongekend modern medium voor uitingsvrijheid. Het EHRM heeft vastgesteld dat het internet vanwege zijn toegankelijkheid en informatiecapaciteit een essentiële rol speelt bij openbare nieuwstoegang en -verspreiding.⁹⁶ Het EHRM acht bijvoorbeeld websiteblokkades in strijd met de uitingsvrijheid, omdat deze “ongeacht grenzen” beschermd moeten worden.⁹⁷ Steeds meer informatie is slechts online beschikbaar en steeds meer politieke content die onderbelicht blijft binnen traditionele media is vindbaar op specifieke internetplatforms. Hierbij houdt het EHRM rekening met alternatieve fora, waarbij het bijvoorbeeld YouTube als uniek heeft aangemerkt vanwege zijn eigenschappen, toegankelijkheid en invloed.⁹⁸ Het EHRM benadrukt dat de reikwijdte van uitingsvrijheid van toepassing is op iedere online-boodschap, ongeacht het (commerciële) doel of type boodschap.⁹⁹ UGC-platforms vallen volgens het EHRM onder de uitoefening van

⁹¹ EHRM 16 juli 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0716JUD001561507 (*Féret*).

⁹² Raad van Europa 2022, p. 5.

⁹³ EHRM 19 december 2006, ECLI:CE:ECHR:2006:1219JUD007765001 (*Erdal*), r.o. 38.

⁹⁴ EHRM (GK) 17 mei 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0517JUD00424613 en 4435713 (*Karácsony*), r.o. 144.

EHRM 25 november 1996, ECLI:CE:ECHR:1996:1125JUD001741990 (*Wingrove*), r.o. 58. Raad van Europa 2022, p. 5.

⁹⁵ EHRM 6 juli 2006, ECLI:CE:ECHR:2006:0706JUD005940500 (*Erbakan*), r.o. 56.

⁹⁶ EHRM (GK) 16 juni 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD006456909 (*Delfi*), r.o. 110 en 133. EHRM 10 maart 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0310JUD00300202 en 42367603 (*Times Newspapers*), r.o. 27.

⁹⁷ EHRM 18 december 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:1218JUD000311110 (*Yildirim*), r.o. 54 en 67.

⁹⁸ EHRM 17 januari 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0117JUD002157508 (*Jankovskis*), r.o. 49. EHRM 1 december 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:1201JUD004822610 en 1402711 (*Cengiz*), r.o. 52.

⁹⁹ EHRM 10 januari 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0110JUD003676908 (*Ashby Donald*), r.o. 34.

uitingsvrijheid.¹⁰⁰ Het verwijst naar internettussenpersonen als “protagonists of the free electronic media”¹⁰¹ en onderstreept de belangrijke rol die platforms spelen in het faciliteren van debatten over uiteenlopende (politieke) onderwerpen.¹⁰² Het beschouwt de impact van informatie als verveelvoudigd wanneer deze geopenbaard wordt met verwijzing naar een openbare website.¹⁰³

Het EHRM benadrukt tevens de gevaren van het internet: onrechtmatige uitspraken, zoals lasterlijke opmerkingen, haatzaaien en geweldopruiging worden razendsnel, wereldwijd en permanent verspreid. Het erkent de noodzaak om elektronische netwerken aan specifieke technologische regelgeving te onderwerpen om grondrechten te beschermen.¹⁰⁴ Het EHRM heeft desondanks geoordeeld dat online-informatie niet dezelfde gelijktijdigheid en impact heeft als informatie vanuit omroepmedia.¹⁰⁵ Deze gedachtegang lijkt achterhaald, gezien de actuele media-aandacht voor online-uitingen¹⁰⁶ en de invloed van sociale media op verkiezingsuitslagen.¹⁰⁷

Het EHRM voorziet bij online-informatieverspreiding grotere schaderisico's voor andermans grondrechten, in bijzonder het recht op privéleven,¹⁰⁸ dan bij traditionele media. Aansprakelijkheid voor onrechtmatige uitspraken moet ook online behouden blijven als doeltreffend middel tegen schendingen van persoonlijkheidsrechten.¹⁰⁹ Het EHRM benadrukt dat online-berichten die voor alle internetgebruikers toegankelijk zijn grotere schade kunnen aanrichten dan verspreiding binnen professionele online-omgevingen van specifieke vakgebieden.¹¹⁰ Bovendien gelden algemene principes voor offline-publicaties ook online.¹¹¹ Online-uitingen die aanzetten tot racisme en haat worden dus evenmin beschermd.

¹⁰⁰ YouTube en de Like-knop van Facebook zijn expliciet als zodanig aangemerkt. EHRM 1 december 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:1201JUD004822610 en 1402711 (*Cengiz*), r.o. 52. EHRM 15 juni 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD003578619 (*Melike*), r.o. 44.

¹⁰¹ EHRM 2 februari 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0202JUD002294713 (*MTE & Index.hu*), r.o. 69 en 88.

¹⁰² EHRM 19 september 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0919DEC000387714 (*Tamiz*), r.o. 90.

¹⁰³ EHRM (GK) 13 juli 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0712JUD001635406 (*Mouvement Raëlien Suisse*), r.o. 40.

¹⁰⁴ EHRM 5 mei 2011, ECLI:CE:ECHR:2011:0505JUD003301405 (*Editorial Board of Pravoye Delo*), r.o. 63.

¹⁰⁵ EHRM (GK) 22 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0422JUD004887608 (*Animal Defenders International*), r.o. 119.

¹⁰⁶ Denk aan tweets van politici tijdens de recente Nederlandse kabinetsformatie. Kester 2024.

¹⁰⁷ Zie hfst. 2.3.1.

¹⁰⁸ Art. 8 EVRM.

¹⁰⁹ EHRM (GK) 16 juni 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD006456909 (*Delfi*), r.o. 110 en 133.

¹¹⁰ EHRM 1 maart 2022, ECLI:CE:ECHR:2022:0301JUD001669519 (*Kozan*), r.o. 51.

¹¹¹ EHRM Registry 2023, p. 111.

3.1.5 Online-uitingen politici

Hoewel alledaagse sociale media-uitingen vaak informeel en amateuristisch zijn en daarom door hun aard mogelijk een lager beschermingsniveau genieten, moeten beperkingen van uitingen van politici vanwege hun functie streng getoetst worden om hun uitingsvrijheid adequaat te beschermen.¹¹²

Het bereik is hierbij relevant, omdat uitingen met een groot bereik aanzienlijke invloed kunnen uitoefenen, wat strikte beperkingen vereist. Het EHRM erkent de grote invloed van massamedia vanwege hun publieksomvang en hanteert het gebruikersaantal van een online-nieuwsportal als indicator voor de impact van gebruikersreacties.¹¹³ De publieksomvang wordt meegewogen bij evaluaties van plichten en verantwoordelijkheden van actoren en de proportionaliteit van beperkingen.¹¹⁴ Omroepmedia ondervinden vanwege hun vaste massapubliek en grootschalige invloed zwaardere regelgeving. Sociale media-accounts van politici hebben een groot bereik, door hun (uiteenlopende) naamsbekendheid of de relevantie die hun uitingen hebben voor het politieke debat. Trumps tweets bereiken bijvoorbeeld zijn miljoenen volgers en iedereen die de tweet anderszins leest. Vanwege hun verreikende invloed genieten online-uitingen van politici dus stevigere bescherming, maar hebben zij tegelijkertijd grotere verantwoordelijkheden.¹¹⁵

De beschikbare middelen en ervaring zijn ook relevant. Politici hebben doorgaans juridische expertise of een ondersteunend deskundig team, waardoor zij de gevolgen van hun uitingen incalculeren.¹¹⁶ Online-uitingen van politici zijn niet spontaan gedeeld maar eventueel met communicatieprofessionals voorbereid, wat een hogere verwachtingsnorm rechtvaardigt.¹¹⁷ Online-uitingen kunnen een emotionele ondertoon hebben die oogt alsof politici deze impulsief delen, terwijl ze wegens eerder succes bij hun achterban toch minutieus uitgedacht zijn in timing, toon en formulering.

¹¹² Leerssen 2015, p. 102.

¹¹³ EHRM 30 maart 2004, ECLI:CE:ECHR:2004:0330JUD005398400 (*Radio France*), r.o. 39. EHRM (GK) 16 juni 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD006456909 (*Delfi*), r.o. 117.

¹¹⁴ EHRM 22 oktober 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:1022JUD002127902 en 3644802 (*Lindon*), r.o. 66 en 68.

¹¹⁵ Rowbottom 2012, p. 371-372.

¹¹⁶ EHRM 22 oktober 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:1022JUD002127902 en 3644802 (*Lindon*), r.o. 42.

¹¹⁷ Rowbottom 2012, p. 373-374.

Politici dragen tevens een speciale verantwoordelijkheid bij online-communicatie, en persoonlijke aanvallen die een legitieme ideeënstrijd overschrijden worden niet beschermd.¹¹⁸ Zo is een burgemeester ondanks zijn vertegenwoordigersfunctie veroordeeld voor discriminerende opmerkingen die hij herhaaldelijk uitbracht op de gemeentewebsite. Dit behoorde niet tot een vrije discussie van publiek belang en het discriminerende karakter van de politieke uiting werd vergroot door de online-publicatie.¹¹⁹ Politici dragen zelfs verantwoordelijkheid en zijn samen met het desbetreffende platform aansprakelijk voor haatzaaiende en geweldsopruierende reacties van derden geplaatst onder hun sociale mediaberichten, wanneer zij nalaten zulke duidelijk onrechtmatige uitingen op openbare communicatieplatforms prompt te verwijderen.¹²⁰

3.2 Sociale mediagebruikers

3.2.1 Recht op vrije informatiegaring

Uitingsvrijheid omvat bovendien het recht van het publiek om geïnformeerd te worden.¹²¹ Dit wordt deels gewaarborgd door persvrijheid en onafhankelijke media, maar ook door algemene informatieverbreiding. Het EHRM onderstreept de belangrijke rol die het internet in informatievrijheid speelt door het bevorderen van nieuwstoeegang en informatieverbreiding.¹²² Voor effectief genot van de uitingsvrijheid is internettoegang essentieel om informatie zowel te delen als ontvangen.¹²³

Staten hebben traditioneel de negatieve verplichting om onderlinge uitwisselingen van informatie niet te verhinderen.¹²⁴ Zij hebben volgens het EHRM echter geen positieve verplichting om op grond van de zinssnede “freedom ... to receive ... information and ideas”¹²⁵ een algemeen recht op informatietoegang te garanderen. In bepaalde omstandigheden kan een dergelijke verplichting wel ontstaan, afhankelijk van de aard van informatie, het doel van het informatieverzoek en of het gaat om kwesties van algemeen belang. Dit informatierecht geldt voor personen met een ‘waakhond’-functie, zoals journalisten en NGO’s, maar tegenwoordig ook voor internetbloggers en populaire sociale mediagebruikers door de belangrijke rol van

¹¹⁸ EHRM 16 januari 2014, ECLI:CE:ECHR:2014:0116JUD004519209 (*Tierbefreier*), r.o. 56. EHRM 16 juli 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0716JUD001561507 (*Féret*), r.o. 78.

¹¹⁹ EHRM 16 juli 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0716JUD001088305 (*Willem*), r.o. 36-38.

¹²⁰ EHRM 2 september 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0902JUD004558115 (*Sanchez*), r.o. 94-99.

¹²¹ EHRM 2 mei 2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0502JUD002613295 (*Bergens Tidende*), r.o. 56-57. EHRM 26 november 1991, ECLI:CE:ECHR:1991:1126JUD001358588 (*Observer and Guardian*), r.o. 59.

¹²² EHRM 10 maart 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0310JUD00300203 en 2367603 (*Times Newspapers*), r.o. 27.

¹²³ Benedek & Kettmann 2013, p. 28.

¹²⁴ EHRM 19 februari 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0219JUD001496789 (*Guerra*), r.o. 53.

¹²⁵ Art. 10(1) EVRM.

internet(platforms) binnen informatieverspreiding.¹²⁶ Dit recht geldt daarentegen niet voor nieuwsgierige of sensatiezoekende burgers.¹²⁷

Dit leerstuk ziet echter op toegang tot overheidsinformatie. Het is daarom twijfelachtig of dit toepasbaar is op gedeplatformde politici op sociale media. Hun online-uitingen zijn weliswaar van algemeen belang, maar bevinden zich in een horizontale verhouding, zijn privébezit van platforms en bevatten doorgaans geen vertrouwelijke overheidsinformatie. Het informatierecht impliceert tot op heden geen recht om informatie en meningen rechtstreeks online te ontvangen.

3.2.2 Recht op vrije verkiezingen

Artikel 3 van het Eerste Aanvullende Protocol bij het EVRM (hierna: EAP) legt staten de positieve verplichting op om vrije verkiezingen te waarborgen.¹²⁸ Vrije verkiezingen en uitingsvrijheid, vooral in het politieke debat, vormen de “bedrock” van iedere democratie en versterken elkaar. Het vrijelijk circuleren van meningen en informatie van iedere aard is essentieel, vooral rondom verkiezingsperioden, voor vrije uitdrukking van de volksofinie bij het kiezen van volksvertegenwoordigers.¹²⁹

Het EHRM hecht bijzondere waarde aan ongehinderde uitingsvrijheid van verkiezingskandidaten tijdens verkiezingsdebatten.¹³⁰ Echter, publieke uitlatingen van politici die intolerantie opwekken en duidelijk onrechtmatig zijn, zoals racisme en discriminatie, kunnen niet gerechtvaardigd worden door verkiezingsprocessen. Politici moeten juist democratische beginselen verdedigen, vooral in een verkiezingscontext waar de impact van zulke uitspraken schadelijker is door het stimulerend effect van politieke slogans.¹³¹ Tijdens verkiezingsperioden kunnen bepaalde – normaliter onacceptabele – beperkingen van de uitingsvrijheid noodzakelijk zijn, om meningsvrijheid bij electorale keuzes te verzekeren. Lidstaten hebben beoordelingsvrijheid bij de afweging van deze grondrechten, zoals gebruikelijk bij het opzetten van hun verkiezingssysteem.¹³²

¹²⁶ EHRM (GK) 8 november 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:1108JUD001803011 (*Magyar Helsinki Bizottság*), r.o. 148, 156-160 en 168.

¹²⁷ Harris e.a. 2018, p. 600-601.

¹²⁸ EHRM 2 maart 1987, ECLI:CE:ECHR:1987:0302JUD00926781 (*Mathieu-Mohin en Clerfayt*), r.o. 50.

¹²⁹ EHRM (GK) 19 februari 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0219JUD002483994 (*Bowman*), r.o. 42.

¹³⁰ EHRM 26 februari 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0226JUD002949205 (*Kudeshkina*), r.o. 87.

¹³¹ EHRM 16 juli 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0716JUD001561507 (*Féret*), r.o. 75. EHRM 2 september 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0902JUD004558115 (*Sanchez*), r.o. 87-89. Benedek & Kettemann 2013, p. 53.

¹³² EHRM (GK) 19 februari 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0219JUD002483994 (*Bowman*), r.o. 43.

Artikel 3 EAP erkent de staat als *ultimate guarantor of pluralism*, waarbij uitingsvrijheid zowel op het stembiljet als tijdens verkiezingscampagnes beschermd moet worden.¹³³ Dit impliceert een verplichting tot gelijke behandeling, waaronder gelijke media-aandacht tijdens verkiezingscampagnes. De nauwe verwevenheid tussen uitingsvrijheid en vrije verkiezingen is tijdens campagnes nog intenser en de statelijke beoordelingsvrijheid over regels betreffende verkiezingsverslaggeving is niet allesomvattend. Wanneer oppositiepartijen minder media-aandacht krijgen dan regeringspartijen, wordt het electoraat belemmerd in het maken van weloverwogen keuzes. Het EHRM heeft echter geen positieve verplichting voor gelijke media-aandacht voor oppositiepartijen voorgeschreven, en minimale zichtbaarheid op televisie volstaat.¹³⁴

Aangezien het politieke debat veelvuldig plaatsvindt op sociale mediaplatforms, is de vraag hoe dit doorwerkt in deze horizontale verhouding. Het is onwaarschijnlijk dat dit zich vertaalt naar een verplichting voor platforms om gelijkwaardige aandacht aan gedeplatformde politici te schenken, nu staten deze verplichting ook niet toekomt. Minimale zichtbaarheid is kennelijk de maatstaf, en dus zou enkel bij uitsluiting van ieder platform een politicus aanspraak kunnen maken omdat diens online-uitingsvrijheid effectief ontnomen wordt.

3.3 Sociale mediaplatforms

3.3.1 Verantwoordelijkheden platforms

Hoewel het recht op uitingsvrijheid traditioneel bedoeld is om overheidsinmenging te verhinderen, is het vanwege indirecte horizontale effecten ook toepasselijk op private partijen. Internetplatforms moeten de uitingsvrijheid ook respecteren en waarborgen.¹³⁵ Dergelijke niet-statelijke actoren kunnen de uitingsvrijheid van politici beperken - door hun macht en bereik kunnen zij stevige schade veroorzaken.¹³⁶

Het EHRM onderstreept de toegenomen verantwoordelijkheden van internettussenpersonen die uitoefeningen van de uitingsvrijheid beheersen. Hierdoor moeten staten een aansprakelijkheidskader creëren. Zo heeft het EHRM in *Delfi* een online-nieuwsportaal aansprakelijk gesteld voor onrechtmatige gebruikersreacties, ondanks gebruikte geautomatiseerde filtersystemen en *notice-and-takedown-procedures*. Alhoewel de *Delfi*-

¹³³ EHRM (GK) 8 juli 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:0708JUD001022603 (*Yumak en Sadak*), r.o. 106.

¹³⁴ EHRM 19 juni 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0619JUD002940005 (*Communistische Partij Rusland*), r.o. 51, 79, 103-110 en 126. Harris e.a. 2018, p. 939-940.

¹³⁵ Benedek & Kettemann 2013, p. 24.

¹³⁶ Callamard 2019, p. 191.

uitspraak uitdrukkelijk niet ziet op sociale mediaplatforms,¹³⁷ illustreert het de aard van uitingen waar UGC-platforms mogelijk verantwoordelijkheid voor dragen. De omstreden uitingen bevatten veelal *hate speech* en geweldsopruiming, maar uitingen in de *MTE & Index.hu*-zaak werden als beledigend en vulgair beschouwd in plaats van duidelijk onrechtmatig.¹³⁸ Dit verschil is zeer belangrijk, omdat bij *hate speech* verreikende inperkingen van de uitingsvrijheid gerechtvaardigd zijn en sociale mediaplatforms een verhoogde verantwoordelijkheid dragen om verspreiding te voorkomen.¹³⁹ Het EHRM erkent de online-omgeving als een plek waar vrije informatiestromen helaas ook veelvuldig bestaan uit scandaleuze uitingen,¹⁴⁰ waarbij vulgariteit en kwetsingen op zichzelf geen ingrijpende inperkingen op de uitingsvrijheid rechtvaardigen.¹⁴¹

Daarnaast verleent uitingsvrijheid geen vrijheid van forum waarbij toegang tot privé-eigendom geboden is. Staten kunnen wel de positieve verplichting hebben de uitingsvrijheid te beschermen door eigendomsrechten te reguleren, maar dit kent een relatief hoge drempel; als de belemmering ertoe leidt dat de uitingsvrijheid niet effectief uitgeoefend kan worden en haar essentie vernietigd is.¹⁴² Beroep hierop is waarschijnlijk onsuccesvol bij deplatformen, gezien het brede aanbod aan alternatieve platforms, tenzij geen enkel platform vergelijkbare kenmerken en bereik biedt.¹⁴³

3.3.2 Ondernemersvrijheid en eigendomsrecht

Platforms genieten ook fundamentele rechten, waaronder het nauw aan elkaar verwante eigendomsrecht en vrijheid van ondernemerschap opgenomen in artikel 16 en 17 Handvest. Deze rechtsbeginselen zijn echter niet absoluut; ze worden afgewogen tegen hun maatschappelijke functie. Beperkingen moeten proportioneel aan doelen van algemeen belang zijn en de wezenlijke inhoud van deze rechten eerbiedigen.¹⁴⁴

¹³⁷ EHRM (GK) 16 juni 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD006456909 (*Delfi*), r.o. 116.

¹³⁸ EHRM 2 februari 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0202JUD002294713 (*MTE & Index.hu*), r.o. 64.

¹³⁹ McGonagle 2020, p. 478-482.

¹⁴⁰ EHRM 2 februari 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0202JUD002294713 (*MTE & Index.hu*), r.o. 77.

¹⁴¹ EHRM 28 augustus 2018, ECLI:CE:ECHR:2018:0828JUD001069209 (*Savva Terentyev*), r.o. 69. McGonagle 2019, par. 11.

¹⁴² EHRM 6 mei 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0506JUD004430698 (*Appleby*), r.o. 47-48.

¹⁴³ Woods 2021, p. 366.

¹⁴⁴ HvJ EU 22 januari 2013, C-283/11, ECLI:EU:C:2013:28 (*Sky Österreich*), r.o. 45-46. HvJ EU 13 september 2013, T-383/11, ECLI:EU:T:2013:431 (*Makhlouf/Council*), r.o. 97.

Het relevante eigendomsrecht ziet op artikel 17(1) Handvest¹⁴⁵ en is gebaseerd op artikel 1 EAP, dat drie regels veronderstelt: eigendomsgenot wordt in principe niet gestoord; bezitsontneming is onderworpen aan bepaalde voorwaarden, en; staten zijn bevoegd het eigendomsgebruik te reguleren conform het algemeen belang.¹⁴⁶ Eigendomsrechten gelden ook voor rechtspersonen, zoals techbedrijven, en omvatten niet-tastbaar eigendom¹⁴⁷ en elk economisch belang dat een activum vertegenwoordigt, waaronder contractrechten.¹⁴⁸ Hierbij kan gedacht worden aan platformvoorwaarden. Staten hebben een grote beoordelingsmarge bij eigendomsregulering, zolang maatregelen gebaseerd zijn op redelijke grondslagen.¹⁴⁹ Hierdoor kunnen overheden sociale mediabedrijven verplichten om UGC te modereren ter bescherming van het algemeen belang, ook al beperkt dit hun ongestoord eigendomsgenot.

Het recht op vrijheid van ondernemerschap wordt alleen in het Handvest expliciet genoemd. Het omvat uitoefening van economische of commerciële activiteiten, contractsvrijheid en vrije mededinging.¹⁵⁰ Ondernemersvrijheid behelst dat bedrijven hun economische, technische en financiële middelen vrij kunnen gebruiken, binnen de aansprakelijkheidsgrenzen.¹⁵¹ Het HvJEU rechtvaardigt beperkingen ten behoeve van het publiek belang wanneer deze niet de kern van de ondernemersvrijheid aantasten, zoals wanneer maatregelen ondernemingen niet verhinderen in hun zakelijke activiteiten.¹⁵² Het hield in internet-gerelateerde zaken bij de afweging van ondernemersvrijheid tegenover andere grondrechten initieel rekening met kosten en moeilijkheden voor online-dienstverleners,¹⁵³ maar recentelijk plaatst het HvJEU het recht op privéleven en gegevensbescherming in beginsel boven economische bedrijfsbelangen en heeft het minder oog voor bijkomstige kosten voor internettussenpersonen.¹⁵⁴

¹⁴⁵ Lid 2 beschermt intellectuele eigendomsrechten.

¹⁴⁶ EHRM 23 september 1982, ECLI:CE:ECHR:1982:0923JUD00715275 (*Sporrong en Lönnroth*), r.o. 61.

¹⁴⁷ EHRM 26 juni 1986, ECLI:CE:ECHR:1986:0626JUD00868579 (*Van Marle*). EHRM 8 februari 1978, ECLI:CE:ECHR:1978:0208JUD00745676 (*Wiggins*).

¹⁴⁸ EHRM 7 juli 1989, ECLI:CE:ECHR:1989:0707JUD001087384 (*Tre Traktörer Aktiebolag*), r.o. 53.

¹⁴⁹ EHRM (GK) 6 oktober 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:1006JUD00151303 (*Draon*), r.o. 75-77. Ristik 2015, p. 151-152.

¹⁵⁰ HvJ EU 10 maart 2020, T-251/18, ECLI:EU:T:2020:89 (*IFSUA/Council*), r.o. 149. Everson & Correia Gonçalves 2021, p. 488.

¹⁵¹ HvJ EU 27 maart 2014, C-314/12, ECLI:EU:C:2014:192 (*UPC Telekabel*), r.o. 49.

¹⁵² HvJ EU 22 januari 2013, C-281/11, ECLI:EU:C:2013:28 (*Sky Österreich*), r.o. 49.

¹⁵³ HvJ EU 24 november 2011, C-70/10, ECLI:EU:C:2011:771 (*Scarlet Extended*). HvJ EU 27 maart 2014, C-314/12, ECLI:EU:C:2014:192 (*UPC Telekabel*).

¹⁵⁴ Het informatierecht van het publiek werd hier ook overstegen, maar dit werd afhankelijk geacht van in hoeverre het publiek belang gediend werd. HvJ EU 13 mei 2014, C-131/12, ECLI:EU:C:2014:317 (*Google/Spanje*), r.o. 99. Zie ook HvJ EU 6 oktober 2015, C-362/14, ECLI:EU:C:2015:650 (*Schrems*). Wahl 2019, p. 282-284.

Op grond van hun eigendomsrecht en ondernemersvrijheid mogen platforms regels opstellen over toegestane uitingen.¹⁵⁵ Contentmoderatie is sterk verweven met hun bedrijfsmodellen en maakt integraal onderdeel uit van aangeboden platformdiensten. Platforms nemen immers beslissingen over content vanwege hun merk of imago of wensen van platformgebruikers, aandeelhouders en adverteerders. Choquerende of onaangename content, ook bij politieke uitingen, kunnen negatieve gevolgen hebben voor de bedrijfsvoering van platforms.¹⁵⁶

Ondanks deze duidelijke belangen voor platforms, illustreert HvJEU-rechtspraak dat de inbreukdrempels hoog liggen. Het criterium is immers of de essentie van het grondrecht is aangetast, met als indicator dat een bedrijf verhinderd is in zijn zakelijke activiteiten. Regulering van contentmoderatie jegens politici zal dit niet snel verhinderen, voornamelijk met het oog op het gediende publieke belang.

3.4 Rechtspraakpraktijk

3.4.1 Conflicterende rechten

Het EHRM heeft de online-uitingsvrijheid dikwijls afgewogen tegen andere grondrechten, voornamelijk het recht op privéleven. Staten hebben hierbij doorgaans een ruime beoordelingsmarge, en grondrechten krijgen geen automatische voorrang. Uit HvJEU-rechtspraak volgt dat een rechtvaardig evenwicht gevonden moet worden tussen conflicterende grondrechten.¹⁵⁷ Het is doorslaggevend of rechten in hun kern geraakt worden door maatregelen die de wezenlijke inhoud aantasten.¹⁵⁸

3.4.2 Horizontale verhouding

Aangezien grondrechten verticale werking hebben vallen platforms prima facie buiten de reikwijdte, waardoor politici op sociale media in beginsel geen direct beroep op hun uitingsvrijheid toekomt. Platforms en platformgebruikers hebben een privaatrechtelijke relatie waarbij gebruiksvoorwaarden de contractuele basis vormen. Sociale mediabedrijven hebben het recht om diensten onder eigen voorwaarden te leveren. Gebruikers zijn immers vrij om platformvoorwaarden te accepteren of alternatieve platforms te zoeken als deze hen niet zinnen.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Brouwers 2022, p. 174.

¹⁵⁶ Land 2019, p. 293.

¹⁵⁷ Woods 2021, p. 359-361.

¹⁵⁸ HvJ EU 15 september 2016, C-484/14, ECLI:EU:C:2016:689 (*McFadden*). HvJ EU 27 maart 2014, C-314/12, ECLI:EU:C:2014:192 (*UPC Telekabel*).

¹⁵⁹ Quintais, Appelman & Ó Fathaigh 2023, p. 882.

De terughoudendheid van nationale rechtbanken bij toepassing van grondrechten in private geschillen is opvallend. Directe horizontale toepassing wordt afgewezen en bij indirecte horizontale werking wordt het rechtvaardige evenwicht tussen grondrechten slechts marginaal beoordeeld. Dit gebeurt via open normen die de privaatrechtelijke relatie tussen platforms en gebruikers regelen. Grondrechten van platformgebruikers, zoals uitingsvrijheid, worden afgewogen tegen eigendomsrechten van platformaanbieders, waarvan platformvoorwaarden een belichaming zijn.¹⁶⁰

In de Nederlandse verwijderingszaken wegens schendingen van platformvoorwaarden¹⁶¹ verwijst de voorzieningenrechter naar het *Appleby*-arrest. Het EHRM oordeelde dat een winkelcomplex demonstraties op privéterrein niet hoeft te dulden als actievoerders andere locaties kunnen gebruiken. Hieruit concludeert de voorzieningenrechter dat overheidsingrijpen bij contentmoderatie door UGC-platforms pas gerechtvaardigd is als de essentie van het grondrecht is vernietigd of iedere effectieve uitoefening onmogelijk is.¹⁶² Daarop voortbouwend wordt geoordeeld dat de betrokken politici andere communicatiekanalen - de partijwebsite, partij-applicatie, andere sociale mediaplatforms - kunnen gebruiken; zij worden immers slechts op één platform gedeplatformd.¹⁶³ Dit roept echter kritische vragen op over de grenzen van effectieve uitoefening van de uitingsvrijheid van politici - is deze geschonden wanneer een politicus van elk platform wordt geweerd, oftewel een zeer hoge drempel? Er zijn immers altijd andere (online-)kanalen beschikbaar, die mogelijk minder impact hebben dan invloedrijke platforms zoals X. Een demonstratielocatie is qua bereik ook geenszins hetzelfde als zulke platforms. Het EHRM heeft immers ook gewezen op de uniekheid van YouTube voor het argument dat geen andere alternatieven beschikbaar waren in haar oordeel dat de uitingsvrijheid geschonden was.¹⁶⁴ Bij deze verwijderingszaken is het tevens relevant dat de omstreden uitingen niet onrechtmatig zijn maar tegen platformvoorwaarden ingaan, waardoor politici hun uitingen elders kunnen doen.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Quintais, Appelman & Ó Fathaigh 2023, p. 900.

¹⁶¹ Zie hfst. 1.1.

¹⁶² EHRM 6 mei 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0506JUD004430698 (*Appleby*), r.o. 47. Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*), r.o. 4.11.

¹⁶³ Rb. Amsterdam (vzr.) 15 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5117 (*Forum voor Democratie/YouTube*), r.o. 4.8-4.9.

¹⁶⁴ EHRM 1 december 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:1201JUD004822610 en 1402711 (*Cengiz*), r.o. 52.

¹⁶⁵ Brouwer 2022, p. 174.

3.5 Tussenconclusie

Het onderzochte grondrechtelijke kader is gecompliceerd door de verscheidenheid aan betrokken grondrechten die zorgvuldig afgewogen moeten worden. Hierdoor is een eenduidig normatief kader lastig te schetsen, maar de voorgaande analyse verschaft duidelijke handvatten.

De kern van het normatief kader is de erkenning en bescherming van politieke uitingen met een bijzonder hoog beschermingsniveau voor politici, gezien hun onmisbare rol in het publieke debat en de democratische samenleving. Beperkingen van online-uitingen van politici vereisen strikte interpretatie, alhoewel hun uitingsvrijheid niet absoluut is. Online-uitingen genieten geen parlementaire immuniteit en net als offline moeten politici *hate speech* en geweldsopruiming vermijden, gezien hun brede bereik, middelen en ervaring. De grootschalige verspreidingscapaciteiten van platforms versterken de impact van uitingen. Het EHRM erkent daarom de noodzaak van technologisch-specifieke regulering om grondrechten online te waarborgen.

Tegelijkertijd moet de informatievrijheid van platformgebruikers gewaarborgd worden, vooral tijdens verkiezingen waarbij ongehinderde circulatie van (politieke) meningen en informatie op platforms essentieel is voor electorale keuzevorming. Verkiezings-gerelateerde uitingen moeten niet belemmerd worden, maar de uitingsvrijheid van politici kan beperkt worden om de electorale meningsvrijheid te bevorderen. Bovendien zal deplatformen van politici op enkele platforms zelden leiden tot ongelijke media-aandacht tijdens verkiezingscampagnes, omdat minimale zichtbaarheid volstaat.

Platforms dragen hogere verantwoordelijkheid voor onrechtmatige content door de grootschalige verspreiding die zij faciliteren, maar zijn niet verplicht politici een forum te bieden gezien de vele alternatieven, hoewel dit afhangt van kenmerken en het bereik van andere platforms. Tegelijkertijd moeten eigendoms- en ondernemersrechten van platforms gerespecteerd worden, waardoor hen beleidsvrijheid toekomt in hun platformbeheer. Echter, staten kunnen proportionele beperkingen opleggen voor het algemeen belang, mits de essentie van platformrechten niet aangetast wordt. Staten kunnen dus platforms verplichten bepaalde content te modereren, waarbij de drempel voor grondrechtenschending klaarblijkelijk hoog ligt.

4. EU-reguleringskader

Als reactie op de voortdurende digitalisering van de samenleving en de daarmee samenhangende toegenomen platforminvloed is een groei aan daarop gerichte EU-regulering te zien. Dit behelst een dynamische EU-benadering om de regie terug in handen te nemen van jarenlang onder-gereguleerde techbedrijven.¹⁶⁶ In dit hoofdstuk staan bepalingen van het EU-reguleringskader die specifiek van toepassing zijn op het werkbegrip centraal. Hierbij worden diverse ‘hard’- en ‘soft’-reguleringsinitiatieven besproken, met een algemene nadruk op de DSA als centraal EU-wetgevingsinstrument voor contentmoderatie.

4.1 Richtlijn elektronische handel

Een logisch beginpunt is het EU-aansprakelijkheidsregime. De REH bestaat sinds 2000 en heeft als primair doel om het vrije dienstenverkeer te bevorderen door omwille van rechtszekerheid de aansprakelijkheid van ‘internettussenpersonen’ te beperken. Uit angst voor aansprakelijkheid verwijderen onlineplatforms namelijk eventueel preventief UGC, wat resulteert in private censuur en beperking van het publieke debat.¹⁶⁷ De REH komt echter uit de begindagen van het internet en is bijvoorbeeld in Nederland zo technologie-neutraal mogelijk omgezet in artikel 6:196c BW.¹⁶⁸

De REH reguleert de doorgifte en opslag van inhoud door diensten van de informatiemaatschappij en regelt dat internettussenpersonen van aansprakelijkheid gevrijwaard kunnen worden voor hun aandeel in toegang tot onrechtmatige informatie.¹⁶⁹ De aansprakelijkheidsregels zien ook op *mere conduit* en *caching* – hierbij beperken internettussenpersonen zich tot technische doorgeefluiken.¹⁷⁰ Voor dit onderzoek is artikel 14 REH relevant, dat aansprakelijkheidsvrijstellingen voor *hosting providers* regelt. *Hosting* betreft het niet-tijdelijk opslaan van gebruikerscontent op websiteservers voor internetraadpleging. Sociale mediaplatforms faciliteren het plaatsen, opslaan en verspreiden van content, waardoor zij binnen deze reikwijdte vallen.¹⁷¹ Platforms kunnen aansprakelijkheid voor schade wegens onrechtmatige informatie vermijden – de *host exemption* – indien zij geen kennis hebben van onwettige informatie, en bij een schadevergoedingsvordering niet behoorden te weten dat informatie onrechtmatig was. Verkrijgen zij toch kennis, dan kunnen platforms

¹⁶⁶ Chavannes, Strijbos & Verhulst 2023, p. 1274.

¹⁶⁷ Hins 2018, p. 172.

¹⁶⁸ *Kamerstukken II* 2001/02, 28197, nr. 3, p. 7.

¹⁶⁹ Kulk 2020, p. 132-133.

¹⁷⁰ Art. 12-13 en ov. 43-44 REH.

¹⁷¹ Mak & Schemkes 2021, p. 748.

vooral nog aansprakelijkheid vermijden door prompt onwettige informatie te verwijderen of toegang te blokkeren - de *safe harbours* van aansprakelijkheid. Desalniettemin geeft de REH geen definitie van ‘onwettige informatie’, waardoor onduidelijkheid bestaat wanneer platforms precies moeten optreden.¹⁷²

Platforms mogen geen algemene toezichtverplichting opgelegd worden, maar wel een surveillanceplicht voor specifieke illegale content. Platforms mogen hierbij algoritmes gebruiken om content te monitoren die overeenstemt met reeds onwettig verklaard materiaal, mits autonome beoordelingen overbodig zijn.¹⁷³ Proactieve vrijwillige maatregelen om illegale content te detecteren doorkruisen aansprakelijkheidsvrijstellingen niet, maar worden juist aangemoedigd door de Commissie.¹⁷⁴ Vrijwillige content-screening leidt namelijk niet automatisch tot daadwerkelijke kennis van onrechtmatigheid en aansprakelijkheid bij het uitblijven van prompt handelen, omdat kennis *in abstracto* onvoldoende is om aansprakelijkheidsvrijstellingen te belemmeren. Concrete kennis is noodzakelijk.¹⁷⁵

Kennis wordt verondersteld indien aan de juistheid van kennisgevingen door derden niet in redelijkheid getwijfeld kan worden, of indien content *onmiskenbaar* onrechtmatig is. Dit betekent dat kennisgevingen voldoende gegevens moeten bevatten zodat platformexploitanten zonder grondig juridisch onderzoek de onrechtmatigheid kunnen vaststellen en waarborgen dat verwijderingsmaatregelen in lijn zijn met de uitingsvrijheid.¹⁷⁶ Onwenselijke informatie, zoals desinformatie, is niet per definitie onrechtmatig.¹⁷⁷ De richtlijn biedt overigens uitdrukkelijk ruimte voor rechterlijke bevelen aan internettussenpersonen om onrechtmatige content te voorkomen of beëindigen.¹⁷⁸ De bewijslast ligt bij platforms dat zij alle redelijke maatregelen hebben genomen om inbreuken te ontmoedigen of verhinderen.¹⁷⁹

Nationale rechters moeten de betrokkenheid van *hosting providers* onderzoeken. Hoe actiever de tussenkomst, hoe eerder platforms illegale content eigenhandig moeten verwijderen voor aansprakelijkheidsvrijstellingen. Platforms dienen neutraal te zijn, als gevolg van een louter

¹⁷² Van Huijstee e.a. 2021, p. 41.

¹⁷³ HvJ EU 3 oktober 2019, C-18/18, ECLI:EU:C:2019:821 (*Eva Glawischnig-Piesczek*), r.o. 34-35, 41 en 45-46. Art. 15 en ov. 47 REH.

¹⁷⁴ Barata 2021. Ov. 26 Aanbeveling (EU) 2018/334.

¹⁷⁵ HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18 en C-683/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*YouTube/Cyando*), r.o. 111-112.

¹⁷⁶ *Ibid.*, r.o. 116.

¹⁷⁷ Mak & Schemkes 2021, p. 748.

¹⁷⁸ Art. 14(3) REH.

¹⁷⁹ HvJ EU 27 maart 2014, C-314/12, ECLI:EU:C:2014:192 (*UPC Telekabel*), r.o. 64. Kulk 2020, p. 133.

technische, automatische en passieve aard van hun handelingen, zonder kennis of controle over opgeslagen informatie.¹⁸⁰ Hierbij mogen platforms de inhoud dus niet beïnvloeden.

4.2 Digital Services Act

De REH komt uit een tijd waarin de passieve rol van internettussenpersonen en bescherming van het publieke debat een aansprakelijkheidsregime met hoge aansprakelijkheidsdrempels vereisten. Vanwege de hedendaagse actieve rol van onlineplatforms in informatiedistributie is de REH achterhaald geraakt, waarop de Commissie eind 2020 het DSA-voorstel presenteerde gevolgd door de wetpublicatie al in oktober 2022. Hierdoor is contentmoderatie nu juridisch gedefinieerd binnen de EU, aangeduid als activiteiten van onlinediensten gericht op het opsporen, identificeren en aanpakken van door gebruikers verstrekte illegale of met platformvoorwaarden strijdige content.¹⁸¹

De DSA definieert onlineplatforms als hostingsdiensten waarmee gebruikers content plaatsen die platforms op diens verzoek publiekelijk verspreiden.¹⁸² Sociale media vallen hieronder.¹⁸³ De verordening is gevormd als een piramide met gelaagde verplichtingen: basisverplichtingen voor alle ‘tussenhandeldiensten’ en cumulatief aanvullende verplichtingen voor een beperktere categorie diensten.¹⁸⁴ Van klein naar groot betreft het aanbieders van: a) tussenhandeldiensten; b) hostingsdiensten; c) onlineplatforms, en; d) zeer grote onlineplatforms, met minimaal 45 miljoen maandelijkse EU-gebruikers (hierna: VLOP’s).¹⁸⁵ De DSA reguleert illegale content en VLOP’s moeten daarnaast schadelijke inhoud bestrijden, zoals desinformatie die democratische verkiezingsprocessen ondermijnt. Het achterliggende doel is om een veilige online-omgeving te creëren, grondrechten te beschermen en innovatie te vergemakkelijken.¹⁸⁶

De DSA behoudt in principe het REH-aansprakelijkheidskader, maar verfijnt bepaalde elementen conform HvJEU-rechtspraak.¹⁸⁷ DSA-aansprakelijkheidsbepalingen vervangen de REH, maar de richtlijn blijft daarbuiten onverlet en geldt bovendien voor

¹⁸⁰ Ov. 42 REH. Voorbeelden van actieve tussenkomst zijn het vooraf selecteren van content of gebruikers bijstaan bij contentcreatie. HvJ EU 23 maart 2010, C-236/08, ECLI:EU:C:2010:159 (*Google Frankrijk*), r.o. 113-114 en 120. HvJ EU 12 juli 2011, C-324/09, ECLI:EU:C:2011:474 (*L’Oréal/eBay*), r.o. 113-116.

¹⁸¹ Art. 3(t) DSA. Chavannes, Strijbos & Verhulst 2023, p. 1283.

¹⁸² Art. 3(g)(iii) en art. 3(i) DSA.

¹⁸³ Ov. 13 DSA.

¹⁸⁴ Wilman 2022, p. 222.

¹⁸⁵ Art. 33 en ov. 41 DSA.

¹⁸⁶ Ov. 9 DSA.

¹⁸⁷ Ov. 16 DSA.

informatiemaatschappijdiensten in het algemeen, niet alleen tussenhandeldiensten.¹⁸⁸ De DSA is een verordening waardoor het aansprakelijkheidsregime rechtstreeks doorwerkt in EU-lidstaten en nationale REH-implementaties ontoepasselijk worden.¹⁸⁹

4.2.1 Aansprakelijkheid

Artikelen 4-6 DSA bevatten vrijwel letterlijke kopieën van artikelen 12-14 REH. De EU-wetgever streeft klaarblijkelijk continuïteit in aansprakelijkheidsregels na. Het regime bepaalt overigens slechts wanneer platforms aansprakelijkheidsvrijstellingen krijgen, zonder een positieve aansprakelijkheidsbasis te bieden. Dat wordt overgelaten aan EU- of nationale wetgeving. Het geldt voor elke aansprakelijkheidsvorm voor ieder type onrechtmatige content, ongeacht de juridische aard, oorsprong of onderwerp dat content illegaal verklaart en waar aansprakelijkheid voor vastgesteld kan worden.¹⁹⁰

HvJEU-jurisprudentie¹⁹¹ over de neutrale rol van platforms is gecodificeerd in overweging 18 DSA, die het omstreden passiviteitscriterium van de REH niet overneemt.¹⁹² Kritiek luidde immers dat de verdienmodellen van onlineplatforms hun gebrek aan neutraliteit onthullen.¹⁹³ Overweging 21 DSA veronderstelt conform de REH¹⁹⁴ dat alleen aanbieders van *mere conduit*- en *caching*-diensten geenszins betrokken mogen zijn bij gebruikerscontent. Dit suggereert dat hostingsdiensten enigszins betrokken kunnen zijn zonder ontzegging van aansprakelijkheidsvrijwaringen, mits deze actieve rol hen geen kennis of controle geeft over content die zij namens gebruikers opslaan of doorgeven.¹⁹⁵

De DSA introduceert een *Good Samaritan*-clausule die platforms tegen verlies van aansprakelijkheidsvrijstellingen beschermt als zij vrijwillig illegale content aanpakken of maatregelen nemen om de wet te eerbiedigen, mits zij te goeder trouw en zorgvuldig handelen.¹⁹⁶ Dit moedigt platforms aan om onbevreesd vrijwillige maatregelen te nemen. Deze indirecte stimulans reflecteert jurisprudentie waarin vrijwillige technische maatregelen om illegale inhoud te detecteren niet leiden tot een actieve rol die kennis en controle over inhoud

¹⁸⁸ Art. 2(3) DSA. Wilman 2022, p. 221.

¹⁸⁹ Chavannes, Strijbos & Verhulst 2023, p. 1282.

¹⁹⁰ Art. 3(h) en ov. 17 DSA. HvJ EU 23 maart 2010, C-236/08 en C-238/08, ECLI:EU:C:2010:159 (*Google Frankrijk*), r.o. 107. Wilman 2023, p. 38.

¹⁹¹ *YouTube/Cyando* is overigens na goedkeuring van het DSA-wetsvoorstel afgedaan.

¹⁹² Ov. 42 REH.

¹⁹³ Savin 2021, p. 2.

¹⁹⁴ Ov. 43 REH.

¹⁹⁵ Wilman 2023, p. 40-41.

¹⁹⁶ Art. 7 en ov. 26 DSA.

meebrengt.¹⁹⁷ De open normen van goede trouw en zorgvuldigheid zijn ingevoerd ter voorkoming van grootschalige contentmoderatie van onterecht als illegaal aangemerkte content. Platforms moeten bijvoorbeeld redelijke maatregelen nemen om foutenpercentages van geautomatiseerde instrumenten te beperken.¹⁹⁸

Illegale content valt strikt genomen buiten het werkbegrip vanwege de wettelijke verplichting van platforms tot handelen, waardoor het aansprakelijkheidskader irrelevant oogt. Echter, illegale content wordt breed en onduidelijk gedefinieerd in de DSA als kortgezegd informatie die indruist tegen Unie- of nationaal recht.¹⁹⁹ Aangezien platforms ook aan het kennisvereiste voor prompt verwijderen voldoen wanneer zij zelf illegale inhoud tegenkomen, kunnen zij geneigd zijn om legale content te verwijderen uit angst voor aansprakelijkheid.²⁰⁰ Illegale content is natuurlijk ook verboden in platformvoorwaarden en grenzen tussen illegaal en onwenselijk zijn voor platforms en gebruikers vaak onduidelijk. De aansprakelijkheidsregels zijn daarom zeker relevant, omdat onwenselijke content hierdoor ook mogelijk geraakt wordt.

4.2.2 Zorgvuldigheidsverplichtingen

De DSA introduceert daarnaast onafhankelijk van het aansprakelijkheidsregime aanzienlijke zorgvuldigheidsverplichtingen.²⁰¹ Platformvoorwaarden behelzen beperkingen die verder gaan dan de wet vereist. Online-uitingen van politici die als aanstootgevend of beledigend aangemerkt worden of desinformatie en extreme politieke opvattingen bevatten, kunnen via platformvoorwaarden beperkt worden. Onlineplatforms moeten daarom hun regels en bijbehorende (algoritmische) moderatiebesluiten helder uiteenzetten in openbaar beschikbare platformvoorwaarden. Zij moeten inhoudelijke wijzigingen altijd communiceren en moderatiebesluiten zorgvuldig, objectief en evenredig uitvoeren met gepaste aandacht voor grondrechten en legitieme belangen van platformgebruikers, met specifieke aandacht voor uitingvrijheid en mediapluralisme.²⁰²

Platforms moeten in duidelijke taal hun gebruikers gemotiveerd informeren wanneer zij hun content modereren, inclusief opgave van redenen, feiten en omstandigheden,

¹⁹⁷ HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18 en C-683/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*YouTube/Cyando*), r.o. 109.

¹⁹⁸ Wilman 2023, p. 44-46.

¹⁹⁹ Art. 3(h) DSA.

²⁰⁰ Klos 2021, p. 136 en 139.

²⁰¹ Ov. 41 DSA.

²⁰² Art. 14 en 3(u) DSA. Art. 14 verwijst naar het Handvest, maar ov. 47 verwijst tevens naar “internationale normen ter bescherming van de mensenrechten”.

verhaalmogelijkheden en eventueel gebruik van algoritmes. Bij illegale inhoud dient de rechtsgrond gegeven te worden, bij onverenigbaarheid met platformvoorwaarden de contractuele grondslag en waarom voorwaarden geschonden zijn. Motiveringen dienen geanonimiseerd aan de Commissie gezonden te worden voor opname in openbare databanken.²⁰³ Platformgebruikers moeten moderatiebesluiten kunnen begrijpen en indien gewenst aanvechten. Hiervoor moeten platforms interne klachtenafhandelingssystemen opzetten, waar DSA-gerelateerde klachten minstens zes maanden na (moderatie)besluiten terecht kunnen.²⁰⁴ Daarnaast staat bij nationale autoriteiten beroep tegen DSA-inbreuken open.²⁰⁵ Platforms zijn ook verplicht om te goeder trouw te participeren aan niet-bindende buitengerechtelijke geschillenbeslechting, waar zij bij verlies alle kosten dragen.²⁰⁶

Daarnaast reguleert de DSA door platforms aangewende (algoritmische) aanbevelingssystemen, die bepalen welke content onder aandacht gebracht wordt wat een sterke invloed heeft op wat platformgebruikers te zien krijgen. Platforms moeten hiervan de belangrijkste parameters inclusief aanpassingsmogelijkheden opnemen in hun voorwaarden. Gebruikers moeten hierbij een voorkeursoptie kunnen selecteren en wijzigen.²⁰⁷ VLOP's moeten daarbovenop een alternatief bieden dat niet op profilering is gebaseerd.²⁰⁸

Onlineplatforms moeten bovendien *notice and action*-mechanismen opzetten, waarbij zij alleen verplicht zijn content prompt te verwijderen bij nauwkeurig onderbouwde meldingen van zonder grondig juridisch onderzoek duidelijk onrechtmatige inhoud.²⁰⁹ Gezien de aansprakelijkheidsvrijstelling die prompt handelen vereist zullen platforms geneigd zijn tot actie.²¹⁰ Bovendien moeten platforms meldingen tijdig en zorgvuldig behandelen, om platformgebruikers te beschermen tegen ongerechtvaardigde verwijderingen en hun uitingvrijheid te waarborgen.²¹¹ Daarbovenop moeten onlineplatforms meldingen prioriteren

²⁰³ Art. 17 en ov. 66 DSA.

²⁰⁴ Art. 20 DSA.

²⁰⁵ Art. 53 DSA.

²⁰⁶ Art. 21 DSA. Chavannes, Strijbos & Verhulst 2023, p. 1282.

²⁰⁷ Art. 3(s) en 27 DSA.

²⁰⁸ Art. 38 DSA. 'Profilering' ziet kortgezegd op evaluatie van persoonlijke aspecten van gebruikers via geautomatiseerde gegevensverwerking. Art. 4(4) Verordening (EU) 2016/679 (hierna: AVG). Wilman 2022, p. 225-226.

²⁰⁹ Art. 16(1)(3) en art. 6(1) DSA.

²¹⁰ Wilman 2022, p. 224.

²¹¹ Art. 16(6) DSA.

van door nationale autoriteiten aangewezen instanties gespecialiseerd in objectieve en betrouwbare kennisgeving - *trusted flaggers*.²¹²

Platforms worden geacht om gebruikers te schorsen die frequent illegale inhoud delen.²¹³ Dit is het enige voorbeeld waar de DSA actief verplicht tot deplatformen, aangezien deze maatregel verder gaat dan contentverwijdering door platformtoegang te beperken. Om de uitingsvrijheid te waarborgen moet content in zulke gevallen *kennelijk* illegaal zijn, moeten gebruikers vooraf gewaarschuwd worden en dienen schorsingen beperkt te blijven tot een redelijk termijn. Kennelijk illegaal betekent dat de illegaliteit voor een leek duidelijk is zonder enig inhoudelijk onderzoek.²¹⁴ Daarnaast moeten platforms ieder geval individueel en zorgvuldig beoordelen en in de platformvoorwaarden duidelijkheid over hun antimisbruikbeleid verschaffen.²¹⁵ Platforms kunnen gebruikers dus deplatformen wegens herhaaldelijk delen van illegale content, waarbij zij zelf moeten beoordelen wanneer content *kennelijk* illegaal is.

Om misbruik te voorkomen moeten platforms echter verantwoordelijkheid voor hun DSA-verplichtingen afleggen in jaarlijkse rapportages.²¹⁶ Bovendien moeten zij een centraal contactpunt aanstellen voor communicatie met toezichthouders en platformgebruikers, en bij geen EU-vestiging een wettelijke vertegenwoordiger voor EU-diensten.²¹⁷

Van Haga/LinkedIn onderstreept het gewicht van de DSA als reguleringsinstrument voor deplatformen, omdat de voorzieningenrechter hier naar meerdere DSA-verplichtingen verwijst, ondanks dat de verordening nog in ontwerp was. Omdat LinkedIn geen duidelijk COVID-19-moderatiebeleid in de platformvoorwaarden had opgenomen, Van Haga niet vooraf gewaarschuwd of gemeld was over moderatie van zijn herhaaldelijk overtredende berichten - waardoor hij een accountschorsing niet kon verwachten -, en LinkedIn niet inhoudelijk reageerde op bezwaar, handelde LinkedIn volgens de voorzieningenrechter onzorgvuldig en was de accountopschorting disproportioneel.²¹⁸

²¹² Art. 22 DSA. Mak & Schemkes 2021, p. 749.

²¹³ Art. 23(1) DSA.

²¹⁴ Ov. 63-64 DSA.

²¹⁵ Wilman 2022, p. 225.

²¹⁶ Art. 15, 24(1) en 42 DSA.

²¹⁷ Art. 11-13 DSA.

²¹⁸ Art. 14, 17 en 20 DSA. Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*), r.o. 4.11 en 4.20-22. Brouwer 2022, p. 172-173.

4.2.3 Risicobeheersing

Hoe belangrijker de rol van diensten, des te meer verplichtingen de DSA oplegt. VLOP's brengen grote systemische en maatschappelijke risico's teweeg door hun omvang en de schaal waarop informatie circuleert.²¹⁹ De DSA markeert een verschuiving in platformregulering door VLOP's te verplichten om systeemrisico's die voortvloeien uit het ontwerp, de werking en het gebruik van hun diensten te analyseren en beperken.²²⁰

Deze risico-gebaseerde aanpak ziet ook op rechtmatige maar niettemin schadelijke content. Jaarlijks afgenomen risicobeoordelingen dienen een breed spectrum aan risico's te dekken. Dit betreft niet alleen illegale content maar ook de impact van contentmoderatie en aanbevelingssysteem op de verspreiding van content die verkiezingsprocessen, grondrechtenuitoefening, burgerdialogen, openbare veiligheid, volksgezondheid en geestelijk welzijn negatief beïnvloeden. Gezien de uitingsvrijheid is geen verwijderplicht opgenomen, maar VLOP's moeten redelijke, evenredige en doeltreffende risicobeperkingsmaatregelen toepassen op hun contentmoderatiesystemen, aanbevelingssystemen en algemene dienstkenmerken. Dit omvat bewustmakingsmaatregelen en samenwerking met *trusted flaggers* en andere platforms.²²¹ Deze verantwoordelijkheden moeten gecontroleerd worden door een interne compliance-functie met voldoende gezag, middelen, en toegang tot het VLOP-bestuur. Daarnaast is jaarlijkse evaluatie door een externe auditor vereist. VLOP's moeten het risicobeoordelingsrapport, geïmplementeerde maatregelen, en auditverslagen openbaren. Erkende onderzoekers kunnen tevens aanvullende informatie opvragen.²²²

In maart 2024 heeft de Commissie richtsnoeren gepubliceerd voor risicobeperking omtrent verkiezingsintegriteit, in aanloop van belangrijke verkiezingen waaronder de EU-verkiezingen in juni.²²³ De richtsnoeren verhelderen risicobeperkingsverplichtingen van VLOP's betreffende (AI-gegenereerde) desinformatie door samenwerking, *factchecking* en bevordering van mediageletterdheid te adviseren. VLOP's moeten bovendien aantonen dat hun moderatiebesluiten niet de gelijkheid van verkiezingskandidaten beïnvloeden of bepaalde (polariserende) standpunten bevoordelen.²²⁴

²¹⁹ Strowel & De Meyere 2023, p. 73-74.

²²⁰ Art. 34-35 DSA.

²²¹ Art. 40 DSA. Wilman 2022, p. 227-228.

²²² Art. 37, 40 en 41 DSA. Chavannes, Strijbos & Verhulst, p. 1284.

²²³ C(2024) 2121 final.

²²⁴ C(2024) 2121 final (bijlage), ov. 32.

De Commissie is bevoegd om dergelijke richtlijnen voor risicobeperkingsstrategieën te verstrekken.²²⁵ VLOP's worden aangespoord om zulke aanbevelingen te volgen vanwege mogelijke (reputatie)schade door handhavingsmaatregelen.²²⁶ VLOP's die de richtsnoeren niet opvolgen moeten de Commissie bewijzen dat andere maatregelen even doeltreffend zijn. Bij twijfel kan de Commissie naleving van richtsnoeren afdwingen via handhavingsbevoegdheden, zoals het opzetten van formele procedures.²²⁷ Invloedrijke sociale mediabedrijven zoals Meta, X en LinkedIn hebben dergelijke handhavingsmaatregelen al ondervonden.²²⁸

4.2.4 Handhaving en toezicht

Hoewel al deels aan bod gekomen; de effectiviteit van de DSA steunt op handhaving en toezicht. Allereerst beogen bepalingen over niet-bindende normen en gedragscodes naleving te ondersteunen.²²⁹ De Commissie vervult hierin een stimulerende rol en de DSA moedigt deze instrumenten actief aan.²³⁰ Dit past binnen de bredere EU-strategie om zelfregulering en verantwoordelijkheidsgevoel te bevorderen. Dit wordt verder uitgediept in hoofdstuk 5.3.

Nationale autoriteiten zijn bevoegd om DSA-verplichtingen te handhaven en moeten daarnaast een 'digitaledienstencoördinator' aanwijzen die met voldoende middelen en toegang tot het leidinggevend orgaan DSA-naleving waarborgt. De lidstaat van de hoofdvestiging van het betrokken platform is handhavingsbevoegd. De Commissie is daarnaast bevoegd om toezicht te houden op DSA-naleving en wordt exclusief bevoegd zodra zij een handhavingsprocedure inzet. Voor VLOP-verplichtingen is de Commissie altijd exclusief handhavingsbevoegd. Haar capaciteiten worden versterkt door een toezichtvergoeding, gefinancierd door jaarlijkse bijdragen van alle VLOP's.²³¹

De DSA faciliteert wederzijdse bijstand en informatie-uitwisseling tussen lidstaten en de EU, en tussen lidstaten onderling via een 'digitaledienstenraad' waarin alle digitaledienstencoördinatoren samenwerken, adviseren en gezamenlijk onderzoek doen.²³²

²²⁵ Art. 35(3) DSA.

²²⁶ Peukert 2024.

²²⁷ Art. 67 DSA. Lacourt 2024, p. 9-10.

²²⁸ Radel-Cormann 2024, p. 7. Europese Commissie 2023.

²²⁹ Art. 44-48 DSA.

²³⁰ Zie art. 37 en ov. 88-89 DSA. Wilman 2022, p. 228.

²³¹ Art. 43, 49-51 en 56 DSA.

²³² Art. 56(5), 57 en 61-63 DSA.

Toezichthouders zijn daarnaast uitgerust met sanctiebevoegdheden, waaronder dwangsommen en forse boetes.²³³

De Commissie kan informatieverzoeken – *RFI's* – sturen, toegang tot data en algoritmen eisen, medewerkers ondervragen en inspecties op locatie uitvoeren om naleving te verifiëren. Bij schendingen van DSA-verplichtingen, voorlopige maatregelen of toezeggingen kan de Commissie boetes tot 6% van de wereldwijde jaaromzet opleggen, of dwangsommen tot 5% van de dagelijkse omzet per dag dat nakoming uitblijft. Bij aanhoudende overtredingen met ernstig schadelijke gevolgen voor gebruikers kan zij na een bepaalde procedure platforms tijdelijk opschorten.²³⁴ De Commissie heeft dus aanzienlijke onderzoeks- en sanctioneringsbevoegdheden.

4.3 Overige reguleringsinstrumenten

De DSA staat midden in het reguleringsraamwerk dat door andere EU-regelgeving wordt aangevuld met (sector)specifieke regels.²³⁵ De DSA faciliteert andere reguleringsinstrumenten en de stimulans voor zelf- en co-regulering onderstreept haar dynamische karakter. Het is dus noodzakelijk om het EU-reguleringskader te verbreden en aansluitende instrumenten te onderzoeken. Voorbeelden van *legi speciali* zijn de Terrorist Content Online-verordening, dat platformverplichtingen voor terroristische content regelt, en de Digital Single Market-richtlijn, dat platformaansprakelijkheid bij verspreiding van auteursrechtelijk beschermd materiaal reguleert.²³⁶ Dit betreft veiligheid en auteursrecht, wat doorgaans buiten deplatformen van uitlatingen van politici valt.

Daarom is het essentieel om het onderzochte reguleringskader af te bakenen. Hoewel politieke reclame ontegenzeggelijk politieke uitingen bevat, zich manifesteert op platforms en vatbaar is voor contentmoderatie en deplatformen, staat dit fenomeen los van deze scriptie. Het onderzoek ziet namelijk op rechtstreekse communicatie van politici met het electoraat via (individuele) accounts. Politieke reclame wordt gereguleerd door aparte regelgeving omtrent de (commerciële) aard van politieke reclameboodschappen en transparantie, zoals in de Verordening transparantie politieke reclame,²³⁷ en onderdelen van de DSA, AVMD-richtlijn en verordening mediavrijheid. Evenzo raakt de Algemene Verordening Gegevensbescherming, die

²³³ Art. 49-51 DSA. Wilman 2022, p. 229. Chavannes, Strijbos & Verhulst 2023, p. 1284.

²³⁴ Hfst. IV Afdeling 4 DSA.

²³⁵ Art. 2(4) en ov. 10-11 DSA.

²³⁶ Verordening (EU) 2021/784. Richtlijn (EU) 2019/790. Chavannes, Strijbos & Verhulst 2023, p. 1277-1279.

²³⁷ Verordening (EU) 2024/900.

ziet op bescherming van gegevensbeschermingsrechten,²³⁸ niet direct aan het onderzoek. Hoewel platforms bij moderatiebesluiten persoonsgegevens verwerken en algoritmen gebruiken, reguleert deze verordening inhoudelijke beoordelingen van online-uitlatingen en handhaving van platformregels niet.

Deze scriptie erkent de complexiteit en dynamiek van het bredere EU-reguleringskader, maar om heldere analyses te waarborgen blijven de bovengenoemde onderwerpen en daarop toegespitste regelgeving buiten beschouwing. De hiernavolgende reguleringsinstrumenten hebben daarentegen enige relevantie en worden betrokken voor een volledig beeld.

4.3.1 AVMD-richtlijn

De herziene audiovisuele mediadienstenrichtlijn (hierna: AVMD-richtlijn) van 2018 reageert op de toegenomen invloed van videoplatformdiensten op het medialandschap.²³⁹ Deze richtlijn beoogt EU-minimumharmonisatie en belemmeringen voor audiovisuele mediadiensten in de interne markt te elimineren. EU-lidstaten kunnen specifiek op deze diensten gerichte regelgeving creëren.²⁴⁰

De richtlijn reguleert onder meer videoplatformdiensten waar specifieke sociale mediaplatforms zoals YouTube en TikTok onder vallen. Zogeheten ‘videoplatformdiensten’ faciliteren UGC-video’s als essentiële dienstfunctie zonder redactionele verantwoordelijkheden.²⁴¹ Zulke aanbieders oefenen slechts (geautomatiseerde) organisatorische controle uit over content op videoplatforms, maar dit vormt geen loutere aanvulling of bescheiden onderdeel van hun platformactiviteiten. Het idee is dat als platforms bepalen hoe inhoud beschikbaar wordt gesteld en de bekendheid beïnvloeden, zij *de facto* controle hebben over zichtbaarheid en dus verantwoordelijkheid dragen voor de inhoud, ook zonder directe redactionele invloed.²⁴²

De AVMD-richtlijn beoogt minderjarigen tegen voor hen schadelijke inhoud en het algemene publiek tegen content dat aanzet tot geweld, haat en terrorisme te beschermen.²⁴³ Onverminderd het EU-aansprakelijkheidsregime, moeten lidstaten ervoor zorgen dat videoplatforms passende

²³⁸ Art. 1 AVG.

²³⁹ Ov. 4 Richtlijn (EU) 2018/1808 (hierna: AVMD-richtlijn).

²⁴⁰ Van Hoboken e.a. 2019, p. 59.

²⁴¹ Art. 1(1)(a bis)(1)(b bis)(1)(d bis) AVMD-richtlijn.

²⁴² Ov. 5 en 47 AVMD-richtlijn. Jurjens 2019, p. 45.

²⁴³ Art. 6-6 bis AVMD-richtlijn.

maatregelen nemen om hiertegen bescherming te bieden. Deze maatregelen moeten uitvoerbaar en proportioneel zijn, afhankelijk van de omvang en aard van de videoplatformdienst. Vergelijkbaar met de DSA, moeten dergelijke voorschriften opgenomen worden in platformvoorwaarden en zijn transparante en gebruikersvriendelijke kennisgevingsmechanismen van ontoelaatbare content, motiveringen van moderatiebesluiten en doeltreffende klachtenafhandelingssystemen verplicht. Hierbij mag conform de REH geen algemene toezichtverplichting opgelegd worden.²⁴⁴ Lidstaten moeten een evenwicht vinden tussen contentregulering en waarborging van grondrechten zoals uitingsvrijheid.²⁴⁵

De AVMD-richtlijn laat het aan videoplatform-aanbieders om maatregelen te verzinnen, zonder toezicht op naleving en waarborging van gebruikersrechten en -belangen. Nationale autoriteiten zijn slechts bevoegd om de geschiktheid van maatregelen te beoordelen. Autoriteiten moeten wel buitengerechtelijke geschilbeslechtsmechanismen realiseren – waarbij platformgebruikers dus zelf verantwoordelijk zijn om videoplatforms aansprakelijk te stellen.²⁴⁶

4.3.2 Verordening mediavrijheid

De in april in werking getreden verordening mediavrijheid (hierna: EMFA)²⁴⁷ beoogt mediapluralisme en -onafhankelijkheid binnen de EU te waarborgen. Deze verordening is vanaf augustus 2025 volledig van toepassing en bouwt voort op de AVMD-richtlijn en fungeert conform de REH en DSA. Voor dit onderzoek is artikel 18 relevant dat VLOP's, in dezelfde zin als de DSA,²⁴⁸ verplicht om opschortbesluiten – lees: deplatformen - jegens redactioneel onafhankelijke aanbieders van mediadiensten te motiveren. Dergelijke moderatiebesluiten mogen daarnaast geen negatieve gevolgen voor mediavrijheid en -pluriformiteit hebben. Dit betreft besluiten wegens strijdigheid met platformvoorwaarden, met uitzondering van genomen besluiten op grond van verplichtingen omtrent systeemrisico-beperking en minderjarigenbescherming uit de DSA en illegale content uit de AVMD-richtlijn.²⁴⁹

²⁴⁴ Art. 28 ter AVMD-richtlijn. Van Hoboken e.a. 2019, p. 69.

²⁴⁵ Ov. 51 AVMD-richtlijn.

²⁴⁶ Art. 28 ter(5)(7) AVMD-richtlijn. Kulk 2020, p. 137.

²⁴⁷ Deze verordening staat bekend om haar Engelse benaming; European Media Freedom Act. Verordening (EU) 2024/1083 (hierna: EMFA).

²⁴⁸ Art. 2(10) EMFA. Art. 33 DSA.

²⁴⁹ Art. 18(4) en ov. 51 EMFA. Art. 34-35 DSA. Art. 28 ter AVMD-richtlijn. Chavannes, Strijbos & Verhulst, p. 1287-1288.

De EMFA sluit het uploaden van gebruikerscontent echter expliciet van haar reikwijdte uit, tenzij het beroepsactiviteiten betreft die normaliter tegen vergoeding worden verricht.²⁵⁰ De redactionele onafhankelijkheid geldt bovendien voor politieke partijen.²⁵¹ Uitingen van politici op sociale mediaplatforms vallen daarom zelden onder deze reikwijdte, aangezien parlementsleden zich sporadisch politiek onafhankelijk van hun partij uiten. Politici worden daar bovendien niet pertinent voor vergoed, ook niet bij uitingen vanuit een regerings- of parlementaire functie. Deze verordening beoogt veeleer het ongerechtvaardigd deplatformen van traditionele mediadiensten op onlineplatforms te voorkomen.²⁵² Politici kunnen daarentegen zo indirecte bescherming genieten, aangezien de EMFA hun online-uitingen opgenomen in content van nieuwsmedia op platforms beschermt. Dit onderzoek ziet echter niet zozeer op dergelijke indirecte online-uitingen.

4.3.3 Zelf- en co-reguleringsinitiatieven

Ten slotte groeit het aantal zelf- en co-reguleringsinitiatieven over de jaren om private actoren (deels) verantwoordelijkheid te geven in het beteugelen van hun impact. Dergelijke reguleringsinstrumenten worden veelal aangemoedigd in EU-wetgeving.²⁵³

De *2018 Code of Practice on Disinformation* en de aangescherpte *2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation*²⁵⁴ sluiten aan op EU-doelstellingen uiteengezet in de *Communication on Tackling online disinformation: a European Approach*.²⁵⁵ Dit maakt onderdeel uit van de *EU Action Plan against disinformation*.²⁵⁶ Deze gedragscodes behelzen overeenkomsten tussen de Commissie en invloedrijke onlineplatforms en richten zich op het aanpakken van desinformatie en bevorderen van geloofwaardige nieuwsbronnen. Deze co-reguleringsmaatregelen betreffen een vrijwillige set richtlijnen en beogen transparantie en verantwoordelijkheidsgevoel van platforms te verbeteren. Alhoewel ondertekenaars zich tot deze gedragsregels hebben verplicht betreft het niet-bindende instrumenten, oftewel ‘*soft law*’, geïllustreerd door de houding van X. Eigenaar Elon Musk kondigde in mei 2023 aan dat X de *Strengthened Code* niet langer eerbiedigt.²⁵⁷

²⁵⁰ Ov. 9 EMFA.

²⁵¹ Art. 18(1)(c) EMFA.

²⁵² Europese Commissie 2022.1.

²⁵³ Zie art. 45-47 DSA, art. 16 REH en art. 4 bis AVMD-richtlijn.

²⁵⁴ 43 van de invloedrijkste sociale mediabedrijven partijen hebben deze herziene versie ondertekend. Europese Commissie 2022.2.

²⁵⁵ COM(2018) 236 final.

²⁵⁶ JOIN(2018) 36 final.

²⁵⁷ Lomas 2023.

Niettemin wordt ‘*hard law*’ van de DSA veelal beschouwd als complementair aan deze Code, waarop zij voortbouwt met bindende verplichtingen. Zo biedt de *Strengthened Code* ook richtlijnen voor het aanpakken van systeemrisico’s omtrent desinformatie. In theorie kunnen platforms verdedigen dat zij passende maatregelen tegen dergelijke systeemrisico’s nemen wanneer zij de Code naleven. Aanpassingen in contentmoderatiebeleid en samenwerking met platformaanbieders via gedragscodes zijn immers DSA-risicobeperkingsmaatregelen die overeenkomen met richtlijnen uit de Code. De DSA bepaalt ook dat de Commissie kan bevelen dat platforms bij hun risicobeperkingsverplichtingen gedragscodes moeten naleven. Ongemotiveerde weigeringen kunnen ertoe leiden dat platforms geïnspecteerd worden en weigeringen worden meegenomen in beoordelingen van DSA-schendingen.²⁵⁸ De *Strengthened Code* is dus een essentieel onderdeel van het reguleringskader door de afstemming op de DSA en het nut voor risicobeperkingsverplichtingen van VLOP’s.²⁵⁹

De *Code of conduct on countering illegal hate speech online*, een gedragscode opgesteld door de Commissie en bekende onlinediensten, biedt daarnaast richtlijnen voor *notice-and-takedown-procedures* tegen online *hate speech*. Zo heeft het een 24-uursstandaard vastgesteld waarbinnen geldige kennisgevingen voor het verwijderen van online *hate speech* verwerkt moeten zijn.²⁶⁰ Hier wordt expliciet naar verwezen in DSA-risicobeperkingsmaatregelen.²⁶¹ De Commissie biedt verdere richtsnoeren in haar *Communication* en *Recommendation on tackling illegal content online*.²⁶² Dit zijn geen zelf- of co-reguleringsinstrumenten omdat de Commissie zelfstandig auteur is. Ze illustreren veeleer de bredere EU-strategie om naleving van niet-bindende instrumenten te stimuleren.

In haar *Action Plan* benadrukt de Commissie de cruciale rol van sociale mediaplatforms bij het tegengaan van desinformatie. De Commissie monitort de bij gedragscodes aangesloten platforms en dreigt met nadere regelgeving indien zelfreguleringsinitiatieven tekortschieten. Zoals in hoofdstuk 3.5 aangekaart, zijn platforms op deze manier wezenlijk verplicht EU-beleid te realiseren. Dit is een vorm van verticale uitholling, waarbij de Commissie ‘zelf’-regulering

²⁵⁸ Art. 75(2) en ov. 104 DSA.

²⁵⁹ Leiser 2023, p. 8-10.

²⁶⁰ Code of conduct on countering illegal hate speech online, p. 2.

²⁶¹ Ov. 87 DSA.

²⁶² COM(2017) 555 final. Aanbeveling (EU) 2018/334.

gebruikt als alternatief voor wetgeving.²⁶³ In *van Haga/LinkedIn* beroept LinkedIn zich bijvoorbeeld uitdrukkelijk op de *Communication on Tackling COVID-19 Disinformation*²⁶⁴ en de *Code of Practice* om te verdedigen dat zij COVID-19-desinformatie modereert en haar platformvoorwaarden heeft aangescherpt. Hieruit concludeerde de voorzieningenrechter dat het een “beperking van de uitingsvrijheid, op instigatie van de overheid, van een door de overheid als onwenselijk beschouwd type informatie” betrof.²⁶⁵

4.4 Tussenconclusie

Dit hoofdstuk heeft de dynamiek van het EU-reguleringskader voor deplatformen van politici op sociale media blootgelegd. Het in de REH gefundeerde en door de DSA vervangen EU-aansprakelijkheidsregime reguleert in beginsel illegale content, maar beïnvloedt door verwachte neigingen van platforms ook door gebruikersvoorwaarden verboden onwenselijke content. De DSA introduceert daarnaast gedetailleerde zorgvuldigheidsverplichtingen die directer aan deplatformen raken. Accountschorsing wordt immers expliciet vereist bij herhaaldelijk delen van illegale content, en transparantie en zorgvuldigheid omtrent handhaving van platformvoorwaarden worden verplicht. De beperkingsmaatregelen voor systeemrisico's zijn een innovatieve aanpak om VLOP's maatschappelijke verantwoordelijkheden te geven, zonder expliciet contentverwijdering of accountschorsing te eisen. De specifieke nadruk van de verordening op grondrechten en legitieme belangen van betrokkenen geeft mogelijk een voorbode voor de hiernavolgende analyse.

De DSA dient als overkoepelend instrument voor sectorspecifieke instrumenten zoals de AVMD-richtlijn voor videoplatformdiensten en de EMFA voor mediadiensten, zonder hieraan afbreuk te doen. Desalniettemin zijn DSA-regels van toepassing wanneer Unierechtshandelingen dezelfde doelstellingen nastreven, maar de situatie niet (volledig) aanpakken of lidstaten ruimte bieden voor nationale maatregelen.²⁶⁶ Dit creëert onduidelijkheid in overlappende gevallen, maar benadrukt vooral de rol van de DSA als vangnet.

Ten slotte is de rol van niet-bindende zelf- en co-reguleringsinitiatieven uitgestippeld, die sterk aangemoedigd worden door de Commissie. Het is zelfs een manier waarop platforms aan hun DSA-verplichtingen kunnen voldoen. Deze benadering illustreert een reguleringslandschap

²⁶³ Brouwer 2022, p. 171-172.

²⁶⁴ JOIN(2020) 8 final.

²⁶⁵ Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*), r.o. 4.8. Zie ook r.o. 3.3 en 4.4-4.7.

²⁶⁶ Ov. 10 DSA. Chavannes, Strijbos & Verhulst, p. 1288-1289.

waarin platforms niet alleen volgens juridische eisen maar ook bredere maatschappelijke normen opereren. Het blijkt daarnaast een subtiel middel van de EU-overheid om beleidsdoelen te verwezenlijken onder de vlag van zelfregulering. Het noodzaakt voornamelijk nuance in het aandeel van platforms in contentregulering.

5. Verhouding EU-reguleringskader en grondrechtelijk kader

Nu het conceptuele-, grondrechtelijke- en reguleringskader uiteengezet zijn, is het benodigde materiaal verzameld om te onderzoeken hoe het EU-reguleringskader voor deplatformen van politici op sociale media zich verhoudt tot relevante grondrechten.

Volgens artikel 6(1) van het Verdrag betreffende de Europese Unie zijn de in het Handvest en EVRM uiteengezette grondrechten primair recht en moet alle secundaire wetgeving deze volledig respecteren.²⁶⁷ Het EU-reguleringskader moet de onderzochte grondrechten dus waarborgen. Hierdoor worden platforms normatief beperkt bij hun moderatiehandelingen, maar zonder ongepaste staatsinterventie.²⁶⁸

5.1 Normatieve toets sectorspecifieke wetgeving

De EMFA beschermt politici indirect door platforms te weerhouden van ongerechtvaardigde deplatform-besluiten jegens nieuwsmedia. Dit komt het recht op informatie van gebruikers en de uitingsvrijheid van politici ten goede, voornamelijk tijdens verkiezingsperioden waar fatsoenlijke nieuwsverspreiding extra belangrijk is. Hoewel dit de platformvrijheid om gebruikersvoorwaarden autonoom te handhaven beperkt, worden eigendoms- en ondernemersvrijheden niet fundamenteel aangetast als platforms kritische nieuwsmedia moeten voorzien. Deze beperkingen zijn immers gerechtvaardigd door het algemeen belang van een divers media-aanbod. Desalniettemin geldt deze bescherming niet bij systeemrisico's onder de DSA. De DSA blijft dus cruciaal voor grondrechtenwaarborging bij zulk indirect deplatformen.²⁶⁹

Nationale autoriteiten zijn verantwoordelijk om te verifiëren of videoplatforms adequaat optreden tegen door de AVMD-richtlijn gereguleerde content. Hierbij zijn videoplatforms verplicht om bijvoorbeeld illegale haatzaaiende uitingen te verwijderen, maar kunnen ook

²⁶⁷ Barata 2021, p. 7.

²⁶⁸ Quintais, Appelman & Ó Fathaigh 2023, p. 907.

²⁶⁹ Art. 17(2) en ov. 31 EMFA-voorstel.

legitieme content strijdig met hun voorwaarden verwijderen. Videoplatforms kunnen volgens de AVMD-richtlijn immers niet gedwongen worden om dergelijke content te behouden, zolang zij beweren dat verwijderingen berusten op strengere gebruikersvoorwaarden omtrent *hate speech*.²⁷⁰ Desondanks moeten zij relevante legitieme belangen en grondrechten eerbiedigen, wat als waarborg dient voor de uitingsvrijheid.²⁷¹

De verantwoordelijkheid van videoplatforms om passende maatregelen te nemen veroorzaakt aanzienlijke politieke en maatschappelijke invloed om problemen zelfstandig te reguleren, wat een “spiraal van geprivatiseerde regulering” teweegbrengt.²⁷² De AMVD-richtlijn is behoorlijk vaag over de relevante criteria, parameters en waarborgen voor geschikte maatregelen en mist inhoudelijke of procedurele richtlijnen voor beoordelingen door autoriteiten, die niet eens pertinent rechterlijk of onafhankelijk zijn. Het primaire doel lijkt de effectieve verwijdering van (bepaalde soorten) illegale content.

Politieke uitingen van politici worden niet expliciet beschermd door deze reguleringsinstrumenten. Met haar algemene reikwijdte en focus op gebruikersrechten moet de DSA tekortkomingen in passende grondrechtenbescherming van sectorspecifieke wetgeving aanvullen.²⁷³ Dit illustreert haar centrale rol in het reguleringskader.

5.2 Toets aansprakelijkheidskader

Kritiek luidt dat het REH-aansprakelijkheidskader platforms stimuleert om proactief en zonder grondig toezicht gebruikerscontent te verwijderen om aansprakelijkheid te ontlopen.²⁷⁴ De *safe harbour*-bepalingen beschermen platforms die prompt handelen om content te verwijderen bij kennis van eventuele onrechtmatigheid, zonder ruimte voor rechterlijke toetsing. Deze praktijk kan resulteren in ongerechtvaardigde verwijderingen van legitieme content, wat de balans met de uitingsvrijheid verstoort - preventieve informatieverwijdering heeft hierop een *chilling effect*.²⁷⁵ Door indirecte horizontale werking en door hun aanzienlijke invloed moeten platforms de uitingsvrijheid waaronder het recht op informatie waarborgen.²⁷⁶ Het is de vraag of sociale mediabedrijven online-uitingen, die normaliter binnen het overheidsdomein vallen, niet benaderen vanuit (winstgevende) eigenbelangen.²⁷⁷ Gezien het oorspronkelijke doel om private

²⁷⁰ Barata 2020.

²⁷¹ Ov. 60 AVMD-richtlijn.

²⁷² Wagner 2018, p. 223. Van Hoboken e.a. 2019, p. 68.

²⁷³ Barata 2021, p. 10-11.

²⁷⁴ Zie Angelopoulos e.a. 2015 en Keller 2018. Naar verwezen in Van Hoboken e.a. 2019, p. 62.

²⁷⁵ Ibid., p. 62.

²⁷⁶ Klos 2020, p. 3315.

²⁷⁷ Hins 2018, p. en 174.

censuur en beperkingen van het publieke debat te voorkomen, is het REH-aansprakelijkheidskader tegenwoordig geen geschikt reguleringsinstrument.

Het is daarom verrassend dat de DSA dit gedateerde aansprakelijkheidsregime nagenoeg heeft overgenomen. Desalniettemin voorkomt aansprakelijkheidsbeperking in beginsel dat platforms uit voorzorg UGC verwijderen of zich genoodzaakt voelen tot constante monitoring. Dit zou immers ernstige inbreuken op het recht op vrije meningsuiting en informatie veroorzaken omdat legale content vaker gemodereerd zou worden. Het aansprakelijkheidsregime verhelpt bovendien een onredelijke belasting van de ondernemersvrijheid van platforms en platformgebruikers hebben verhaalmogelijkheden bij schade door onrechtmatige content. Zij kunnen immers meldingen doen bij platforms of in beroep bij rechterlijke of administratieve autoriteiten.²⁷⁸ Zo kunnen zij hun grondrechten effectief uitoefenen.²⁷⁹

Volgens de DSA moet illegale content snel en consequent verwijderd worden conform mensenrechtenstandaarden. Hierbij verwijst zij naar de 24-uursstandaard voor verwijdering van haatzaaiende content.²⁸⁰ Dergelijke illegale online-uitingen, inclusief die van politici, genieten geen bescherming en het is gerechtvaardigd dat de DSA platforms verplicht dit actief te modereren. Platforms dragen immers door hun enorme informatiecapaciteiten een verhoogde verantwoordelijkheid om onrechtmatige uitingen te reguleren.

Niettemin had de DSA moeten expliciteren dat (geautomatiseerde) verwijderingsprocessen beperkt blijven tot *kennelijk* illegale inhoud of door een (quasi-)rechterlijke instantie illegaal verklaarde inhoud. Deze benadering sluit aan bij eisen om preventieve maatregelen die grondrechten beperken nauwkeurig te kwalificeren en afbakenen. Dit moet immers uiterst kritisch beoordeeld worden, met minstens een duidelijk wettelijk kader en rechterlijk toezicht om machtsmisbruik te voorkomen.²⁸¹ Platforms dragen deze verhoogde verantwoordelijkheid namelijk voor duidelijk onrechtmatige uitingen zoals *hate speech* en geweldsopruiming, maar niet voor vulgaire en beledigende uitlatingen. Bij twijfelgevallen zou content onderworpen moeten worden aan menselijke beoordelingen door bij voorkeur onafhankelijke autoriteiten – nu wordt het zonder enig onderzoek verwijderd. Bij buitengewoon twijfelachtige situaties is

²⁷⁸ Art. 6(4) DSA.

²⁷⁹ Wilman 2022, p. 222-223.

²⁸⁰ Ov. 87 DSA.

²⁸¹ Hins 2021, p. 207.

een tweede beoordeling mogelijk. Aangezien het private beslissingen over grondrechten betreft, zou een gespecialiseerde EU-instantie opgericht kunnen worden om ingewikkelde contentmoderatiescenario's te beslechten. De huidige mogelijkheid voor buitengerechtelijke geschilbeslechting is weliswaar onafhankelijk maar niet-bindend.²⁸² Een bindende onafhankelijke beoordeling bevordert de rechtszekerheid en grondrechtenwaarborging.²⁸³ Zo wordt immers voorkomen dat in complexe gevallen legale content onterecht gemodereerd wordt.

De *Good Samaritan*-clausule bewerkstelligt dat aansprakelijkheidsvrijwaringen niet alleen op de *actieve-passieve* aard van bedrijfsmodellen gebaseerd worden, maar ook op vrijwillige handhavingsinitiatieven. Daartegenover kan deze clausule ook negatieve gevolgen hebben voor de uitingsvrijheid. Het kan immers leiden tot over-handhaving omdat platforms aansprakelijkheid vermijden bij actief optreden. De DSA beoogt dit tegen te gaan met eisen van goede trouw en zorgvuldigheid. Dit zijn daarentegen open normen die, alhoewel lastig te vermijden gezien uiteenlopende scenario's, de rechtszekerheid ondermijnen voor wanneer vrijwillige maatregelen precies genomen kunnen worden. De DSA verduidelijkt echter dat alleen concrete kennis van illegaliteit prompt handelen vereist. Vrijwillige maatregelen, inclusief (geautomatiseerd) monitoren en filteren, leiden niet automatisch tot concrete kennis en maatregelen vereisen altijd inachtneming van grondrechten, specifiek het recht op uitingsvrijheid en informatie.²⁸⁴ Om de grondrechten effectief te waarborgen, zou meer sturing wenselijk zijn – maar het is denkbaar dat HvJEU-jurisprudentie deze open normen zal invullen.²⁸⁵

Het verbod op algemene toezichtverplichtingen – behoudens speciale gevallen - voorkomt excessieve belasting van platforms in tijd en kosten en over-handhaving van gebruikerscontent wegens constante monitoring. Tegelijkertijd wordt rechterlijk beoordeelde illegale informatie en daarmee overeenstemmende content aangepakt om platformverantwoordelijkheden voor gebruikersbescherming tegen illegale content te realiseren. Echter, de vage scheidslijn tussen 'algemene' en 'speciale' toezichtverplichtingen kan leiden tot onzekerheid voor platforms over hoever hun toezichtverplichtingen moeten gaan, wat alsnog mogelijk leidt tot over-censuur.²⁸⁶

²⁸² Ov. 59 DSA.

²⁸³ Frosio & Geiger 2023, p. 65.

²⁸⁴ Ov. 22 DSA. Frosio & Geiger 2023, p. 66-67.

²⁸⁵ Wilman 2023, p. 45.

²⁸⁶ Wilman 2022, p. 224.

Gedetailleerde richtlijnen met criteria wanneer algemene verplichtingen overgaan in speciale, inclusief voorbeelden en scenario's, zijn daarom aanbevolen.

5.2.1 *Notice-and-action*

De *notice-and-action*-mechanismen richten zich op het bestrijden van illegale content en beschermen gebruikers tegen ongerechtvaardigde verwijderingen door zorgvuldigheidseisen omtrent kennisgevingen. Platforms kunnen echter overijverig modereren om aansprakelijkheid te ontlopen bij kennis van onrechtmatige inhoud. Deze kennis wordt verondersteld bij voldoende nauwkeurige meldingen.²⁸⁷

De DSA biedt weliswaar mechanismen om een onterechte contentverwijdering of accountschorsing snel en eenvoudig te herstellen, maar verschaft onvoldoende richtlijnen om grondrechten beter te waarborgen. Voldoende nauwkeurig gemelde content zou beschikbaar moeten blijven totdat een rechtmatigheidsbeoordeling is afgerond, tenzij rechterlijk bevel is gegeven of content kennelijk illegaal is. Momenteel moeten platforms content verwijderen dat zonder uitvoerig juridisch onderzoek als illegaal te beschouwen is, mits meldingen voldoende informatie bevatten.²⁸⁸ Dit is een lagere drempel dan kennelijk illegaal. Ter waarborging van de ondernemersvrijheid van platforms en ter voorkoming van over-blokking zouden platforms van aansprakelijkheid vrijgesteld moeten worden tot de wettelijke status definitief is vastgesteld.²⁸⁹

De DSA definieert 'illegale content' niet inhoudelijk. Dit leidt bij *notice-and-action*-mechanismen mogelijk tot over-verwijdering van legitieme content, omdat illegaliteit op uiteenlopende wijze getypeerd kan worden. Dit stimuleert platforms om content te verwijderen zodra nauwkeurige meldingen worden ontvangen die voldoen aan de minimale kennisvereisten, zelfs als de illegaliteit niet evident is.²⁹⁰ Dit benadeelt de uitingsvrijheid. Alle gemelde illegale content wordt zo gelijk benaderd en bij twijfel wordt overhaast gehandeld om aansprakelijkheid te vermijden.

In het gehele aansprakelijkheidsregime zijn geen expliciete waarborgen voor bijzondere figuren als politici opgenomen.

²⁸⁷ Art. 16(3) en 6(1) DSA. Wilman 2022, p. 224.

²⁸⁸ Art. 16(3) en ov. 53 DSA.

²⁸⁹ Frosio & Geiger 2023, p. 68.

²⁹⁰ Klos 2021, p. 136.

5.3 Toets zorgvuldigheidsverplichtingen

Illegale online-uitingen moeten volgens dezelfde wettelijke principes als illegale offline-uitingen behandeld worden. De DSA-definitie van illegale content ziet niet op potentieel schadelijke content, om te voorkomen dat uitingen die controversieel, schokkend of beledigend zijn slechts wegens ongemak wettelijk verboden worden. Dit is van groot belang voor de uitingsvrijheid.²⁹¹ Hoe onwenselijke content gemodereerd wordt, mogen platforms in hun gebruikersvoorwaarden bepalen.

5.3.1 Algemene voorwaarden

De DSA is van horizontale aard en harmoniseert EU-regels voor het aanbieden van platformdiensten. Platforms moeten hierbij uiteenlopende belangen afwegen met expliciete verwijzing naar grondrechten. Hierdoor krijgen grondrechten een indirecte horizontale werking.²⁹²

Het opzetten van gebruikersvoorwaarden belichaamt contractvrijheid. Platforms behouden deze vrijheid onder de DSA.²⁹³ Zij kunnen grondrechtuitoefening beperken door gebruikersvoorwaarden als moderatiebasis te hanteren. Vanwege de indirecte horizontale werking van grondrechten bij interpretatie van open normen, moeten platforms grondrechten afwegen tegen hun eigenbelang om voorwaarden te handhaven.²⁹⁴ Artikel 14 DSA reguleert deze balans door de beoordelingsmarge van platforms in contractrelaties te beperken.²⁹⁵

De EU kan deze contractvrijheid reguleren omdat ondernemersvrijheid en eigendomsrechten in overeenstemming met het algemeen belang en op redelijke grondslagen beperkt kunnen worden, mits de kern niet geraakt wordt. Contentmoderatie op basis van voorwaarden is cruciaal voor platformbedrijfsmodellen en beïnvloedt het platformimago. Aangezien verplichtingen om voorwaarden zorgvuldiger te handhaven platforms niet in hun zakelijke activiteiten verhindert en grondrechtenbescherming het algemeen belang nastreeft, wordt de ondernemers- en eigendomsvrijheid echter niet geschonden.

Een verbod op eigen platformregels zou de grondrechten niet pertinent bevorderen. Platforms hanteren vaak algemene regels in plaats van juridisch onderscheid te maken per geval, gezien

²⁹¹ Frosio & Geiger 2023, p. 63-64.

²⁹² Klos 2021, p. 138.

²⁹³ Ov. 45 DSA.

²⁹⁴ Zoals geadviseerd in CM/Rec(2018)2, par. 1.1.4 en 2.1.4.

²⁹⁵ Quintais, Appelman & Ó Fathaigh 2023, p. 891.

hun wereldwijde bereik in uiteenlopende jurisdicties. Dit zou tot hoge kosten en vertraagde moderatiebesluiten leiden, waardoor illegale en onwenselijke content langer blijft circuleren. Bovendien zorgen platformvoorwaarden voor een pluralistisch platformaanbod - wat onwenselijk is, verschilt per platform. Uniforme moderatieregels, naast gerechtvaardigde wettelijke voorschriften voor illegale content, zouden de uitingsvrijheid van gebruikers dus ook beperken.²⁹⁶

Het is daarnaast opmerkelijk dat het kennisgevingsmechanisme geen optie biedt om content onverenigbaar met platformvoorwaarden te melden, maar alleen als illegaal beschouwde informatie. Alhoewel platforms dergelijke meldingen waarschijnlijk ook zullen behandelen, ontbreekt een actieverplichting zoals bij *kennelijk* illegale informatie. Dit kan leiden tot inconsistent en eenzijdig ingrijpen. Als gebruikers ook met voorwaarden strijdige content kunnen melden, voorkomt dit een willekeurig sanctiebeleid.²⁹⁷ Aangezien dit een mogelijk onredelijke impact op de flexibiliteit van platforms heeft en het pluralistisch sociale media-aanbod verstoort, kan deze verplichting ook slechts voor bepaalde onderscheiden accounts ingevoerd worden – zoals politici.²⁹⁸ Dit waarborgt de uitingsvrijheid van politici; anders worden sommige politici gemodereerd, en andere niet door meldingen gewoonweg te negeren. Dit creëert risico's op vooringenomenheid.²⁹⁹

De DSA legt platforms een 'deplatform'-plicht op tegen frequente delers van kennelijk illegale inhoud, waarvan de invulling open is. De platformvoorwaarden moeten dit antimisbruikbeleid uiteenzetten, inclusief procedurele waarborgen; (tijdelijke) schorsingen mogen pas na voorafgaande waarschuwing, dienen proportioneel te zijn en zijn vatbaar voor beroep.³⁰⁰ Hoewel platforms strengere maatregelen voor ernstige misdrijven kunnen opnemen, blijft het onduidelijk of de antimisbruikbepaling een minimumstandaard vormt. De grondrechten moeten in ieder geval meegewogen worden.³⁰¹ De DSA zou dit kunnen verhelderen om disproportioneel deplatformen te voorkomen, ondanks dat het onwaarschijnlijk is dat platforms met disproportionele acties weggelaten door hun rapportageverplichtingen en

²⁹⁶ Klos 2021, p. 136-137.

²⁹⁷ Ibid., p. 139.

²⁹⁸ Denk aan *verified accounts*.

²⁹⁹ Zie onderaan hfst. 2.4.

³⁰⁰ Ov. 64 en art. 23 DSA.

³⁰¹ Klos 2021, p. 143-144.

beroepsmogelijkheden van gebruikers. Het verkrijgt echter de voorkeur om onterechte inperkingen te voorkomen in plaats van achteraf herstellen.

De definitie ‘*kennelijk illegale content*’³⁰² is bovendien weinig ophelderend en de DSA biedt geen duidelijk onderscheid tussen de gradaties kennelijk illegaal, illegaal, en legaal maar onwenselijk. Kennelijk illegale inhoud kan volgens de huidige definitie ernstige misdrijven zoals terrorisme, kindermisbruik en geweldsopruiming gelijktrekken met minder zwaarwegende IE-inbreuken, wat niet onder dezelfde noemer zou moeten vallen. Duidelijkere definities zijn nodig door afgebakende categorisering en strenge interpretatie om consistentie van DSA-handhaving te waarborgen.³⁰³ Zonder eenduidige definitie van kennelijk illegale content zullen platforms in controversiële grensgevallen – zoals bij vulgaire en beledigende uitlatingen – overgaan tot verwijdering en eventueel deplatformen via de antimisbruikbepaling. Dit schaadt de uitingsvrijheid, aangezien beperkingen van zulke content niet grondrechtelijk gerechtvaardigd zijn.

5.3.2 Transparantie

De DSA begunstigt transparantie met uitvoerige rapportageverplichtingen die controle op platforms en beroepsmogelijkheden van platformgebruikers bevorderen. De verplichting om factoren van aanbevelingssystemen te openbaren en gebruikers voorkeursopties te bieden versterkt daarnaast de vertrouwensrelatie tussen platforms en gebruikers. Gebruikers kunnen ook klagen over zichtbaarheidsaanpassingen via interne klachtenafhandelingssystemen, en lager prioriteren moet aan betrokkenen worden gemotiveerd en opgenomen in transparantierapportages.³⁰⁴ Dergelijke verplichtingen omtrent subtielere moderatievormen zoals zichtbaarheidsaanpassingen bevorderen de uitingsvrijheid. Dit voorkomt immers dat platforms gebruikers onopgemerkt kunnen deplatformen zonder redenen en verhaalmogelijkheden te bieden, waardoor een *chilling effect* op hun uitingsvrijheid voorkomen wordt.

Ter bevordering van grondrechtenbescherming moeten platforms daarnaast transparant zijn over hun algoritmische besluitvorming. Hier is verbetering mogelijk. De DSA verplicht immers geen transparantie over de inzetfase van dergelijke tools of datasets die algoritmen trainen. Daarnaast zou de onderliggende logica van beslissingen duidelijk gecommuniceerd moeten

³⁰² Ov. 63 DSA.

³⁰³ Frosio & Geiger 2023, p. 64.

³⁰⁴ Art. 17 DSA. Klos 2021, p. 149.

worden - momenteel kunnen alleen digitaalendienstcoördinatoren of de Commissie dergelijke informatie opvragen.³⁰⁵ Platforms zouden gedetailleerde richtlijnen moeten bieden over hoe gebruikers beslissingen inhoudelijk kunnen aanvechten, want nu is slechts informatie over verhaalmogelijkheden verplicht.³⁰⁶ Dit zou gebruikers helpen om geautomatiseerde beslissingen beter te begrijpen en aan te vechten, wat essentieel is voor uitoefening van hun uitingsvrijheid.³⁰⁷ Mocht dit te veel inzicht in gehanteerde moderatiesystemen geven en daarmee kansen creëren voor kwaadwillenden, kan nadere transparantie slechts voor belangrijke gebruikers als politici bevolen worden.

5.4 Toets risicobeheersing en ‘zelf’-regulering

De DSA reguleert schadelijke content via risicobeperkingsverplichtingen omtrent maatschappelijke risico's en desinformatie. De term ‘desinformatie’ komt daarentegen niet in wetsbepalingen terug, slechts in overwegingen. Legale maar schadelijke content moet niet onderworpen worden aan wettelijke verplichtingen tot verwijdering of blokkering, en dit verplicht de DSA dus niet. Dit is grondrechtelijk juist; desinformatie zou alleen wettelijk verplicht gemodereerd mogen worden wanneer het specifiek als illegaal aangemerkt is. Het is bij grensgevallen echter nagenoeg onmogelijk om dit wettelijk te reguleren zonder de uitingsvrijheid onevenredig te beperken en kan beter behouden blijven tot extreme gevallen waarin het EHRM artikel 17 EVRM zou inzetten.³⁰⁸

De risico-gerichte benadering van schadelijke informatie is aanzienlijk terughoudender dan een handhavingsplicht en beveelt niet dat platforms content verwijderen en zeker niet accounts schorsen. Richtlijnen suggereren juist mildere maatregelen zoals *factchecking*, demonetisatie, en zichtbaarheidssancties, die beduidend minder ingrijpend zijn voor de uitingsvrijheid dan accountschorsingen en contentverwijderingen³⁰⁹ Dit is geschikter voor misleidende en schadelijke informatie verspreid door belangrijke figuren zoals politici.³¹⁰

Zowel de initiële als versterkte praktijkcode tegen desinformatie voorzien ook geen verwijderingsplicht. Daarbij modereerden platforms rechtmatige informatie zoals

³⁰⁵ Art. 40(3) DSA.

³⁰⁶ Art. 16(5) DSA.

³⁰⁷ Frosio & Geiger 2023, p. 69-70.

³⁰⁸ Ibid., p. 65.

³⁰⁹ Leerssen 2023, p. 157.

³¹⁰ Hins 2021, p. 207.

desinformatie al voor de DSA, vanwege ‘vrijwillige’ samenwerkingsinitiatieven. De DSA heeft dergelijke moderatie juist omkleed met waarborgen.³¹¹

Toch kan de formulering van de risicobeperkingsverplichtingen gepaard met invloed van de Commissie en zelf- en co-reguleringsinitiatieven platforms stimuleren om desinformatie te modereren. Alhoewel platforms hierbij zogenaamd flexibiliteit toekomt, eist de DSA het nemen van “redelijke, evenredige en doeltreffende risicobeperkende maatregelen” – wat juist wijst op een resultaatsverplichting.³¹² De complementariteit van de *Strengthened Code* en de manieren waarop de Commissie naleving van deze Code kan stimuleren onder de DSA zullen platforms ertoe zetten hun platformvoorwaarden te herzien en dergelijke content te verbieden. Dit behelst een impliciete verplichting om legale content te modereren en is niet in lijn met fundamenteel recht. Dit is eventueel problematisch omdat de DSA ‘desinformatie’ niet definieert, wat begrijpelijk is vanwege de complexiteit omtrent het begrip door zijn snel veranderende aard.³¹³ Gebrek aan een standaarddefinitie creëert echter wettelijke discretie en de mogelijkheid tot gefragmenteerde moderatiebesluiten, waardoor risicobeperkingsverplichtingen onbedoeld kunnen resulteren in private censuur.³¹⁴ Vooral in de verkiezingscontext leidt een inconsistent moderatiebeleid tot beperkingen van het politieke debat omdat niet alle informatie vrij rondgaat. De digitale verspreiding van controversiële en ongewenste opvattingen van bepaalde politici kunnen zo beperkt worden.³¹⁵

Het verwijderen van rechtmatige content is daarentegen niet automatisch onrechtmatig. Ondanks de positieve overheidsverplichting om de uitingsvrijheid te faciliteren, vereist niet elke private beperking overheidsingrijpen - slechts als eigendomsrechten, zoals handhaving van platformvoorwaarden, iedere effectieve uitoefening van de uitingsvrijheid verhinderen of deze in haar essentie vernietigen. Zoals uitvoerig behandeld, is dit een hoge drempel die bij beperkingen op enkele platforms zelden gehaald wordt, gezien de alternatieve platformopties.³¹⁶

³¹¹ Leerssen 2023, p. 157.

³¹² Art. 35(1) DSA. McGonagle & Pentney 2021, p. 54.

³¹³ Frosio & Geiger 2023, p. 65.

³¹⁴ Ibid., p. 65-66.

³¹⁵ Mandaat van de VN Speciaal Rapporteur 2019, p. 9.

³¹⁶ Klos 2021, p. 139-140.

Het bestrijden van desinformatie op sociale media beschermt tegelijkertijd het recht op informatiegaring en vrije verkiezingen. Burgers hebben toegang tot accurate informatie nodig om hun democratisch stemrecht effectief uit te oefenen, zonder inperkingen van hun meningsvrijheid. Desinformatie ondermijnt democratische processen door het vertrouwen in democratische instituties, verkiezingsprocessen en mediadiensten te schaden, waardoor burgers belemmerd worden in het nemen van weloverwogen beslissingen.³¹⁷ Sociale mediaplatforms verspreiden desinformatie op grote schaal. De DSA erkent de impact hiervan door een indirecte horizontale werking van grondrechten te integreren in risicobeoordelingsverplichtingen, waardoor platforms verantwoordelijkheid dragen om negatieve effecten te minimaliseren.³¹⁸

Het is bovendien een misvatting dat platforms hun platformregels zelf verzinnen. De invloed van de Commissie via verkapte zelfreguleringsinitiatieven beïnvloedt het inhoudsmoderatiebeleid van platforms.³¹⁹ Feitelijk wordt veel ‘private’ censuur uitgevoerd onder indirect staatsgezag en is het nauwelijks vrijwillig. De mate van overheidsbemoediging zou moeten bepalen of moderatiebesluiten überhaupt worden toegeschreven aan private entiteiten.³²⁰ Dit beperkt de ondernemersvrijheid en eigendomsrechten van platforms; zij hebben minder zelfbeschikking over platformvoorwaarden die juist deze vrijheden belichamen. Het is echter onwaarschijnlijk dat maatregelen tegen bijvoorbeeld desinformatie deze rechten in essentie aantasten, gezien de ruime beoordelingsmarge van staten om eigendomsrechten namens het algemeen belang te reguleren.

De uitingsvrijheid beschermt primair tegen overheidsingrijpen. De overheid kan dus niet verscholen onder vrijwillige initiatieven censuur uitoefenen. *Van Haga/LinkedIn* illustreert dat dergelijk deplatformen streng getoetst moet worden om “geprivatiseerde overheidsensuur” te voorkomen.³²¹ Met de stevige bevoegdheden van de Commissie onder de DSA rijst de vraag in hoeverre de uitingsvrijheid beschermd wordt tegen belangen van de Commissie om desinformatie te bestrijden. Volgens het Europese model moet aan beperkingen van de uitingsvrijheid door niet-wetgevende instanties een politiek onafhankelijk lichaam verbonden zijn. De belangrijke rol van de Commissie in de verwoording en implementatie van DSA-

³¹⁷ Colomina, Sánchez Margalef & Youngs 2021, p. 13.

³¹⁸ Art. 34(1)(b) DSA.

³¹⁹ Klos 2021, p. 132.

³²⁰ Land 2019, p. 294.

³²¹ Leerssen 2022, p. 229-230.

maatregelen is hiermee in strijd.³²² Ook hier is een onafhankelijk lichaam wenselijk dat als toezichthouder grondrechtenbescherming waarborgt, los van bredere EU-belangen.

5.5 Politieke uitingen

Het valt natuurlijk op dat bij deze normatieve toets een kernvereiste van het grondrechtelijk kader niet geëerbiedigd wordt. Dit illustreert een fundamentele tekortkoming van het EU-reguleringskader. Uit bovenstaande analyse blijkt namelijk dat de normatieve eis van verhoogde bescherming voor politieke uitingen van politici op sociale media niet weerspiegeld wordt. De DSA vermeldt ‘politiek’ in slechts één overweging over reclamesystemen;³²³ de AVMD-richtlijn behandelt alleen politieke nieuwsprogramma’s,³²⁴ geen politieke uitingen op videoplatforms; en de EMFA focust veeleer op deplatformen van mediadiensten, wat politici slechts indirect beschermt. De DSA houdt wel rekening met het bereik, middelen en ervaring van platforms via gelaagde verplichtingen, maar niet met politici zoals het grondrechtelijk kader voorschrijft.

De literatuur zwijgt ook over een gebrekkige bescherming voor politieke uitingen van politici. Het is echter denkbaar dat het toekennen van een speciale status aan politici als discriminatoir tegenover andere platformgebruikers wordt beschouwd. Politici zijn ook platformgebruikers en de DSA ziet op eerbiediging van non-discriminatie.³²⁵ Met inachtneming van het type politicus dat grenzen van platformregels veelal opzoekt en daarom vaker geraakt wordt door deplatformen, kan expliciete bijzondere bescherming daarnaast uitnodigen tot misbruik. Dan kunnen dergelijke politici platforms bewust misbruiken om desinformatie of polariserende content gerechtvaardigd te verspreiden.

De richtsnoeren voor VLOP’s over systeemrisico’s rond verkiezingsintegriteit betreffen wel politiek. Dit zijn niet-bindende richtlijnen, maar de handhavingsrol van de Commissie zal naleving stimuleren. Deze richtsnoeren erkennen het belang van de burgerdialogoog en verkiezingsprocessen,³²⁶ wat indirect de normatieve eis ondersteunt om politieke uitingen te beschermen. Hoewel de richtsnoeren niet specifiek zijn afgestemd op de rol van politici, eisen ze tijdens verkiezingsperioden aandacht voor de impact op het politieke discours. Dit

³²² Barata 2021, p. 21.

³²³ Ov. 95 DSA.

³²⁴ Ov. 62 AVMD-richtlijn.

³²⁵ Art. 34(1)(b) en diverse overwegingen DSA.

³²⁶ C(2024) 2121 final (bijlage), ov. 1.

complementeert erkenning van de speciale rol van politici, maar geeft hun in principe geen expliciete nadere bescherming.

Desalniettemin benadrukken de richtsnoeren conform de risicobeheersingsaanpak voornamelijk bewustwording en zorgvuldigheid. Bepalingen over contentmoderatie zetten niet in op verwijderingen of schorsingen.³²⁷ Dit ondersteunt het recht op vrije verkiezingen door informatievoorziening te bevorderen in plaats van beperkingen te verplichten, waardoor meningen in de verkiezingscontext vrij kunnen circuleren. Daarnaast worden VLOP's aangespoord om gelijkheid tussen kandidaten te verwezenlijken en bepaalde boodschappen niet te bevoordelen.³²⁸ Zo kunnen platformgebruikers adequaat hun electorale mening vormen en dit bevordert ook hun recht op informatie; ze worden niet afgeschermd van controversiële informatie, maar deze informatie wordt slechts onderlegd met bewustwordingsmaatregelen.

Toch hadden de richtsnoeren iets inhoudelijks kunnen zeggen over deplatform-maatregelen rondom verkiezingstijd om te waarborgen dat VLOP's hun systeemrisico's niet mogen aanpakken door politici te modereren. Explicietere vermelding in de richtsnoeren of bij voorkeur in wetsbepalingen is wenselijk, hoewel gezien het beleid van grote platforms dit waarschijnlijk zelden een probleem zal vormen.³²⁹

Zulke richtsnoeren leggen VLOP's weliswaar niet-bindende maar sterk gestimuleerde verplichtingen op, maar dit tast hun eigendomsvrijheid niet fundamenteel aan. Rekening houden met verkiezingsintegriteit hindert platforms niet zozeer in hun commerciële activiteiten.

5.6 Tussenconclusie

Dit hoofdstuk illustreert de verhouding tussen het relevante EU-reguleringskader en grondrechtelijk kader bij deplatformen van politici op sociale media. De AVMD-richtlijn en EMFA schieten hierbij tekort in grondrechtenbescherming, wat de rol van de DSA als holistisch reguleringsinstrument benadrukt. De DSA streeft immers naar een evenwicht tussen bescherming van gebruikersrechten, zorgvuldige contentmoderatie en ondernemersvrijheid van platforms.

³²⁷ Ibid., ov. 21-22 en 39-40.

³²⁸ C(2024) 2121 final (bijlage), ov. 32.

³²⁹ Zie het X- en Facebookbeleid voor politici in hfst. 2.3.2.

Hoewel de DSA de door het EHRM erkende noodzaak voor technologie-specifieke reguleringsinstrumenten belichaamt, zijn verbeterpunten aangekaart omtrent specifiekere bescherming van de relevante grondrechten. De uitingsvrijheid van politici staat onder druk door het nagenoeg overnemen van het REH-aansprakelijkheidskader. Uit voorzorg controversiële maar legale content verwijderen blijft denkbaar door vage definities van ‘illegaal’ en ‘kennelijk illegaal’. De DSA voorziet weliswaar in procedurele voorschriften voor herstel van onterechte verwijderingen en accountschorsingen, maar preventie van dergelijke voorbarige acties door concretere definities en duidelijkere richtlijnen waarborgt de grondrechten sterker. Bovendien zouden verwijderingsprocessen slechts voor kennelijk illegale content en rechterlijk illegaal verklaarde inhoud moeten gelden, en in twijfelgevallen is een onafhankelijke beoordeling noodzakelijk conform fundamentele rechtsbeginselen. Zo worden grondrechtenbeperkingen helder gekwalificeerd en afgebakend.

De DSA beoogt uitingsvrijheid en recht op informatie van platformgebruikers tegen onterechte verwijderingen te beschermen, en reguleert tegelijkertijd illegale inhoud door platforms verantwoordelijkheid te geven. Platforms mogen met contractvrijheid opereren, maar zijn verbonden aan procedurele verplichtingen. De DSA beoogt immers niet alles te reguleren en doet geen afbreuk aan sectorspecifieke wetgeving.³³⁰ Om te voorkomen dat platforms een inconsistent moderatiebeleid uitvoeren, zouden zij echter ook kennisgevingen van content in strijd met de platformvoorwaarden moeten behandelen – op zijn minst van belangrijke gebruikersaccounts als politici.

Ondanks bevorderlijke transparantieplichtingen, zijn deze ontoereikend wat betreft de inzetfase en achterliggende logica van algoritmes. Dit belemmert gebruikers in het begrijpen en effectief aanvechten van algoritmische moderatiebeslissingen, wat fundamenteel is voor de uitoefening van hun uitingsvrijheid en recht op informatie.

Hoewel de DSA een ‘deplatform’-plicht introduceert om frequente delers van kennelijk illegale content te schorsen, is dit de enige keer dat de zwaarste gradatie van deplatformen wordt toegepast en vereist deze maatregel hoge onrechtmatigheidsdrempels. Dit beoogt ongegronde schorsingen te voorkomen, maar laat interpretatieruimte voor platforms bij grensgevallen van onwenselijke content.

³³⁰ Wilman 2022, p. 230-231.

Daarnaast biedt de DSA een risico-aanpak voor de omgang met schadelijke informatie, die niet noodzakelijk vereist dat platforms ingrijpen, maar wel aanzet tot actie. Dit is problematisch gezien het ontbreken van een standaarddefinitie van desinformatie, wat kan leiden tot gefragmenteerde moderatiebesluiten. Dit is voornamelijk kwetsief in de verkiezingscontext. Hoewel de nadruk op bewustmakingsmaatregelen boven ingrijpende moderatiemaatregelen zich positief verhoudt tot vrije informatiegaring en verkiezingen, roepen de krachtige bevoegdheden van de Commissie vragen op over belangenconflicten bij gebrek aan een politiek onafhankelijk lichaam. Ondanks de focus op educatieve maatregelen is er vooral tijdens verkiezingsperiodes behoefte aan explicietere bescherming van politieke uitingen van politici, om te voorkomen dat platforms politici deplatformen om systeemrisico's te beperken. Het reguleringskader biedt momenteel geen strikte interpretatie van beperkingen op de uitingsvrijheid van politici.

De DSA vormt een significante vooruitgang binnen grondrechtenbescherming op digitale platforms. Aanpassingen zijn echter noodzakelijk om de balans tussen grondrechtenbescherming en handhaving van een betrouwbare online-omgeving te optimaliseren.

6. Conclusie

Deze scriptie heeft geëvalueerd of het EU-reguleringskader voor deplatformen van politici op sociale media de uitingsvrijheid van politici, ondernemersvrijheid en eigendomsrecht van platforms en recht op vrije verkiezingen en informatiegaring van platformgebruikers voldoende waarborgt. De hoofdvraag laat zich niet eenduidig positief beantwoorden. Sectorspecifieke wetgeving laat aan grondrechtelijke wensen over, waarvoor de DSA als vangnet fungeert door haar specifieke focus op grondrechtenwaarborging. Deze innovatieve verordening biedt een krachtige basis voor bescherming van gebruikersrechten en introduceert diverse zorgvuldigheidsverplichtingen aan platforms. Het grondrechtelijke kader eist echter strikte interpretatie van politieke uitingen van politici op sociale media door verhoogde bescherming van hun uitingsvrijheid, maar dit ontbreekt in het reguleringskader. Dit gebrek kan echter genuanceerd worden door potentiële misbruikrisico's en implicaties voor het non-discriminatiebeginsel. Bovendien zullen platforms politici niet ongemerkt kunnen deplatformen vanwege de aanzienlijke zorgvuldigheidswaarborgen waarmee de DSA het reguleringskader omkleedt. Bij de aanpak van schadelijke maar legale (des)informatie wordt bovendien veeleer op bewustmakingsmaatregelen ingezet dan deplatform-maatregelen.

De bevindingen suggereren echter dat verbeteringen wenselijk zijn om grondrechten effectiever te waarborgen. Meerdere onduidelijkheden kunnen leiden tot preventieve verwijderingen van controversiële maar legale content en een inconsistent moderatiebeleid. Daarnaast is algoritmische besluitvorming onvoldoende transparant en is de stimulans tot actie door de handhavingsrol van de Commissie en 'zelf'-reguleringsinitiatieven bedenkelijk. Inhoudelijke definities, concrete richtlijnen, onafhankelijke beoordelingen en -toezicht kunnen deze tekortkomingen verhelpen. Alhoewel de DSA mechanismen implementeert om onterechte contentverwijderingen en accountschorsingen te herstellen, riskeert het ontbreken van expliciete bescherming van politieke uitingen van politici, bijvoorbeeld rondom

verkiezingsperiodes, mogelijkheden van ongerechtvaardigd deplatformen. De slagzin die naar voren komt, is: preventie boven correctie.

Desalniettemin lijken de relevante grondrechten ongeschonden. De drempels in deze context liggen immers relatief hoog. De uitingsvrijheid van politici wordt pas geschonden als eigendomsrechten – handhaving van platformvoorwaarden - iedere effectieve uitoefening van de uitingsvrijheid verhinderen of deze in haar essentie vernietigen. Vanwege de talloze alternatieve platformopties zal deze drempel bij platformontzegging zelden bereikt worden en daarnaast volstaat minimale zichtbaarheid om ongelijke media-aandacht tijdens verkiezingscampagnes te ontcrachten. EHRM-jurisprudentie illustreert daarentegen dat de uniekheid van platforms meegewogen moet worden, wat kan suggereren dat gezien de dominante invloed van bijvoorbeeld X alternatieve platformopties striktere interpretatie vereisen. De vaak parallel toegepaste *Appleby*-uitspraak betrof alternatieve demonstratielocaties, wat niet 1-op-1 vergelijkbaar is met sociale mediaplatforms. Mogelijk zullen toekomstige relevante EHRM-uitspraken het grondrechtelijk kader op dit gebied bijwerken. De zorgvuldigheidsverplichtingen van platforms omtrent platformvoorwaarden – die hun eigendomsrechten en ondernemersvrijheid belichamen – zijn ook gerechtvaardigde inperkingen, aangezien deze hun zakelijke activiteiten niet vergaand verhinderen en het algemeen belang dienen. Het recht op vrije verkiezingen en informatie van platformgebruikers wordt ten slotte beschermd door de focus op mildere bewustmakingsmaatregelen.

Vervolgonderzoek dient Amerikaanse wetgeving te betrekken voor een completer beeld, omdat de betrokken sociale mediabedrijven overwegend Amerikaans zijn en Amerikaanse vrijheid van meningsuiting in beginsel onvoorwaardelijker is. Dit maakt het balanceren tussen Europese en Amerikaanse normen ingewikkeld voor sociale mediabedrijven. Daarnaast is de DSA relatief recent toepasselijk geworden en moet haar effectiviteit de komende tijd uit handhaving blijken. DSA-bepalingen zullen mogelijk verfijnd worden en HvJEU-jurisprudentie zal de open normen hoogstwaarschijnlijk invullen. Binnen snel evoluerende digitale regulering is het klaarblijkelijk essentieel om ontwikkelingen te volgen, en beleidsmakers kunnen mogelijk inspiratie halen uit hierboven aangevoerde aanbevelingen.

Het evenwicht tussen grondrechten en contentregulering is door zijn dynamische karakter ontegenzeggelijk complex. Waar initieel behoefte was aan ruimte voor uitingsvrijheid op sociale media, ontstonden al snel zorgen over verspreiding van gevaarlijke retoriek. Bij

ingrijpen worden platforms echter beschuldigd van disproportionele beperkingen van de uitingsvrijheid. Het reguleringskader bepaalt, mogelijk vanwege die dynamiek, niet inhoudelijk wat online moet blijven, maar biedt procedurele kaders om gebruikersrechten te beschermen. Het primaat blijft bij platforms, maar onterecht gedeplatformde politici zullen naar verwachting niet onopgemerkt de mond gesnoerd worden. Niettemin moet preventie versterkt worden zodat de belangenbehartigers van het volk, mits zij de wettelijke grenzen naleven, niet (kortstondig) verstoten kunnen worden van cruciale politieke podia anno 2024: de *socials*.

Bibliografie

Literatuur

Benedek & Kettemann 2013

W. Benedek & M.C. Kettemann, *Freedom of expression and the Internet*, Straatsburg: Council of Europe Publishing 2013.

Bhagat & Kim 2023

S. Bhagat & D.J. Kim, 'Examining users' news sharing behaviour on social media: role of perception of online civic engagement and dual social influences', *Behaviour & Information Technology* 2023/42, afl. 8, p. 1194-1215.

Brouwer 2022

B. Brouwer, 'Verwijdering van desinformatie door socialemediaplatforms met een beroep op de gebruikersvoorwaarden: ondernemersvrijheid of doorgeslagen 'private censuur'?', *Contracteren* 2022, afl. 4, p. 170-175.

Callamard 2019

A. Callamard, 'The Human Rights Obligations of Non-State Actors', in: R.F. Jørgensen (red.), *Human Rights in the Age of Platforms*, Cambridge: The MIT Press 2019, p. 191-226.

Chavannes, Strijbos & Verhulst 2023

R. Chavannes, A. Strijbos & D. Verhulst, 'Kroniek technologie en recht', *NJB* 2023/1083, afl. 15, p. 1274-1294.

De Cock Buning 2018

M. de Cock Buning, 'Nepnieuws, bubbles en clickbait: over consumentenvertrouwen en advertentiebeleid', *IER* 2018/32, afl. 4, p. 289-293.

Dos Santos 2022

M.L.B. dos Santos, 'The "so-called" UGC: an updated definition of user-generated content in the age of social media', *Online Information Review* 2022/46, afl. 1, p. 95-113.

Enli 2017

G. Enli, 'Twitter as arena for the authentic outsider: exploring the social media campaigns of Trump and Clinton in the 2016 US presidential election', *European Journal of Communication* 2017/32, afl. 1, p. 50-61.

Everson & Correia Gonçalves 2021

M. Everson & R. Correia Gonçalves, 'Article 16 – Freedom to Conduct a Business', in: S. Peers e.a. (red.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary (Second Edition)*, Oxford: Hart Publishing 2021, p. 463-488.

Frosio & Geiger 2023

G. Frosio & C. Geiger, 'Taking Fundamental Rights Seriously in the Digital Services Act's Platform Liability Regime', *European Law Journal* 2023/29, afl. 1-2, p. 31-77.

Goldman 2021

E. Goldman, 'Content Moderation Remedies', *Michigan Technology Law Review* 2021/28, afl. 1, p. 1-59.

Harris e.a. 2018

D.J. Harris e.a., *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights (Fourth edition)*, Oxford: Oxford University Press 2018.

Hins 2021

A.W. Hins, annotatie bij Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*), *Mediaforum* 2021/33, afl. 6, p. 206-208.

Hins 2018

A.W. Hins, 'De taak van sociale media bij het bestrijden van desinformatie', *Mediaforum* 2018/30, afl. 6, p. 171-175.

Hong, Choi & Kyu Kim 2019

S. Hong, H. Choi & T. Kyu Kim, 'Why Do Politicians Tweet? Extremists, Underdogs, and Opposing Parties as Political Tweeters', *Policy and Internet* 2019/11, afl. 3, p. 305-323.

Jørgensen 2019

R.F. Jørgensen, *Human Rights in the Age of Platforms*, Cambridge: The MIT Press 2019.

Jurjens 2019

E.W. Jurjens, 'De definitieve nieuwe Richtlijn Audiovisuele Mediadiensten: een eerste analyse', *NtER* 2019, afl. 1/2, p. 44-50.

Kelm 2020

O. Kelm, 'Why do politicians use Facebook and Twitter the way they do? The influence of perceived audience expectations', *Studies in Communication and Media* 2021/1, afl. 9, p. 8-34.

Kim, Jones-Jang & Kenski 2021

D.H. Kim, S.M. Jones-Jang & K. Kenski, 'Why Do People Share Political Information on Social Media?', *Digital Journalism* 2021/9, afl. 8, p. 1123-1140.

Klos 2021

M. Klos, 'De Digital Services Act: implicaties voor het recht op vrijheid van meningsuiting van gebruikers van onlineplatforms', *NJCM-Bullet.* 2021/13, afl. 2, p. 131-150.

Klos 2020

M. Klos, "Wrongful moderation": Aansprakelijkheid van internetplatforms voor het beperken van de vrijheid van meningsuiting van gebruikers', *NJB* 2020/2976, afl. 43, p. 3314-3332.

Kulk 2020

S. Kulk, 'Platformaansprakelijkheid – van 'notice and takedown' naar algoritmisch toezicht', *NtER* 2020, afl. 5/6, p. 132-140.

Lacourt 2024

A. Lacourt, 'Guidelines for providers of VLOPs and VLOSEs on the mitigation of systemic risks for electoral processes', *Merlin Newsletter* 2024, afl. 4, p. 9-10.

Land 2019

M.K. Land, 'Regulating Private Harms Online: Content Regulation under Human Rights Law', in: R.F. Jørgensen (red.), *Human Rights in the Age of Platforms*, Cambridge: The MIT Press 2019, p. 285-316.

Leerssen 2023

P. Leerssen, 'De DSA en desinformatie: meer dan censuur alleen', *Mediaforum* 2023, afl. 5, p. 157.

Leerssen 2022

P. Leerssen, annotatie bij Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*), *Computerrecht* 2022/97, afl. 3, p. 223-230.

Leerssen 2015

P. Leerssen, 'Cut Out By The Middle Man: The Free Speech Implications Of Social Network Blocking and Banning In The EU', *JIPITEC* 2015/6, afl. 2, p. 99-119.

Majó-Vázquez e.a. 2021

S. Majó-Vázquez e.a., 'The Role of Suspended Accounts in Political Discussion on Social Media: Analysis of the 2017 French, UK and German Elections', *Social Media and Society* 2021/7, afl. 3, p. 1-20.

Mak & Schemkes 2021

V. Mak & F. Schemkes, "With great power comes great responsibility". De *Digital Services Act* en de *Digital Markets Act* mogen wel wat strenger zijn voor Big Tech', *NJB* 2021/716, afl. 10, p. 746-754.

McGonagle & Pentney 2021

T. McGonagle & K. Pentney, 'From risk to reward? The DSA's risk-based approach to disinformation', in: M. Cappello (red.), *Unravelling the Digital Services Act package (IRIS Special)*, Straatsburg: European Audiovisual Observatory 2021, p. 43-59.

McGonagle 2020

T. McGonagle, 'Free Expression and Internet Intermediaries: The Changing Geometry of European Regulation', in: G. Frosio (red.), *The Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*, Oxford: Oxford University Press 2020, p. 467-485.

McGonagle 2019

T. McGonagle, annotatie bij EHRM 28 augustus 2018, ECLI:CE:ECHR:2018:0828JUD001069209 (*Savva Terentyev*), *European Human Right Cases* 2019/20, afl. 1, p. 10-14.

McGonagle 2015

T. McGonagle, 'Positive Obligations Concerning Freedom of Expression: Mere Potential or Real Power?', in: O. Andreotti (red.), *Journalism at risk: Threats, challenges and perspectives*, Straatsburg: Council of Europe Publishing 2015, p. 9-35.

Morris 2018

D.S. Morris, 'Twitter Versus the Traditional Media: A Survey Experiment Comparing Public Perceptions of Campaign Messages in the 2016 U.S. Presidential Election', *Social Science Computer Review* 2018/36, afl. 4, p. 456-468.

Napoli 2019

P.M. Napoli, *Social Media and the Public Interest: Media Regulation in the Disinformation Age*, New York: Columbia University Press 2019.

Quintais, Appelman & Ó Fathaigh 2023

J.P. Quintais, N. Appelman & R. Ó Fathaigh, 'Using Terms and Conditions to apply Fundamental Rights to Content Moderation', *German Law Journal* 2023/24, afl. 5, p. 881-911.

Radel-Cormann 2024

J. Radel-Cormann, 'European Commission initiates procedures under the DSA', *IRIS Newsletter* 2024, afl. 4, p. 7-8.

Ristik 2015

J. Ristik, 'Right To Property: From Magna Carta To The European Convention On Human Rights', *SEEU Review* 2015/11, afl. 1, p. 145-158.

Rogers 2020

R. Rogers, 'Deplatforming: Following extreme Internet celebrities to Telegram and alternative social media', *European Journal of Communication* 2020/35, afl. 3, p. 213-229.

Rogers & Niederer 2020

R. Rogers & S. Niederer, *The Politics of Social Media Manipulation*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2020.

Rowbottom 2012

J. Rowbottom, 'To Rant, Vent and Converse: Protecting Low Level Digital Speech', *Cambridge Law Journal* 2012/71, afl. 2, p. 355-383.

Siapera 2023

E. Siapera, 'Alt Tech and the public sphere: Exploring Bitchute as a political media infrastructure', *European Journal of Communication* 2023/38, afl. 5, p. 446-465.

Sitaraman 2023

G. Sitaraman, 'Deplatforming', *Yale Law Journal* 2023/133, afl. 2, p. 497-567.

Smits 2016

J. Smits, 'Wat is juridische dogmatiek? Over doel en methode van de doctrinaire benadering', in: M. Groenhuijsen, E. Hondius & A. Soeteman (red.), *Recht in geding II*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2016, p. 27-41.

Strijbos 2021

A. Strijbos, 'Wie beslist of Trump weer online mag?', *Mediaforum* 2021, afl. 1, p. 1.

Strowel & De Meyere 2023

A. Strowel & J. De Meyere, 'The Digital Services Act: Transparency as an Efficient Tool to Curb the Spread of Disinformation on Online Platforms?' *JIPITEC* 2023/14, afl. 1, p. 66-83.

Trapman 2023

L.S.A. Trapman, 'Regulering van microtargeting: schieten op een bewegend doel', *Computerrecht* 2023/257, afl. 6, p. 469-475.

Voorhoof 2004

D. Voorhoof, 'Political Expression in the Media: What Kind of Regulation is Necessary in a Democratic Society?', in: W. Closs & S. Nikoltchev (red.), *IRIS Special: Political Debate and the Role of the Media. The Fragility of Free Speech*, Straatsburg: European Audiovisual Observatory 2004, p. 33-40.

Wagner 2018

B. Wagner, 'Free Expression? Dominant Information Intermediaries as Arbiters of Internet Speech', in: M. Moore & D. Tambini (red.), *Digital Dominance: The Power of Google, Amazon, Facebook, and Apple*, Oxford: Oxford University Press 2018, p. 219-240.

Wahl 2019

N. Wahl, '17 – The Freedom to Conduct a Business: A Right of Fundamental Importance for the Future of the European Union', in: F. Amtenbrink e.a. (red.), *The Internal Market and the Future of European Integration*, Cambridge: Cambridge University Press 2019, p. 273-287.

Whittington 2018

K. Whittington, *Speak Freely: Why Universities Must Defend Free Speech*, Princeton: Princeton University Press 2018.

Wilman 2023

F. Wilman, 'Between Preservation and Clarification: The Evolution of the DSA's Liability Rules in Light of the CJEU's Case Law', in: van Hoboken e.a. (red.), *Putting the DSA into Practice. Enforcement, Access to Justice and Global Implications*, Berlijn: Verfassungsblog 2023, p. 35-50.

Wilman 2022

F. Wilman, 'De *Digital Services Act* (DSA): een belangrijke stap naar betere regulering van onlinedienstverlening', *NtER* 2022, afl. 9/10, p. 220-232.

Woods 2021

L. Woods, 'Article 11 – Freedom of Expression and Information', in: S. Peers e.a. (red.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary (Second Edition)*, Oxford: Hart Publishing 2021, p. 333-370.

York & Zuckerman 2019

J.C. York & E. Zuckerman, 'Moderating the Public Sphere', in: R.F. Jørgensen (red.), *Human Rights in the Age of Platforms*, Cambridge: The MIT Press 2019, p. 137-162.

Regelgeving

Raad van Europa

Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, Rome 4 november 1950, in werking getreden op 3 september 1953, ETS No. 005 (EVRM).

Eerste Aanvullend Protocol bij het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, Parijs 20 maart 1952, in werking getreden op 18 mei 1954, ETS No. 009 (EAP).

Europese Unie

Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, 7 juni 2016 (2016/C 202/02) (Handvest).

Verdrag betreffende de Europese Unie, 7 juni 2016 (2016/C 202/01) (VEU).

Verordening (EU) 2024/1083 van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 tot vaststelling van een gemeenschappelijk kader voor mediadiensten op de interne markt en tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU (Europese verordening mediavrijheid).

Verordening (EU) 2024/900 van het Europees Parlement en de Raad van 13 maart 2024 betreffende transparantie en gerichte politieke reclame.

Verordening (EU) 2022/2065 van het Europees Parlement en de Raad van 19 oktober 2022 betreffende een eengemaakte markt voor digitale diensten en tot wijziging van Richtlijn 2000/31/EG (digitaledienstenverordening).

Verordening (EU) 2021/784 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2021 inzake het tegengaan van de verspreiding van terroristische online-inhoud.

Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG (algemene verordening gegevensbescherming).

Richtlijn (EU) 2019/790 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake auteursrechten en naburige rechten in de digitale eengemaakte markt en tot wijziging van Richtlijnen 96/9/EG en 2001/29/EG.

Richtlijn (EU) 2018/1808 van het Europees Parlement en de Raad van 14 november 2018 tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele

mediadiensten (richtlijn audiovisuele mediadiensten) in het licht van een veranderende marktsituatie.

Richtlijn 2000/31/EG van het Europees Parlement en de Raad van 8 juni 2000 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij, met name de elektronische handel, in de interne markt (“Richtlijn inzake elektronische handel”).

Nationaal

Burgerlijk Wetboek Boek 6, oorspronkelijk gepubliceerd op 22 november 1991, huidige versie in werking getreden op 1 januari 2024, BWBR0005289.

Rechtspraak

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 1 maart 2022, ECLI:CE:ECHR:2022:0301JUD001669519 (*Kozan*).

EHRM 2 september 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0902JUD004558115 (*Sanchez*).

EHRM 15 juni 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD003578619 (*Melike*).

EHRM 28 augustus 2018, ECLI:CE:ECHR:2018:0828JUD001069209 (*Savva Terentyev*).

EHRM 19 september 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0919DEC000387714 (*Tamiz*).

EHRM 17 januari 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0117JUD002157508 (*Jankovskis*).

EHRM (GK) 8 november 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:1108JUD001803011 (*Magyar Helsinki Bizottság*).

EHRM (GK) 17 mei 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0517JUD00424613 en 4435713 (*Karácsony*).

EHRM 2 februari 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0202JUD002294713 (*MTE & Index.hu*).

EHRM 1 december 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:1201JUD004822610 en 1402711 (*Cengiz*).

EHRM (GK) 16 juni 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD006456909 (*Delfi*).

EHRM 16 januari 2014, ECLI:CE:ECHR:2014:0116JUD004519209 (*Tierbefreier*).

EHRM (GK) 22 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0422JUD004887608 (*Animal Defenders International*).

EHRM 10 januari 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0110JUD003676908 (*Ashby Donald*).

EHRM 18 december 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:1218JUD000311110 (*Yildirim*).

EHRM (GK) 13 juli 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0712JUD001635406 (*Mouvement Raëlien Suisse*).

EHRM 19 juni 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0619JUD002940005 (*Communistische Partij Rusland*).

EHRM 5 mei 2011, ECLI:CE:ECHR:2011:0505JUD003301405 (*Editorial Board of Pravoye Delo*).

EHRM 16 december 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:1216JUD002406104 (*Ovchinnikov*).

EHRM 14 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0914JUD000266807 (*Dink*).

EHRM 3 december 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:1203JUD00891705 (*Kart*).

EHRM 17 september 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0919JUD001393602 (*Manole*).

EHRM 16 juli 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0716JUD001561507 (*Féret*).

EHRM 16 juli 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0716JUD001088305 (*Willem*).

EHRM 10 maart 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0310JUD00300202 en 42367603 (*Times Newspapers*).

EHRM 26 februari 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0226JUD002949205 (*Kudeshkina*).

EHRM (GK) 8 juli 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:0708JUD001022603 (*Yumak en Sadak*).

EHRM 10 december 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:1210JUD006969801 (*Stoll*).

EHRM 22 oktober 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:1022JUD002127902 en 3644802 (*Lindon*).

EHRM 5 juni 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:0605JUD001297904 (*Gorelishvili*).

EHRM 24 april 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:0424JUD00733306 (*Lombardo*).
 EHRM 19 december 2006, ECLI:CE:ECHR:2006:1219JUD007765001 (*Erdal Taş*).
 EHRM 6 juli 2006, ECLI:CE:ECHR:2006:0706JUD005940500 (*Erbakan*).
 EHRM (GK) 6 oktober 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:1006JUD00151303 (*Draon*).
 EHRM 13 september 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:0913JUD004257198 (*I.A.*).
 EHRM 30 maart 2004, ECLI:CE:ECHR:2004:0330JUD005398400 (*Radio France*).
 EHRM 13 november 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:1113JUD003939498 (*Scharsach en News Verlagsgesellschaft*).
 EHRM 24 juni 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0624JUD006583101 (*Garaudy*).
 EHRM 6 mei 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0506JUD004430698 (*Appleby*).
 EHRM 17 december 2002, ECLI:CE:ECHR:2002:1217JUD003537397 (*A.*).
 EHRM 2 mei 2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0502JUD002613295 (*Bergens Tidende*).
 EHRM 16 maart 2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0316JUD002314493 (*Gündem*).
 EHRM 9 juni 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0609JUD002267893 (*Incal*).
 EHRM (GK) 19 februari 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0219JUD002483994 (*Bowman*).
 EHRM 19 februari 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0219JUD001496789 (*Guerra*).
 EHRM 24 februari 1997, ECLI:CE:ECHR:1997:0224JUD001998392 (*De Haes en Gijssels*).
 EHRM 25 november 1996, ECLI:CE:ECHR:1996:1125JUD001741990 (*Wingrove*).
 EHRM (GK) 23 september 1994, ECLI:CE:ECHR:1994:0923JUD001589089 (*Jersild*).
 EHRM 20 september 1994, ECLI:CE:ECHR:1994:0920JUD001347087 (*Otto-Preminger-Institut*).
 EHRM 23 april 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0423JUD001179885 (*Castells*).
 EHRM 26 november 1991, ECLI:CE:ECHR:1991:1126JUD001358588 (*Observer and Guardian*).
 EHRM 7 juli 1989, ECLI:CE:ECHR:1989:0707JUD001087384 (*Tre Traktörer Aktiebolag*).
 EHRM 2 maart 1987, ECLI:CE:ECHR:1987:0302JUD000926781 (*Mathieu-Mohin en Clerfayt*).
 EHRM 8 juli 1986, ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582 (*Lingens*).
 EHRM 26 juni 1986, ECLI:CE:ECHR:1986:0626JUD000868579 (*Van Marle*).
 EHRM 23 september 1982, ECLI:CE:ECHR:1982:0923JUD00715275 (*Sporrong en Lönnroth*).
 EHRM 25 april 1978, ECLI:CE:ECHR:1978:0425JUD00585672 (*Tyrer*).
 EHRM 8 februari 1978, ECLI:CE:ECHR:1978:0208JUD00745676 (*Wiggins*).
 EHRM 7 december 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372 (*Handyside*).

Hof van Justitie van de Europese Unie

HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18 en C-683/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*YouTube/Cyando*).
 HvJ EU 10 maart 2020, T-251/18, ECLI:EU:T:2020:89 (*IFSUA/Council*).
 HvJ EU 3 oktober 2019, C-18/18, ECLI:EU:C:2019:821 (*Eva Glawischnig-Piesczek*).
 HvJ EU 15 september 2016, C-484/14, ECLI:EU:C:2016:689 (*McFadden*).
 HvJ EU 6 oktober 2015, C-362/14, ECLI:EU:C:2015:650 (*Schrems*).
 HvJ EU 13 mei 2014, C-131/12, ECLI:EU:C:2014:317 (*Google/Spanje*).
 HvJ EU 27 maart 2014, C-314/12, ECLI:EU:C:2014:192 (*UPC Telekabel*).
 HvJ EU 13 september 2013, T-383/11, ECLI:EU:T:2013:431 (*Makhlouf/Council*).
 HvJ EU 22 januari 2013, C-283/11, ECLI:EU:C:2013:28 (*Sky Österreich*).
 HvJ EU 24 november 2011, C-70/10, ECLI:EU:C:2011:771 (*Scarlet Extended*).
 HvJ EU 12 juli 2011, C-324/09, ECLI:EU:C:2011:474 (*L'Oréal/eBay*).
 HvJ EU 23 maart 2010, C-236/08, ECLI:EU:C:2010:159 (*Google Frankrijk*).

Rechtbank

Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*).

Rb. Amsterdam (vzr.) 15 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5117 (*Forum voor Democratie/YouTube*).

Beleidsdocumenten

Raad van Europa

Aanbeveling CM/Rec(2018)2 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa (7 maart 2018), *On the roles and responsibilities of internet intermediaries*.

EHRM Registry 2023

Europees Hof voor de Rechten van de Mens Registry, *Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights*, Straatsburg: Raad van Europa 2023.

Raad van Europa 2022

Informatiedocument van de Raad van Europa, SG/Inf(2022)36, *Freedom of political speech: an imperative for democracy*, Straatsburg: Raad van Europa 2022.

Europese Unie

Aanbeveling (EU) 2018/334 van de Commissie van 1 maart 2018 over maatregelen om illegale online-inhoud effectief te bestrijden.

Mededeling aan de Commissie. Goedkeuring van de inhoud van een concept-Mededeling van de Commissie over Richtsnoeren voor aanbieders van zeer grote onlineplatforms en zeer grote onlinezoekmachines met betrekking tot de beperking van systeemrisico's voor verkiezingsprocessen overeenkomstig de digitale dienstenverordening (Verordening (EU) 2022/2065). Brussel, 26 maart 2024, C(2024) 2121 final.

Bijlage bij de Mededeling aan de Commissie. Goedkeuring van de inhoud van een concept-Mededeling van de Commissie over Richtsnoeren voor aanbieders van zeer grote onlineplatforms en zeer grote onlinezoekmachines met betrekking tot de beperking van systeemrisico's voor verkiezingsprocessen overeenkomstig de digitale dienstenverordening (Verordening (EU) 2022/2065). Brussel, 26 maart 2024, C(2024) 2121 final.

Gezamenlijke mededeling aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. Desinformatie in verband met COVID-19 aanpakken: feiten onderscheiden van fictie. Brussel, 10 juni 2020, JOIN(2020) 8 final.

Gezamenlijke mededeling aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. Actieplan tegen Desinformatie. Brussel, 5 december 2018, JOIN(2018) 36 final.

Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. Bestrijding van online-

desinformatie: een Europese benadering. Brussel, 26 april 2018, COM(2018) 236 final.

Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. Illegale Online-Inhoud Aanpakken. Naar een grotere verantwoordelijkheid van onlineplatforms. Brussel, 28 september 2017, COM(2017) 555 final.

Nationaal

Kamerstukken II 2001/02, 28197, nr. 3.

Zelf- en co-regulering

The Strengthened Code of Practice on Disinformation 2022.

EU Code of Practice on Disinformation. Brussel, 26 september 2018.

EU Code of conduct on countering illegal hate speech online 2016.

Rapporten

Angelopoulos e.a. 2015

C. Angelopoulos e.a., *Study of fundamental rights limitations for online enforcement through self-regulation*, Amsterdam: Instituut voor Informatierecht 2015.

ARTICLE 19 2018

ARTICLE 19, *Self-regulation and 'hate speech' on social media platforms*, Londen: ARTICLE 19 2018.

Barata 2021

J. Barata, *The Digital Services Act and Its Impact on the Right to Freedom of Expression: Special Focus on Risk Mitigation Obligations*, Madrid: Plataforma en Defensa de la Libertad de Información (PDLI) 2021.

Closs & Nikoltchev 2004

W. Closs & S. Nikoltchev, *IRIS Special: Political Debate and the Role of the Media. The Fragility of Free Speech*, Straatsburg: European Audiovisual Observatory 2004.

Colomina, Sánchez Margalef & Youngs 2021

C. Colomina, H. Sánchez Margalef & R. Youngs, *The impact of disinformation on democratic processes and human rights in the world*, Brussel: Directoraat-generaal Extern Beleid, Europees Parlement 2021.

Fertmann & Kettemann 2021

M. Fertmann & M.C. Kettemann, *Can Platforms Cancel Politicians? How States and Platforms Deal with Private Power over Public and Political Actors: an Exploratory Study of 15 Countries*, Hamburg: Verlag Hans-Bredow-Institut 2021.

Van Hoboken e.a. 2019

J. van Hoboken e.a., *Het juridisch kader voor de verspreiding van desinformatie via internetdiensten en de regulering van politieke advertenties*, Amsterdam: Instituut voor Informatierecht 2019.

Van Huijstee e.a. 2021

M. van Huijstee e.a., Panel for the Future of Science and Technology, *Tackling deepfakes in European policy*, Brussel: Scientific Foresight Unit 2021.

Kaye 2018

D. Kaye, Speciaal Rapporteur voor de bevordering en bescherming van het recht op vrijheid van mening en meningsuiting van de Verenigde Naties, *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression (A/HRC/38/35)*, New York: Mensenrechtenraad, Algemene Vergadering van de Verenigde Naties 2018.

Keller 2018

D. Keller, *Internet Platforms: Observations on Speech, Danger, and Money*, Aegis Series Paper 1807, Stanford: Hoover Institution 2018.

Leiser 2023

M.R. Leiser, *Reimagining Digital Governance: The EU's Digital Service Act and the Fight Against Disinformation*, Amsterdam: Amsterdam Law and Technology Institute, Vrije Universiteit Amsterdam 2023.

Mandaat van de VN Speciaal Rapporteur 2019

Mandaat van de Speciaal Rapporteur voor de bevordering en bescherming van het recht op vrijheid van mening en meningsuiting van de Verenigde Naties, *Freedom of Expression and Elections in the Digital Age (Research Paper 1/2019)*, Genève: Speciale Procedures van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties 2019.

McGonagle 2013

T. McGonagle, *The Council of Europe against online hate speech: Conundrums and challenges (MCM 005)*, Belgrado: Republiek Servië, Ministerie van Cultuur en Informatie 2013.

Savin 2021

A Savin, *The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet (CBS LAW Research Paper 21-04)*, Kopenhagen: Copenhagen Business School 2021.

Online bronnen**Barata 2021**

J. Barata, 'The Digital Services Act and the Reproduction of Old Confusions. Obligations, Liabilities and Safeguards in Content Moderation', *verfassungsblog.de* 2 maart 2021.

Barata 2020

J. Barata, 'Regulating content moderation in Europe beyond the AVMSD', *blogs.lse.ac.uk* 25 februari 2020.

Barber, Sevastopulo & Tett 2017

L. Barber, D. Sevastopulo & G. Tett, 'Donald Trump: Without Twitter, I would not be here – FT interview', ft.com 2 april 2017.

De Rechtspraak 2021

De Rechtspraak, 'LinkedIn moet profiel Kamerlid terugplaatsen, maar negen verwijderde berichten niet', rechtspraak.nl 6 oktober 2021.

Dupree 2021

J. Dupree, 'Alabama Republican deletes Twitter account after mocking Capitol attack arrests', jamiedupree.substack.com 10 januari 2021.

Dupuy 2019

L. Dupuy, 'Wilders geblokkeerd op Twitter wegens 'hatelijke' tweets', nrc.nl 31 mei 2019.

Europese Commissie 2023

Europese Commissie, 'Commission opens formal proceedings against X under the Digital Services Act', ec.europa.eu 8 februari 2024.

Europese Commissie 2022.1

Europese Commissie, 'European Media Freedom Act: Commission proposes rules to protect media pluralism and independence in the EU', ec.europa.eu 16 september 2022.

Europese Commissie 2022.2

Europese Commissie, 'Signatories of the 2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation', digital-strategy.ec.europa.eu 16 juni 2022.

Fahy, Möller & Bellanova 2021

R. Fahy, J. Möller & R. Bellanova, 'Deplatforming Politicians and the Implications for Europe', Sectorplands.nl (Digital Legal Lab) februari 2021.

Freeman 2000

J. Freeman, 'A Short History of the University of California Speaker Ban', jofreeman.com 2000.

Houthuijs 2021

P. Houthuijs, 'Trump-boycot toont: 'Sociale media scheidsrechters over vrije woord'', nos.nl 16 januari 2021.

Kester 2024

J. Kester, 'Twittergedrag van formerende politici frustriert eigen kiezers: roep om radiostilte op social media', eenvandaag.avrotros.nl 28 februari 2024.

Lomas 2023

N. Lomas, 'Elon Musk takes Twitter out of the EU's Disinformation Code of Practice', techcrunch.com 27 mei 2024.

NOS 2022

NOS, 'Twitter schorst account PVV-leider Wilders', nos.nl 24 april 2022.

NOS 2019

NOS, 'Wilders uren geblokkeerd door Twitter om 'hatelijk gedrag'', nos.nl 31 mei 2019.

Oversight Board 2021

Oversight Board, 'Former President Trump's suspension', oversightboard.com 2021.

Peukert 2024

A. Peukert, 'Risky Recommendations: The European Commission Recommends Big Tech Measures to Mitigate "Systemic Risks" for Electoral Processes', verfassungsblog.de 28 februari 2024.

Rosen & Bickert 2021

G. Rosen & M. Bickert, 'Our Response to the Violence in Washington', about.fb.com 6 januari 2021.

Wieringa 2022

R. Wieringa, 'Geert Wilders tijdelijk geschorst van Twitter', nrc.nl 24 april 2022.

X 2021

X, 'Permanent suspension of @realDonaldTrump', blog.twitter.com 8 januari 2021.

Bijlagen

Bijlage 1: Tweets Donald Trump³³¹

Na de Capitoolbestorming schorste X Trumps account permanent³³² en Facebook zijn Facebook- en Instagramaccounts voor onbepaalde tijd. X beargumenteerde dat de bovenstaande tweets van Trump, waarin hij aankondigde afwezig te zijn bij de inauguratie van Joe Biden en onwaarheden over het aantal op hem uitgebrachte stemmen deelde, in strijd waren met X-beleid omtrent “geweldsverheerlijking”. Deze tweets konden namelijk opgevat worden als geweldsaansporing en ondermijning van verkiezingsresultaten.³³³ Zijn tweets werden volgens X geïnterpreteerd als steunbetuiging aan betrokkenen bij de Capitoolbestorming of mogelijke gewapende protesten in de toekomst. Facebook betoogde dat Trump haar platforms gebruikte

³³¹ Donald Trump, @realDonaldTrump, 8 januari 2021, twitter.com.

³³² Trumps X-account is in november 2022 gereactiveerd door nieuwe eigenaar Elon Musk. Trumps Facebook- en Instagramaccounts zijn in januari 2023 gereactiveerd.

³³³ X 2021.

om gewelddadige opstanden te stimuleren en dat risico's voor verdere geweldsopruiming bij behoud van Trumps accounts te groot waren.³³⁴

Bijlage 2: Tweet Marjorie Taylor Greene³³⁵

Afgevaardigde Marjorie Taylor Greene is herhaaldelijk door Facebook en X geschorst. Zij werd het eerste congreslid in functie dat X permanent verbande, omdat zij misinformatie over COVID-19-vaccins en verzet tegen vaccinatieverplichtingen verspreidde.³³⁶ Dergelijke moderatiebesluiten schijnen licht op de rol van platforms om de volksgezondheid te beschermen.

Bijlage 3: Tweets Barry Moore³³⁷

³³⁴ Rosen & Bickert 2021.

³³⁵ Marjorie Taylor Greene, @mtgreene, 1 januari 2022, twitter.com.

³³⁶ Zie een voorbeeld in bijlage 2.

³³⁷ Dupree 2021.

Barry Moore @BarryMoore · 23h ⋮
Replying to @cnbrk
Wow we have more arrests for stealing a podium on January 6th than we do for stealing an election on November 3rd! Atlanta, Philadelphia, and Detroit, would be places I recommend you start; there is video of evidence of these crimes as well! #ElectionIntegrityMatters

Barry Moore (R-Ala.)

@BarryMoore

@mtgreenee @NARAL I Understand it was a black police officer that shot the white female veteran . You know that doesn't fit the narrative.

Deleted after 1 minute about 18 hours ago.

X schorste afgevaardigde Barry Moore tijdelijk voor bovenstaande tweets bestaande uit ongegronde verkiezingsfraudeclaims en commentaar op de Capitoelbestorming. Dit onderstreept de rol die platforms aannemen in het waarborgen van verkiezingsintegriteit.

Bijlage 4: Tweet Jim Banks³³⁸

Tweet 1 of 1

Violating our rules against [hateful conduct](#).

You may not promote violence against, threaten, or harass other people on the basis of race, ethnicity, national origin, sexual orientation, gender, gender identity, religious affiliation, age, disability, or serious disease.

Afgevaardigde Jim Banks werd voor twee weken van X geschorst nadat hij naar admiraal Rachel Lavine, een transgender vrouw, als man refereerde. Dit overtrad namelijk het X-beleid inzake haatdragend gedrag, wat ook “*targeted misgendering*” bevat. Platforms handhaven op dergelijke wijze ook een inclusieve en respectvolle online-omgeving.

Bijlage 5: Jachtfoto Steve Daines³³⁹

³³⁸ Mary Margaret Olohan, @MaryMargOlohan, 23 oktober 2021, twitter.com.

³³⁹ Steve Daines, @stevedaines, 14 februari 2023, instagram.com.

X schorste senator Steve Daines voor het plaatsen van de bovenstaande jachtfoto met zijn vrouw. X plaatste de omstreden foto later terug zonder openbare verklaring.³⁴⁰ Dit roept vragen op over de consistentie en transparantie van platforms bij moderatiebesluiten.

Bijlage 6: Tweets Geert Wilders³⁴¹

Specifically for:

Violating our rules against hateful conduct.

You may not promote violence against, threaten, or harass other people on the basis of race, ethnicity, national origin, sexual orientation, gender, gender identity, religious affiliation, age, disability, or serious disease.

Geert Wilders
@geertwilderspvv

You know what hurts Prime Minister @CMShehbaz, is the violence of the intolerant ideology called Islam, the fatwa's and death threats by people from #Pakistan, who are inspired by the fake prophet #Mohammad. We always chose #freedom over #Mohammedanism. And you'll never win.

Hi Geert Wilders, Your account, @geertwilderspvv has been locked for violating the Twitter Rules.

Specifically for:

Violating our rules against hateful conduct.

You may not promote violence against, threaten, or harass other people on the basis of race, ethnicity, national origin, sexual orientation, gender, gender identity, religious affiliation, age, disability, or serious disease.

Geert Wilders
@geertwilderspvv

Laten we altijd opstaan tegen de sukkels van @D66 die de grenzen open laten en meer en meer islam importeren om vervolgens krokodillentranen te huilen over de gevolgen daarvan zoals antisemitisme, eerwraak, vrouwenbesnijdenis, terrorisme en haat. #keppelop #islamweg #SukkelsD66 [...]

³⁴⁰ 'Elected officials suspended or banned from social media platforms', ballotpedia.org.

³⁴¹ NOS 2022. NOS 2019.

Het X-account van PVV-leider Geert Wilders is ook tweemaal geschorst. In april 2022 schorste X Wilders voor een aantal dagen wegens het overtreden van regels tegen haatdragend gedrag, omdat hij aan Pakistaanse premier Shehbaz Sharif schreef over “het geweld van de intolerante ideologie islam” en doodsbedreigingen vanuit Pakistaanse moslims, alsook de profeet Mohammed een “nepprofeet” noemde. Dit moderatiebesluit ontving kritiek omdat deze tweet de grenzen wél overschreed, maar de bedreigingen aan de persoon van Wilders niet.³⁴² Dit voorbeeld onderstreept de complexiteit van contentmoderatie, waarbij platforms niet alles kunnen monitoren en niet altijd consequent zijn. In 2019 schorste X Wilders een aantal uur om vergelijkbare redenen, vanwege een tweet waarin hij kritiek uitte tegen D66 voor het tolereren van moslimimmigratie en moslims wegzette als antisemieten en terroristen.³⁴³

Bijlage 7: LinkedIn-berichten Wybren van Haga³⁴⁴

Jullie noemen een aantal posts waar ik kort op zal ingaan.

1. Mondkapjes werken niet. Het RIVM heeft 9 maanden lang geroepen dat mondkapjes niet werken.

Mondkapjes en handschoenen | RIVM

[directeur infectieziektebestrijding RIVM] blijft erbij: gewone mondkapjes hebben weinig effect | NOS

2. De IFR is door de WHO vastgesteld op 0,23%

Microsoft Word – BLT.20.26582.docx (who.int)

3. De coronamaatregelen zijn niet proportioneel

Nog steeds brede steun voor coronabeleid, maar daaronder sluimert verdeeldheid – I & O Research

Artsen hebben moeite met aanpak: hoelang kan alles om Covid-19 draaien? | Het Parool

LinkedIn blokkeerde in 2020 en 2021 het account van Tweede Kamerlid Wybren van Haga voor berichten die het COVID-19-sterftepercentage bagatelliseerden en het mondkapjeseffect in twijfel trokken. Dit schond de gebruikersvoorwaarden van LinkedIn, die geen content tolereren die richtlijnen van wereldwijde gezondheidsorganisaties en overheidsinstellingen volledig

³⁴² Wieringa 2022.

³⁴³ Dupuy 2019. Zie bijlage 6.

³⁴⁴ Slechts de drie berichten waarvoor Van Haga eind 2020 tijdelijk geschorst is zijn online beschikbaar, te weten in de in deze scriptie veelvuldig behandelde uitspraak van de rechtbank. Achter de nummering wordt de inhoud van het bericht weergegeven, met daaronder een wetenschappelijke bron door Van Haga aangevoerd ter weerlegging. Dit zijn dus niet de berichten waarvoor zijn LinkedIn-account permanent geschorst werd in 2021. Rb. Noord-Holland (vzr.) 6 oktober 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:8539 (*Van Haga/LinkedIn*), r.o. 2.11.

tegenspreekt. De rechtbank bepaalde in 2021 dat Van Haga's account teruggeplaatst moest worden, maar de omstreden berichten niet.³⁴⁵

³⁴⁵ De Rechtspraak 2021.